

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**SAVAŞ KARŞITLARININ HABER FOTOĞRAFLARINDA SUNUMU
(IRAK SAVAŞI ÖRNEK OLAYI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serhan KOYUN**

**Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Murat Sadullah ÇEBİ**

Ankara – 2006

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI**

**SAVAŞ KARŞITLARININ HABER FOTOĞRAFLARINDA SUNUMU
(IRAK SAVAŞI ÖRNEK OLAYI)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Serhan KOYUN**

**Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Murat Sadullah ÇEBİ**

Ankara – 2006

ONAY

Serhan Koyun tarafından hazırlanan “Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” adlı bu çalışma 17.02.2006 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Gazetecilik Anabilim Dalı’nda “yüksek lisans” tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nurettin Güz **(Başkan)**

Yard. Doç. Dr. Murat Sadullah Çebi

Yard. Doç. Dr. Cengiz Anık

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BASINDA FOTOĞRAFIN KULLANIMI VE ÖNEMİ

I- HABER FOTOĞRAFI.....	12
II- HABERDE FOTOĞRAFIN ÖNEMİ.....	16
III- BASIN FOTOĞRAFÇILIĞINDA “HABER DEĞERİ” ÖLÇÜTLERİ.....	18
IV- BASINDA FOTOĞRAFIN İNŞA SÜRECİ.....	19
A- Bireysel Süreç.....	21
B- Editöryal Süreç.....	22
V- HABER FOTOĞRAFI TÜRLERİ.....	24
A- Günlük Haber Fotoğrafları.....	24
B- Spor Fotoğrafları.....	25
C- Magazin Fotoğrafları.....	25

İKİNCİ BÖLÜM

GÖSTERGEBİLİM VE GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME

I- GÖSTERGE VE GÖSTERGEBİLİM.....	27
II- GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME VE ANLAMLANDIRMA.....	34
A- Dizim ve Dizge	44
B- Göstergebilim Kuramları ve Anlam İnşa Modelleri.....	47
1- Saussure'ün Göstergebilimsel Çözümleme Modeli.....	47
2- Peirce'ün Göstergebilimsel Çözümleme Modeli	57
3- Barthes'in Göstergebilimsel Çözümleme Modeli	67
a- Düz Anlam.....	69
b- Yan Anlam.....	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ VE ELDE EDİLEN BULGULAR

I- ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ.....	72
A- Çalışmanın Kapsamı.....	72
B- Çalışmanın Metodolojisi.....	73
II- ÇALIŞMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	76
A- Cumhuriyet Gazetesi.....	78

B- Hürriyet Gazetesi.....	105
C- Zaman Gazetesi.....	123
SONUÇ.....	134
KAYNAKÇA.....	138
EKLER.....	143
ÖZET.....	215
ABSTRACT.....	216

FOTOĞRAF LİSTESİ

Foto-1.....	78
Foto-2.....	81
Foto-3.....	84
Foto-4.....	86
Foto-5.....	87
Foto-6.....	90
Foto-7.....	92
Foto-8.....	95
Foto-9.....	98
Foto-10.....	100
Foto-11.....	103
Foto-12.....	105
Foto-13.....	107
Foto-14.....	109
Foto-15.....	111
Foto-16.....	113
Foto-17.....	114
Foto-18.....	116
Foto-19.....	118
Foto-20.....	120
Foto-21.....	123
Foto-22.....	125
Foto-23.....	127
Foto-24.....	129
Foto-25.....	131

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1 (Göstergebilimin Genel Modeli).....	37
Şekil-2 (Saussure'ün Anlam Modeli).....	55
Şekil-3 (Peirce'ün Anlamlandırma Modeli).....	66
Şekil-4 (Barthes'in İki Anlamlandırma Düzeyi).....	68

TABLO LİSTESİ

Tablo-1.....	79
Tablo-2.....	82
Tablo-3.....	84
Tablo-4.....	86
Tablo-5.....	88
Tablo-6.....	91
Tablo-7.....	93
Tablo-8.....	96
Tablo-9.....	99
Tablo-10.....	101
Tablo-11.....	103
Tablo-12.....	106
Tablo-13.....	108
Tablo-14.....	110
Tablo-15.....	112
Tablo-16.....	113
Tablo-17.....	115
Tablo-18.....	117
Tablo-19.....	119
Tablo-20.....	121
Tablo-21.....	124
Tablo-22.....	126
Tablo-23.....	128
Tablo-24.....	130
Tablo-25.....	132

GİRİŞ

Nicéphore Niepce¹ tarafından 1822 yılında Chalonsur-Saône yakınlarında çekilen ve çekimi on dört saat süren bir bahçe fotoğrafından teknoloji harikası ve oldukça hızlı dijital makinelerle çekilen haber fotoğraflarına dek, fotoğraf insan hayatında her zaman var olmuştur. Basın da, dünya tarihinde ilk gazeteciler olarak kabul edilen Romalı köleler tarafından toplanan haberlerin yayımlandığı balmumu levhalardan günümüze değin önemli gelişmeler kaydetmiştir. Fotoğrafın 1822’de icadının ardından Daguerre (1787–1851)’in 1839 yılında fotoğrafın hızlı bir şekilde bakır levha üzerine basımını sağlayan buluşuyla, fotoğraf yazılı basında yer edinmiştir. Dünyada ilk gazete denemesi (1622’de Almanya’nın Magdeburg şehrinde piyasa haberlerini yayan Zeitung gazetesi) gerçekleştirildiğinde ve dünyada ilk gerçek gazete kabul edilen (1631 – Fransa) Gazette de France yayın hayatına başladığında, elbette, yazılı basın sadece metinlerden oluşmaktaydı ve fotoğraf bulunmamaktaydı.

Basın tarihine adını “ilk günlük gazete” olarak yazdıran Daily Courant yayın hayatına 1702 yılında Londra’da başlamıştır. İlk Türk gazetesinin yayımlanması ise 1831’de Takvimi Vakayi² (Olaylar Takvimi) ile gerçekleştiği bilinmekle beraber, Orhan Koloğlu ilk Türkçe gazetenin Takvimi Vakayi’den üç

¹ (d. 7 Mart 1765 – ö. 5 Temmuz 1833) Fransız mucit. 1826 yılında, tarihteki ilk fotoğrafı çekmiştir. Niepce karakutu kullanarak görüntüyü kurşun-kalay alaşımı özel bir plakaya düşürmüştür. Bu plaka bitümen denilen ışığa duyarlı bir maddeyle kaplıydı. Biraz bulanık olan görüntünün oluşması için 8 saat beklemek gerekiyordu.

² Osmanlı Devleti sınırları dahilinde 1831’de yayımlanmaya başlanan ilk Osmanlı Türk gazetesidir. Haftalık olarak yayımlanan ve Osmanlı Türkçesi dışında Arapça, Ermenice, Farsça, Fransızca, Rumca baskıları da yayımlanan bir gazeteydi. Resmî ilânlar ve gayri resmî duyurular dışında, iç ve dış gelişmelere ilişkin haberler de basılmaktaydı.

yıl önce 1828'de Mısır'da yayımlanan Vakayi-i Mısriye olduğunu kanıtlamıştır.³ Takvimi Vakayi, İslam dünyasında kamuoyu önünde açıktan özeleştiri yapıp yenilgileri tartışan ilk gazete olarak kabul edilebilir. Yönetimlerin yanılmazlığı ve haklılığı dogmasını dinlemeye ve bunları tartışmamaya alıştırılmış Doğu toplumları için bu, kuşkusuz büyük bir atılımdı. Takvimi Vakayi dinamik yapısı, nitelikli kadroları ve dünyaya açıklığıyla, gününe göre radikal, hatta ihtilalci, nitelikli düşünceleri savunmuş ve bunlar 1839 Tanzimat Fermanı için kamuoyu ortamını hazırlamıştır. Tanzimat'ta sokağın rol oynamaya başlaması, gazetenin, tenkidin, halk sesinin yeni zihniyeti savunması ile doğmuştur.⁴

Dünya ve Türk basınında ilk gazetelerin yayımlanmaya başlamasının ardından, görsel kalitenin daha üst düzeye ulaşması için hep bir çaba sarf edilmiştir. 1847'de dört silindirli matbaanın ve 1884'te rotatif makinesinin Hippolyte Marinoni tarafından icadıyla, baskı hızı 20 katına çıkmış ve bu da basının gelişimi açısından önemli bir basamak olmuştur.

Türkiye'de basının başlangıcı Avrupa'ya kıyasla oldukça geçtir. Yabancıların 1789 Fransız Devrimi'nden başlayarak Fransızca ya da Türkçe, İstanbul ve İzmir'de çıkardıkları bazı gazeteler ve Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın 1828'de Kahire'de çıkardığı Vekayi Mısriye bir yana bırakılırsa, Türk gazeteciliğinin başlangıcı olarak 1831'de İstanbul'da yayımlanan Takvimi Vakayi sayılır. Takvimi Vakayi'nin ardından ikinci Türkçe gazeteyi 1840'ta William Churchill adlı bir İngiliz, Ceridei Havadis adıyla yayımlamıştır.

Her ne kadar Türk gazeteciliğın başlangıcı olarak Takvimi Vakayi kabul edilse de, basın tarihçileri bugünkü anlamıyla ilk Türkçe gazete olarak Agâh Efendi ile İbrahim Şinasi Efendi'nin 1860'ta çıkardıkları Tercümanı Ahval'i sayar. Bu gazetelerin ardından 1950'li yıllara dek yayımlanan Türk gazete ve dergileri ise kronolojik sıra ile şöyledir: Tasviri Efkar (İbrahim Şinasi tarafından

³ Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, Kasım-2003, s. 13.

⁴ Hilmi Ziya Ülken, **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, Ülken Yay., 2005, s. 41.

1862’de), Hürriyet (Namık Kemal ve Ziya Paşa tarafından 1868’de Londra’da), Basiret (Basiretçi Ali Bey tarafından 1869’da), İbret (Aleksandr Safranyan Efendi tarafından 1870’te), Sabah (Papadopoulos tarafından 1875’te), Tercümanı Hakikat (Ahmet Mithat Efendi tarafından 1878’de), Servetifünun (Ahmet İhsan Tokgöz tarafından 1891’de [dergi]), İkdam (Ahmet Sevdet Efendi tarafından 1896’da), Mizan (Mizancı Murat Bey tarafından 1897’de önce Kahire’de sonra Cenevre’de), İctihat (Abdullah Cevdet tarafından 1904’te [dergi]), Yeni Gazete (Abdullah Zühtü tarafından 1908’de), Peyam (Ali Kemal tarafından 1908’de), Tanin (Hüseyin Cahit Yalçın, Tevfik Fikret ve Hüseyin Kâzım Kadri tarafından 1908’de), Yeni Tasviri Efkâr (Ebüzziya Tevfik tarafından 1910’da), Babalık (1910’da Konya’da), Vakit (Ahmet Emin Yalman ve Asım Us tarafından 1917’de), Akşam (Necmettin Sadak, Kâzım Şinasi Dersan, Falih Rıfkı Atay ve Ali Naci Karacan tarafından 1918’de), Yeni Adana (Ahmet Remzi Yüregir tarafından 1918’de), Büyük Mecmua (Zekeriya Sertel tarafından 1919’da), İradei Milliye (Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1919’da), Hakimiyeti Milliye⁵ (Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1920’de [sonradan Ulus adını almıştır]), İzmir’e Doğru (Mustafa Necati ve Vasıf Çınar tarafından 1919’da), Açıksöz (1919’da Kastamonu’da), Yeni Gün (Yunus Nadi Abalıoğlu tarafından 1920’de Ankara’da), Aydede (Refik Halit Kalay tarafından 1920’de), Aydınlık (Şefik Hüsnü Deymer tarafından 1921’de), Vatan (Ahmet Emin Yalman tarafından 1923’te İstanbul’da), Cumhuriyet (Yunus Nadi Abalıoğlu tarafından 1924’te İstanbul’da), Son Posta (Selim Ragıp Emeç ve arkadaşları tarafından 1930–1960 yılları arasında İstanbul’da), Kadro (Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Şevket Süreyya Aydemir, Burhan Belge ve İsmail Hüsrev Tökin tarafından 1931–1938 yılları arasında), Varlık (Nabi Nayır tarafından 1933’te), Tan (Zekeriya Sertel ve Halit Lütfi Dördüncü tarafından 1935–1945 yılları arasında İstanbul’da), Hürriyet (Sedat Simavi tarafından 1948’de

⁵ Nurettin Güz, **Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)**, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, 1991, s. 33-35.

İstanbul'da), Yeni Sabah (Safa Kılıçoğlu tarafından 1948'de), Milliyet (Ali Naci Karacan tarafından 1950'de İstanbul'da), Dünya (Falih Rıfkı Atay ve Bedii Faik tarafından 1952'de).

Görme, sözcüklerden önce gelmiştir. Sözcüklerden önce gelen ve sözcüklerle tam olarak anlatılamayan görme, uyarıcılara karşı mekanik bir tepkide bulunup bulunmama sorunu değildir. İmge, yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünümdür. Her imgede ve her fotoğrafta bir görme biçimi yatar.⁶

Haber fotoğrafı, günümüzde yazılı basın açısından vazgeçilmez bir unsurdur. Yazılı basında “fotoğrafsız haber olmaz” anlayışı hâkimdir. Başlangıçta haber metnini destekleyen bir öge olarak kabul edilen fotoğraf bugün artık, başlı başına bir haber aracı olarak dahi kabul edilmektedir. Haberde metine yer verilmemiş olsa da, haber başlığı ve foto altı yazısıyla “foto-haber” adı verilen haber türü ortaya çıkmaktadır. Fotoğrafın teknoloji ile beraber hızlı gelişmesi karşısında, daha önce az sayıda, siyah-beyaz ve küçük ebatta fotoğrafa yer veren fikir gazeteleri, günümüzde bu tutumlarından vazgeçme eğilimi göstermekte; sayfalarında renkli ve çok sayıda fotoğrafa yer vermektedir.

Yazılı basında haber fotoğrafının önemi arttıkça ve kullanımı yaygınlaştıkça haber fotoğrafları üzerinde basın araçlarının genel yayın politikalarının izleri de görülmeye başlamıştır. Yazılı basın organları, yayın politikaları çerçevesinde farklı şekillerde haber fotoğrafı inşası gerçekleştirmektedir. Fotoğraf objektif bir üründür. Fotoğraf, gerçeği yansıttığı, gerçeğe müdahale etmediği için objektif bir özellik taşımaktadır. Fotoğraf bu yönüyle resimden ayrılır. Foto-montaj vb. teknik hileler ve/veya kolaj tekniği kullanılmadığı sürece, hangi açıdan, ne şekilde çekilmiş olursa olsun tüm

⁶ John Berger, **Görme Biçimleri**, Ankara, Metis Yayınları, 2003, s. 7-8-9.

haber fotoğrafları objektiftir; haber fotoğrafının subjektifliğinden söz edilemez. Bunun yanında haber fotoğraflarının taraflı ve seçici olduğu söylenebilir.

“Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” isimli bu çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Göstergebilimsel çözümleme ile haber fotoğraflarının nasıl anlamlandırıldığı, nasıl inşa edildiğinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Göstergebilimin, Avrupa dillerindeki karşılığı olan Semiotik (Almanca), semiotique ve semiologie (Fransızca), semiotics (İngilizce) terimleri, Eski Yunancadaki semeion sözcüğüne dayanır. Semeion, Eski Yunancada gösterge, işaret anlamına geliyordu. Eski Yunancada, bu sözcük daha çok tıp dilinde kullanılmıştır. Bergama’daki ünlü hastaneyi, Asklepiyon’u kuran Hippokrates (İ.Ö. 460-370) gibi hekimler için, örneğin mide ağrısı şeklindeki bir semeion, hastalığın kendisi değil, belirtisiydi. Bunun gibi, Bergamalı ünlü bir hekim olan Galenos (İ.S. 139-199), tanı koyma süreci için semeiosis terimini kullanıyordu. Günümüzde, Türkiye’deki tıp fakültelerinde hâlâ semiyoloji adlı, hastalık belirtilerini deşifre etmeyi öğreten bir ders okutulmaktadır. İngiliz filozof John Locke (1632-1704) Essay Concerning Humane Understanding (İnsanın Anlama Yetisi Hakkında Bir Deneme) adlı çalışmasında, göstergeleri çözümleme öğretisini semeiotike olarak adlandırmıştır. Daha sonraları, Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914), semeiotic terimini kullanmıştır. Peirce ile aynı dönemlerde yaşayan 20. yy dilbiminin kurucusu sayılan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) ise, ileride kurulacak bir göstergeler biliminden söz ederken, semeologie terimini tercih etmiştir. Saussure ve Peirce’ten sonra bu yeni bilim dalının nasıl adlandırılması gerektiği hakkında uzun uzun tartışılmıştır. “1969’da, Uluslararası Göstergebilim Araştırmaları Topluluğunun (IASS – International Association of Semiotic Studies) kurucuları semiotics teriminde karar kılmışlar, bundan sonra uluslararası araştırmalarda yaygın olarak bu karara uyulmuştur.” Türkiye’de,

1960'larda belirtibilim, imbilim gibi karşılıklar kullanılmış, ancak sonraları göstergebilim terimi yaygın olarak kabul edilmiştir.⁷

Toplumsal gerçekliğin birey üzerindeki etkileri, anlamı oluşturan bağıntılar bilinebilir, kavranabilir ve anlamlandırılabilir olmakla birlikte, her zaman kolay anlaşılabilen, açık seçik, kendini kolayca ele veren, sıkıntı çekmeden gözlemlenebilen ve tartışma götürmeyecek şekilde algılanabilen nitelik taşımaz. İnsanın dış dünyaya attığı anlam yalnızca konuşan, yazan ya da yaşayan bir insanın söylediklerinden, yazdıklarından, davranışlarından ve bütün bunlara karşılık olarak aldığı tepkilerden ibaret değildir. Başka bir anlatımla, anlamı oluşturan; sadece işittiklerimiz, okuduklarımız ve gördüklerimiz değildir. Anlam, aynı zamanda, açıkça söylenenin, yazılanın, yaşananın, gözlemlenenin altında, üstünde ya da yanında bulunandır.⁸

Bir haber fotoğrafında yüzeyde görülmeyen soyut düzlemin altında, derin yapıda zamanın, uzamın, eyleyenlerin, kahramanların, nesnelerin üstleneceği değerler ve özellikleri oluşmaya başlar. Bu soyut derin yapıda göstergebilimsel terimlere dayanan olumluluk ve olumsuzluk gibi temel görüntü-dizimsel işlemler yer alır.⁹

İletişimin araçları olan, dil, söz, anlam ve bu anlamların aktarılmasını sağlayan çeşitli teknolojik araçlar, toplumun materyal ilişkilerini sürdürmek ve desteklemek için kullanılır. Bunun dışında araç, dil, söz ve anlam, kendiliğinden bir varlığa ve bağımsızlığa sahip değildir.¹⁰

Dışsal gerçekliğin ve toplumsal gerçekliğin derin, içkin, gizil ve örtük anlamları da bulunmaktadır. Anlamın bu niteliği, her insanın anlamlar evreniyle yüz yüze geldiği, sıkıntı vaat eden çok yönlü bir maceraya atıldığına gönderme

⁷ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 49-50.

⁸ Mehmet Rifat, **Homo Semioticus**, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001, s. 11.

⁹ Zeynel Kiran, Ayşe (Eziler) Kiran, **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s. 327.

¹⁰ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları – Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2006, s. 13.

yapar. Bu noktada, anlamı kavrayabilmenin yolu çizgisel, doğrusal bir yol değildir; anlamın yolu bütün yönleri açılabilen bir ilişkiler ağıdır; anlam evreni bütün yönleri esneyebilen bir dokudur.¹¹

Göstergebilimsel çözümleme yapıyı ya da anlamlı bir bütün oluşturan bir göstergeler dizgesini insan zihninin ürünü olarak görmektedir. Bu nedenle anlamlandırma nesnesi ya da incelenecek göstergeler dizgesinin kuruluş, inşa ediliş aşamaları, tutarlı bir terimler ağı, bir kuramsal model yardımıyla yeniden üretilmeye, yeniden inşa edilmeye, tek sözcükle anlamlandırılmaya çalışılan bir ürün olarak görür. Çalışmanın inceleme nesnesi olan bir fotoğraftaki anlamların oluşumu, bunların birbiriyle birleşerek yeni anlamları ortaya çıkarmaları tartışılacaktır. Bu bağlamda fotoğraftaki gösterge dizgeleri ya da anlam birimlerinin sadece betimlenmesiyle yetinilmeyecek, bu sistemlerin üretiliş süreci yeniden yapılandırılacaktır. Fotoğrafın insan için taşıdığı anlamlar kavranmaya çalışılacak ve bu anlam birimlerinin oluşturduğu bütünün üretiliş aşamaları göstergebilimsel bir okumayla ortaya çıkan bir söylem içinde yeniden anlamlandırılacaktır.

Anlamlandırma nesnesini okuma çabası; fotoğraflarda kodlanan, inşa edilen bütün anlamları ortaya çıkarma iddiasını taşımamaktadır. Bu çalışmanın tek amacı çözümlenen haber fotoğraflarındaki anlamlı dizgelere, kısmen ve geçici de olsa tutarlı bir biçimde yaklaşabilmek ve bu tür metinleri okumak, anlamlandırmak isteyen okurların faydalanabileceği bir anlamlandırma modeli sunabilmek, haber fotoğraflarını yorumlama konusunda onlara bir nebze olsun katkı sağlayabilmektir.

Göstergebilimde, araştırma ögesini oluşturan nesne; dilsel ve dil dışı anlam birimleri ya da göstergeler arasındaki bağıntılarla kurulmuş, örülmüş, üretilmiş bir doku, bir ürün olarak değerlendirilebilir. Göstergebilimsel incelemenin uygulanacağı bir fotoğrafın, kendine özgü bir yapıya sahip olduğu,

¹¹ Mehmet Rifat, *Homo Semioticus*, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001, s. 11.

kuruluş ve üretim sürecinin sistemli, yapısal olarak eksiksiz bir duruma getirildiği düşünülmektedir. Ancak çözümlemeye konu fotoğrafın içkin bir yapıya sahip olması, fotoğrafın anlam bakımından kapalı olması demek değildir. Aksine çözümleme nesnesi, kendisiyle bağlantı kuran hedef kitlenin öznel yorumlarına ve fotoğrafın yapısını bozmasına, fotoğrafı yeniden kurmasına açık bir fotoğraftır. Bu nedenle söz konusu haber fotoğrafı hem gerçekleşmesi sona ermiş bir ürün, hem de yeni bir bakış açısına göre yeniden yaşanacak, yeniden anlamlandırılacak bir ürün olarak görülebilir.

Göstergebilimsel yaklaşımlar çalışmanın nesnesini oluşturan fotoğraflara indirgendiğinde Kültür Çalışmaları Merkezi'nin başkanlığını yapan Stuart Hall'un medya kuramından da faydalanmak gereklidir. Hall medya mesajlarının izleyici/okuyucu tarafından müzakereci bir şekilde okunabileceğini belirtir. Kültürel Çalışmalar'ın literatüre kattığı okuma ve metin terimleri, izleyici/okuyucu ile medya/basın içeriği arasındaki ilişkiyi üretimsel paradigma içinde tanımlamaktadır.¹² Hall, medya metnlerinin üç tür okunmasından söz eder:¹³ 1- Başat hegemonik/egemen okuma, 2- Müzakereli/tartışmacı okuma, 3- Karşıt okuma. Egemen okuma, anlamları kodlayanların yeğlemelerine uygun bir biçimdeki kodaçımı içinde kurulurken, müzakereli okuma, okuyucuların/izleyicilerin metin/fotoğraf tarafından kendilerine önerilen anlamlar üzerinde uzlaşmaya varmak üzere müzakereye girdikleri bir kodaçımı sürecinde belirir. Müzakereli, tartışmacı okuma, tercih edilen okumayı kendi toplumsal pozisyonlarının yararına değiştirmek isteyen insanlar tarafından üretilir.¹⁴ Ancak okuyucu, yeğlenen anlamlara tamamen ters bir biçimde, yeğlenen anlamlara karşıt-muhalef bir okuma çerçevesinde kodaçımı sürecinde de bulunabilir. Bu okuma tarzlarının farklı medya/basın ürünlerinde işaretlendiği alan araştırmalarıyla, kültürel çalışmalar, bir iletinin

¹² Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s. 99-100.

¹³ Banu Dağtaş, **Reklamı Okumak**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2003, s. 27-28.

¹⁴ Levent Yaylagül, **Kitle İletişim Kuramları – Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2006, s. 130.

algılanmasının, yalnızca metne/fotoğrafa veya kitle iletişim aracına bağlı olmadığını, okuyucuların/izleyicilerin “politik inançları ve genel toplumsal deneyimleri”yle ilişkili olduğunu, araştırmacıların bu metinleri/fotoğrafları tüketen insanların toplumsal deneyimlerine ağırlık vermesi gerektiğini belirtir.¹⁵

“Müzakereli/tartışmacı okuma”da okuyucu/izleyici haber ve/veya haber fotoğraflarını ne karşıt bir duruşla ne de pasifçe okur ve anlamlandırır. Müzakereli/tartışmacı okuma sürecinde bir ön kabulden veya bir ön retten söz edilemez. Müzakereli okumada süreç okuyucu/izleyici ile meta (haber, fotoğraf vs.) arasında ortaya çıkan iletişim anı içerisinde yoğunlaşır.

“Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” adlı bu tez çalışması, 2003 Irak Savaşı bağlamında, haber fotoğrafı temelinde yazılı basın kuruluşlarının nasıl bir yayın politikası izlediklerinin değerlendirilmesi amacını taşımaktadır. Çalışmanın evreni; yazılı basın kuruluşlarıdır. Çalışmada örneklem olarak, Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin 2003 yılındaki Irak Savaşı’nın başladığı tarih olan 20 Mart’tan önce yayımlanan 1 aylık sayılarıdır. Örneklem olarak bu üç gazetenin seçilmesinin nedeni; farklı yayın politikalarına sahip olmaları ve bu doğrultuda, Türkiye’de yayımlanan tüm gazeteleri temsil edebileceklerinin düşünülmesidir. Örneklem olarak üç gazetenin 1 aylık sayılarının incelenmesi bir sınırlılık olarak düşünülemez. Bu, çalışmanın araştırma sorularının sınanması ve kuramsal temelde sonuca ulaşılması için yeterlidir.

“Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” adlı bu çalışma, haber fotoğrafları konusunda görece az sayıda çalışma olması ve Irak Savaşı döneminde savaş karşıtlarına ilişkin de yok denecek kadar az sayıda çalışma olması nedeniyle önem taşımaktadır.

¹⁵ Eser Köker, **Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, s. 78-79.

Çalışma, iki teorik, bir de metodolojik okuma olmak üzere toplam üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, çalışmanın çözümleme nesnesi haber fotoğrafları olduğundan dolayı, “haber fotoğrafı” kuramsal olarak incelenmiş, fotoğrafın yazılı basındaki önemine değinilmiş, haber ve fotoğraf ilişkisi irdelenmiştir. Bu bağlamda, “haber” ve “fotoğraf” kavramına ilişkin tarihsel yaklaşımlar, tanımlamalar, fotoğrafın tarihsel gelişimi çalışmanın birinci bölümünün ana eksenini oluşturmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde “göstergebilim” yaklaşımının bilimsel araştırmalardaki önemi, Saussure, Peirce ve Greimas’ın göstergebilim kuramları ve anlam inşa modelleri incelenmiştir. İkinci bölümde yer verilen Saussure, Peirce ve Greimas’ın göstergebilimsel anlam inşa modelleri, araştırma soruları doğrultusunda çalışmanın temel referanslarını oluşturmaktadır.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, çalışmanın metodolojisine yer verilerek, örnekleme oluşturan Cumhuriyet; Hürriyet ve Zaman gazetelerinin ilgili dönemlerde savaş karşıtlarına ilişkin yayımlanan haber fotoğrafları, yukarıda belirtilen kuramsal temelde incelenmiştir. Fotoğraf okumaları, Saussure, Peirce ve Greimas’ın göstergebilim kuramları ve anlam inşa modelleri çerçevesinde Stuart Hall’un “müzakereli okuma” metodu baz alınarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın iki araştırma sorusu vardır:

1- 2003 Irak Savaşı döneminde savaş karşıtları Türkiye’de yayımlanan gazetelerde eşit temsil edilmemişlerdir.

2- Türkiye’de yayımlanan gazeteler arasında belirli bir olaya dair yayımlanan haber fotoğrafları konusunda nitel ve nicel farklılıklar bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BASINDA FOTOĞRAFIN KULLANIMI VE ÖNEMİ

Siyaset, ekonomi ve kültür başta olmak üzere insanları, toplumu ilgilendiren her konuyla ilgili haber, bilgi, yorum içeren ve günlük olarak ya da belirli kısa zaman aralıklarıyla yayımlanan, belirli boyutu, sayfa sayısı ve düzeni olan yayınlara “gazete” adı verilir. Philippe Gaillard da gazeteyi “olayları habere dönüştürme işini yapan bir işletme” olarak nitelemiştir.¹⁶ Alexis de Tocqueville, demokrasi olmazsa gerçek anlamda gazetelerin olmayacağı, gazeteler olmazsa da demokrasinin olamayacağı inancındadır.¹⁷ Bir gazetede çalışan ve işi haber toplamak, yazı yazmak, resim yapmak, fotoğraf çekmek olan, gazetenin hazırlanmasına katılan, bunu uğraş meslek edinmiş olan kimseye ise “gazeteci” denir.¹⁸ İlk dönemlerdeki tanımlamalara göre de gazeteci, “mesleğini bir ya da birkaç günlük süreli yayın organında uygulayan, gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi ya da gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse”dir.¹⁹

Medya kuruluşları için haber oldukça pahalı bir materyaldir.²⁰ Liberal-çoğulcu yaklaşım, haber değerini haber seçimi sürecini belirleyen önemli etmenlerden biri olarak görmektedir. Haber değeri, liberal-çoğulcu gazetecilerin haberin seçiminde ortaklaşa benimsedikleri ve kullandıkları profesyonel ölçütlere göre belirlenmektedir.²¹

¹⁶ Philippe Gaillard, **Gazetecilik**, çev.: Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s. 19.

¹⁷ Ömer Ersöz, **2000’li Yıllarda Yazılı Basının Geleceği**, İstanbul, Doğan Ofset A.Ş., 1999, s. 19.

¹⁸ Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s. 518.

¹⁹ Atilla Girgin, **Yazılı Basında Haber ve Habercilik “Etik”i**, Ankara, İnkılâp Yayınevi, 2000, s. 67.

²⁰ Nurettin Güz, **Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Ağustos 2005, s. 63.

²¹ Murat Çebi, **Haberi Anlamak**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2002, s. 121.

I- HABER FOTOĞRAFI

Gazeteciliğin normatif tanımına göre haberin, toplumun nasıl yönetildiği ile ilgili olarak bilinmesi gerekenleri, yani yönetimin aldığı kararları, oluşturulan politikaları ve bu konularla ilgili tüm olayları kapsamı gerekmektedir. Bu normatif tanım, neyin haber olduğu neyin haber olmadığını belirlemekte, ayrıca, iyi gazetecilik ile kötü gazetecilik arasındaki farkların ortaya konulmasını sağlamaktadır.²² Haber fotoğrafları da gazeteciliğin bu tanımı içerisinde önemli bir yere sahiptir.

Basın, doğrudan anlatımlı fotoğrafın, tüm yeryüzüne yayılmış, dev boyutlu bir tüketicisidir. Reklam sektörü dışında bir fotoğrafçının bayrak açabileceği, adını duyurabileceği tek, büyük ve canlı alan basındır. Foto muhabirleri fotoğraf tarihinde genellikle “photojournaliste” sözcüğüyle anılır.²³

Fotoğraf günümüzde gazeteler için vazgeçilmez bir haber unsuru haline gelmiştir. Yazılı basın haberciliğinde “fotoğrafsız haber olmaz” anlayışı hâkimdir. Fotoğraf, haberi destekleyen bir öge olmanın ötesinde –metin bulunmasa dahi- başlı başına “haber” kabul edilmektedir. “Foto-haber” adı da verilen bu tür, basında yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de yayımlanan gazeteler baskı teknolojisinin de gelişmesiyle fotoğrafa giderek daha fazla önem vermektedir. Suat Gezgin’in de belirttiği gibi, yazıyla karşılaştırıldığında fotoğrafın duyarlılaştırma etkisi daha güçlüdür. Fotoğraf okuyucuda çok güçlü zihinsel ve duygusal tepkiler uyandırmakta, buna karşın metinle kimi zaman aynı etki yakalanamayabilmektedir.²⁴ Yayın sürelerine, boyutlarına, yayın amaçlarına göre sınıflandırmalara tabi olan gazeteler içerisinde kendini “fikir gazetesi” olarak tanımlayan gazeteler de artık renkli ve büyük boyutta fotoğraflara ağırlıklı olarak yer vermeye başlamıştır.

²² Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 77.

²³ Semih Fırat, **Akla Kara Arası Fotoğraf Yazıları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 33.

²⁴ Suat Gezgin, **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul, Der Yayınları, 1994, s.32.

Fotoğraflar, gazetelerin ve dergilerin en önemli görsel öğeleridir. Bir anlamda olmazsa olmazıdır. Gazetede, dergide kullanılan fotoğraflar, o sayfaya estetik katmanın yanı sıra, haberin anlaşılmasına yardımcı olur. Bu yardımcı olunmanın temelinde de güven ve inandırıcılık vardır. İnsanlar okuduğundan ziyade gördüğüne inanırlar. Fotoğrafın algılanması, yazıya oranla daha kolaydır.²⁵

19. yüzyılda gazetelerin yaygın bir şekilde yayımlanmaya başlamasıyla birlikte, basında görsel malzeme kullanımı da önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıktı. Fotoğraf keşfedilmeden önce yazılı basında resim kullanılmaktaydı. Fotoğrafın keşfedilmesinden sonra fotoğrafı gazetede bir görsel malzeme olarak kullanan ilk gazete New York Daily Graphic'tir. Bu gazete, 4 Mart 1880'de ara tonların bir ölçüde yansıtılmasını sağlayan yöntemle ilk kez fotoğraf kullandı.²⁶

Halkın haber alma hakkını, halk adına kullanan haberciler, bu görevi gereği gibi yerine getirebilmek için bazı ayrıcalıklara sahiptir. Bu ayrıcalıkların basında basın özgürlüğü gelir. Demokratik sistemlerde kanunlarla güvence altına alınan basına tanınan hak ve özgürlükler, beraberinde bir sorumluluk da getirmektedir. Basının elinde bulundurduğu hak ve özgürlüklerinden kaynaklanan gücü kötüye kullanmama sorumluluğu her şeyden önce basının kendisine düşmektedir. Basında özdenetimin işlememesi ya da denetimin basının kendisinden başkasına geçmesi demokrasinin sigortası olarak görülen basını işlevsizleştirebilir. Durum diğer mesleklerde olduğundan oldukça farklıdır. Basın için genel olarak geçerli olan bu durum, haber fotoğrafı üreten insanlar için de aynen geçerlidir. Farklılıklar sadece, bir haber unsuru olarak

²⁵ Filiz Seçim, **Yayımlanmamış Ders Notları**, Eskişehir, 2000, s. 46.

²⁶ Özer Kanburoğlu, **Basında Haber Fotoğrafı Kullanımı**, Ankara, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2003, s. 48.

fotoğrafın – metin haberden farklı - yapısından ve üretim seklinden kaynaklanır.²⁷

Bugün, kitle iletişimindeki en etkili araçların hemen hepsinde fotoğraf kullanılmaktadır. Gazetelerde ya da dergilerde haberin değeri, haber fotoğrafı ile artmakta ya da azalmaktadır. Uzun satırların yerine, tek bir fotoğraf karesi daha etkili ve inandırıcı olabilmektedir. Çünkü insanlar önce görür, sonra okur. Yazıya oranla fotoğrafın duyarlılaştırma etkisi çok daha güçlüdür. Fotoğraflı ve fotoğrafsız haberlerin gazete içinde yerleştirilmesi de farklıdır. İyi bir fotoğrafla desteklenmiş bir haber, gazetenin ilk sayfasında yer alabilirken; fotoğrafsız bir haber, gazetenin arka sayfalarında kullanılabilir.²⁸

Hong Kong Üniversitesi'nde ders veren Çinli bilim adamlarından Huntu-tsi-kwan 2000 yıl öncesine ait kimyasal işlemlerle ışığa karşı duyarlı hale getirilmiş levha kalıntılarını buldu. Bu levhalar, bilim adamına göre, karanlık kutuyla birleştirildiğinde negatif görüntü elde edilmesini sağlar. Bilim adamının iddiası, fotoğrafın temel prensibinin 2000 yıl önce eski Çin'de bulunduğu yönündedir. Öte yandan, ağaç baskı tekniğiyle dokuma yüzeyi ve nesnelerin resimlerinin çoğaltılması, Çin'de beşinci yüzyıldan beri bilinmektedir.²⁹

Fotoğraf makinesinin öncüsü sayılabilecek karanlık kutu (camera obscura) Rönesans devri sanatçıları tarafından bulundu. Bunun temeli ise Sümerler'den beri bilinen şu ana ilkeye dayanıyordu: "Karartılmış bir odanın duvarında küçük bir delik açılırsa, dışarıdaki görüntü karşı duvara ters olarak düşer." Optik ve mekanik yollarla elde edilen görüntülerin kimyasal yöntemlerle saptanması ilk olarak Fransız Joseph Nicéphore Niépce tarafından 1826 yılında gerçekleştirilmiştir.³⁰ Daguerre, 1827'de ilk renkli denemeleri yaptı, ancak başarı elde edemedi 1851'de Niépce'de Saint-Victor'un gümüş klorür

²⁷ Erdem Çetintaş, "Haber Fotoğrafı Üretim Süreci Koşullarının Etik Açısından Değerlendirilmesi", **Doğu Akdeniz Üniversitesi Küresel İletişim Dergisi**, sayı 2, 2006, s. 3-4.

²⁸ Filiz Seçim, **Yayımlanmamış Ders Notları**, Eskişehir, 2000, s. 43.

²⁹ Levend Kılıç, **Fotoğrafa Başlarken**, Dost Yayınevi, Ankara: 2002, s. 15.

³⁰ Cengiz Oğuz Gümrükcü, **Fotoğraf Kitabı**, Ankara: 2004, s. 7.

kaplı levhalarla yaptığı denemelerde başarılı olamadı. İngiliz fizikçi James Clerk Maxwell (1831-1879) ışığın, kırmızı, yeşil ve mavi olmak üzere üç temel renkten oluştuğu ilkesinden yola çıkarak ilk renkli fotoğrafı üretti (1861).³¹

Anlatım düzleminde fotoğraf, okuyucunun üyesi olduğu bir kültürün içerisine dağıtılmış olan ifade edici özellikler dağarcığı içerisinde anlam kazanır. Bu dağarcık fotoğrafla ya da daha geniş bağlamda görüntüyle ifade edilen bir temsil alanıyla sınırlandırılmaz. Fotoğrafı çekilen nesnenin anlatım özelliklerini anlamamıza olanak tanıyan aynı “ipuçları”, günlük konuları ve durumları anlatan bir çerçevede “okunduğunda” hemen herkes tarafından da kullanılırlar. Anlatım dizgileri, bir dizi el-kol hareketini, dilsel olmayan özellikleri gösteren, özgül bir anlatım konfigürasyonunu içerisinde ayırıştırma yeterliliğimize bağlıdır ve teknik olmayan, kültürel bir işlemdir. Bir grup bedensel ya da fiziksel özelliklerin, tanınabilir anlatımların indeksleri olarak görev yapması; bir kültürdeki mevcut toplumsal bilgi miktarının parçasıdır. Bir kültürün üyelerinin, özneye canlı olarak ya da onun görsel kopyasıyla yüz yüze gelerek bilgiyi kullanma yeterliği vardır. Temel fark, toplumsal durumlarda bizim için, anlam veren kalıbı ayırt edebileceğimiz daha zengin bir gruba dair bir ipucunun varlığıdır: Beden duruşu, yüz ifadesi ve el-kol hareketinin yanı sıra, hareket, durum, etkileşim ve konuşmaya da sahibizdir. Bu nedenle, fotoğraf, bu kültürel dizginin kısaltılmış bir sürümünü içerir.³²

Fotoğrafsız bir gazete ya da dergi düşünmek günümüz koşullarında neredeyse imkânsızdır. Artık, fotoğraf; gazete ve dergiler için yazı kadar hatta bazen ondan da önemli bir unsurdur. Okur, gazetede yer alan haberin fotoğrafını da görmeyi talep eder. Dergiler için de fotoğraf aynı derecede kaçınılmazdır. Bazı haberlerin yeterince görsel malzeme olmadığından dergide

³¹ Levend Kılıç, **Fotoğrafa Başlarken**, Dost Yayınevi, Ankara: 2002, s. 27.

³² Stuart Hall, “Determinations of News Photographs”, çev. Ali M. Bayraktaroğlu, **İletişim Dergisi**, sayı 21, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2005, s. 246.

yer almadıkları çok olur.³³ Bir haber fotoğrafçısı doğal olarak dünyada her yere yollanır. Fakat amatör fotoğrafçı, kendi yakın çevresini, ülkesini didiklemekten bıkmayacaktır.³⁴

II- HABERDE FOTOĞRAFIN ÖNEMİ

Haberin anlamının iki yönünü birbirinden ayırmak gerekir. Birincisi fotoğraf işaretinin haber değeridir. İkincisi ise fotoğrafsal işaretin ideolojik seviyesidir. “Haber değeri”, öykünün, haberin profesyonel ideolojisi bakımından ayrıntılara (fotoğraf+metin) indirgenmesi gazete söylemindeki haberi oluşturan şeye dair sağduyulu anlayışları oluşturur. İdeolojik seviye öykünün, ima edilen temaları ve yorumları bakımından ayrıntılarının ortaya çıkarılmasıdır. Biçimsel bakımdan haber değerleri, gazete dünyasına ve söylemine, profesyonel bir grup olarak habercilere, haber yapımının kurumsal aygıtlarına aittir. İdeolojik haber değerleri, gerçek anlamıyla toplum içindeki ahlaki-siyasi söylem dünyasına aittir. İdeolojik temalar her gazetenin seçtiği tikel yapıya göre farklı yönler çekebilir. Bu çekme, sırasıyla, gazetenin siyaseti, siyasi yönelimi, sunuş değerleri, geleneği ve öz-imajı tarafından yönetilecektir.³⁵

20. yüzyılın önemli gelişmelerine insanlığın tanıklık etmesinde bir iletişim aracı fonksiyonu olan fotoğraf, 21. yüzyılda bu önemini devam ettirmektedir. Ancak, çağın, fotoğrafa doymuş izleyici kitlesi karşısında, görsel ve işitsel kitle iletişim araçlarıyla rekabet halinde olan fotoğraf; fotoğrafçı, foto muhabiri ya da gazeteciye en önemli ve en can alıcı ânı yakalama gibi bir sorumluluk yüklemiştir.

³³ Şeyda Sever, “Belgesel Fotoğraf ve Haber Fotoğrafı; Fark Nerede?”, www.fotografya.net, 13. sayı.

³⁴ Boubat Edouard, **Fotoğraf Sanatı**, çev. M. Nejat Özcan, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 6. Baskı, 1991, s. 137.

³⁵ Stuart Hall, “Determinations of News Photographs”, çev. Ali M. Bayraktaroğlu, **İletişim Dergisi**, sayı 21, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2005, s. 249.

Fotoğraf sanatçısı Ara Güler, fotoğrafın iletişim aracı rolü ile ilgili olarak şunları söylemiştir³⁶:

“Biz çok önemli bir iş yapmaktayız. Yaptığımız iş yaşadığımız devrin anlarını tarihe aktarmaktır. Biz bir tarihçinin ya da gezginin yazdığı tarih gibi çektiğimiz görüntüleri topluyoruz. Dünyanın görsel tarihini yazmaktayız. Bu, o kadar önemli bir şeydir ki, sanat olsa ne olur, olmasa ne olur! Hitit’ten bir resim kaldı. Artık bu, iyi fotoğraf mı, kötü fotoğraf mı diye düşünülmez. Ya da şimdi gidiyorlar, uzayda fotoğraf çekiyorlar. Bir tek fotoğraf için milyonlar, milyarlar harcıyorlar. Bu fotoğrafın bir sanat eseri olmasına gerek yok; çünkü, bize bir şey anlatıyor.”

Fotoğrafın aracısız ve gerçekçi anlatım dili, irili ufaklı birçok olayın, kimilerince önemsiz gibi görünen olayların açıklanmasında çok önemli görevler yerine getirmiştir. Fotoğrafın bu görevinin hiçbir zaman bitmeyeceği varsayılabilir. Fotoğraf, görsel ve işitsel basından yıllar önce bilgilendirme görevini üstlendi. Ortaçağ’da Gutenberg’in geliştirdiği matbaacılık, bir “devrim” olarak kabul edilmişti. Aynı şekilde 19. yüzyılın sonlarına doğru klişe ile baskısına başlanılan fotoğraf, görsel yayıncılık alanında bu devrime bir önemli ayrıntı daha eklemiştir. Gerek güncelliği gerekse gerçeğe en yakın anlatımı içeren yönü ile fotoğrafa olan toplumsal ilgi her geçen gün artmaktadır.³⁷

Haber fotoğrafından beklenen; olayı tüm açıklığı ve tüm gerçekliğiyle yansıtmasıdır. Öncelikli olarak, manipüle edilmemiş ve tarafsız olması istenir. Çünkü haberi doğru olarak algılamamız buna bağlıdır.³⁸

³⁶ Ahmet Özyurt, “Ara Güler İle Röportaj”, **Refo Fotoğraf Dergisi**, Sayı: 9, 1989, s. 20.

³⁷ Mehmet Ünal, **Yaşamın Aynası Fotoğraf**, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul: 1999, s. 43.

³⁸ Ertuğrul Algan, **Fotoğraf Okuma**, Çözüm Basım Yayın, 1. Baskı, Eskişehir: 1999, s. 32.

III- BASIN FOTOĞRAFÇILIĞINDA “HABER DEĞERİ” ÖLÇÜTLERİ

Bir haber fotoğrafı mutlaka bilgi yüklü olmalıdır. O bilgi haberin içeriğidir. Haber fotoğrafı haberi görsel olarak aktaran bir biçimdir. Fotoğraf görsel açıdan ne kadar başarılı olursa olsun içerik açısından bir değer taşımıyorsa haber fotoğrafı olarak yayınlanması hata olacaktır. Ya da tam tersi olarak, önemli bir konuda editöre başka fotoğraf ulaşmamışsa, teknik ve estetik açılardan başarısız olan bir fotoğraf da yayınlanabilir. Medyada/basında neyin ne kadar verileceği kararı piyasadaki tüketici, yani hedef kitle eğilimleri ile belirlenir.³⁹

— Anlatımda canlılık: Basmakalıp fotoğraflar okurun dikkatini çekmez. Benzer olaylarda çekilen basmakalıp fotoğraflar, birbirinin aynı olma tehlikesi taşır. Fotoğrafçı olayı görüntülerken olayda yer alan insanların duygularını da fotoğrafla yansıtabilmelidir. Haber fotoğrafçısı olay anını okura yaşatabilmelidir. Fotoğraflarda yaşamın canlılığı hissedilmelidir. Çünkü durağan ve sıkıcı fotoğraflar, okurun ilgisini çekmez.

— Habere uygunluk (ilgili bağlam): Habere ilişkin bilginin fotoğrafta yansıtılması gerekir. Haberin fotoğrafı, haberin metniyle çelişmemelidir. Çoğu zaman haber fotoğrafçısı olayı görüntüler ve eldeki fotoğrafa uygun olarak haber metni yazılır. Bu nedenle bir haber fotoğrafının tıpkı haber metninde olduğu gibi öncelikle haber değeri taşıması gerekir. Haber metinleri geçerli olan haber değeri ölçütleri haber fotoğrafları için de aynen geçerlidir.

Gazeteci, haberci, genel yayın yönetmeni, yazı işleri müdürü ve hatta haber fotoğrafçısı ve fotoğraf editörü bir haberi sıralanan bu kriterleri göz önünde bulundurarak değerlendirirler. Bu kriterlere göre haberin gazetede yer alıp almaması gerektiğine karar vermektedirler. Habere konu olan olay/konu güncel ise, söz konusu olay/konu toplumun büyük bir çoğunluğunu

³⁹ Nurettin Güz, **Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Ağustos 2005, s. 63.

etkiliyorsa/ilgilendiriyorsa (ekonomik olarak, siyasal olarak, kültürel ya da toplumsal sorunlar olarak) ya da haber toplumun çoğunluğu tarafından tanınan kişiler (ünlüler) hakkında ise o zaman bu haberin genel olarak haber değeri verilerini üzerinde topladığını söylemek mümkündür.⁴⁰

IV- BASINDA FOTOĞRAFIN İNŞA SÜRECİ

Gerek ideolojik belirleyiciler, gerekse medyanın haberleri duyurma kapasitesinin teknik nedenlerden ötürü kısıtlı olması, gazetecilerin tüm olayları haber olarak değerlendirmemelerini ve bunun sonucunda da olaylar arasında seçme yapmalarını zorunlu kılmıştır. Burada sorulması gereken en önemli soru, bu seçme ve ayıklama işleminde gazetecilerin ölçütlerinin neler olduğudur. Neye ve kime göre bazı olaylar diğerlerinden daha önemli olmakta ve haber değeri taşıdığına inanılmaktadır. Bazı olayların diğerlerinden önemli olduğu kararının verildiği süreçte kim daha etkilidir: Kurumlar mı? Medya patronları mı? Editörler mi? Yoksa muhabirler mi?⁴¹

Bu noktada “basın özgürlüğü” kavramını da hatırlamak gerekir. Haber, fikir ve düşünceleri çoğaltıcı araçlarla serbestçe açıklayabilmek özgürlüğüne basın özgürlüğü denilmektedir.⁴² Bu özgürlük kullanılırken, medyanın asgari ölçülerde bazı standartlara uyması da gerekir. Başlı başına bir problematik olan bu durum, olayın tanımlayıcı ve normatif yönlerinin ve taraflarının arasındaki farklarla birlikte, mevcut seçeneklerin ne tür sonuçlara yol açabileceğinin iyice anlaşılması gerekmektedir.⁴³

⁴⁰ Şebnem Soygüder, “Türk Basınında Magazin Haberlerine Konu Olan Kişiler ‘Kim’ler ve Fotografik Olarak ‘Nasıl’ Yer Alıyorlar?”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 7, 2003, s. 213.

⁴¹ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 80.

⁴² A. Rıdvan Bülül, **İletişim ve Etik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2. baskı, 2001, s. 18.

⁴³ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 85.

Bilim insanları basın özgürlüğünü, özgürlüklerin temeli olarak değerlendirirken, Napolyon karşıt bir görüş ifade etmiştir:⁴⁴

“Basın özgürlüğü mü? Asla. Bunu onlara verdikten sonra benim için yapılacak iş bir arabaya binip çiftliğime gitmek ve artık orada yaşamaktır. Eğer, basının dizginlerini elimden kaçırırsam, iktidarda üç aydan fazla kalamam.”

Gazetecilik kodlarına göre, bağımsızlık enformasyon kalitesi, haberi veren kişinin güvenilirliği ve basın özgürlüğü ilkesinin kendisi için temel koşuldur. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'ye göre, kitle medyasının davranışlarının temelinde ekonomik baskılar vardır. Hiçbir gazete tümüyle bağımsız ya da tümüyle bağımlı olduğunu iddia edemez.⁴⁵

Tartışmanın odağında, medyanın haber sürecindeki seçiciliği ve belirleyiciliği yer almaktadır. Bir başka deyişle, basın, ister haber oluşum sürecinde izleyicinin isteklerini haberin belirleyicileri olarak algılayıp buna göre haberleri seçsin, isterse izleyicilerin neyi bilmeleri gerektiği konusunda belirli kıstaslar geliştirip ona göre habercilik faaliyetlerini uygulasin, her iki durumda da basın toplumun önünde seçici bir konumda yer almaktadır.⁴⁶ Bununla birlikte, esas olan, kamunun gazetecilerin yükümlülüklerini belirleme hakkıdır. Bunun bilincinde olan gazeteciler bu yükümlülüklerle uymayı kendiliklerinden kabul ederler.⁴⁷

Medya/basin kurumlarının en üst kademesinde yer alan medya patronları, siyasî ve toplumsal düzeyde güç sahibi olabilmek, daha etkili konumda bulunabilmek ve ticari açıdan kâr etmek için sahip oldukları kurumlarda, daha üst düzeyde, daha genel anlamda yayın politikalarının sınırlarını çizerek, çalışanlarının hareket alanlarının sınırlarını

⁴⁴ A. Rıdvan Bülbül, **İletişim ve Etik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2. baskı, 2001, s. 19.

⁴⁵ Enrico Morresi, **Haber Etiği-Ahlaki Gazeteciliğin Kuruluşu ve Eleştirisi**, çev.: Fırat Genç, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 171-174.

⁴⁶ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 84.

⁴⁷ Enrico Morresi, **Haber Etiği-Ahlaki Gazeteciliğin Kuruluşu ve Eleştirisi**, çev.: Fırat Genç, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006, s. 30.

belirlemektedirler.⁴⁸ Dünyada her gün çok sayıda olay meydana gelmektedir. Medya örgütleri, kısıtlı yayın süresi ve yer darlığı nedeniyle bunlardan sadece bir kısmını yayınlatabilmektedir. Bu bağlamda gazetecinin görevi, bu olaylar arasında bir seçim yapmaktır.⁴⁹

A- Bireysel Süreç

Fotoğraflar çoğu zaman sanıldığı gibi mekanik kayıtlar değildir. Her bir fotoğrafa bakıldığında, ne denli az olursa olsun, fotoğrafçının sınırsız görünüm olanakları arasından o görünümü seçtiği fark edilir.⁵⁰

Gazeteciler, neyin anlamlı, neyin önemli, neyin değersiz, kısacası neyin haber değeri olduğu konusunda seçim yaparlarken kendi etik değerlerini ve yargılarını kullanmaktadırlar. Gazeteci (muhabir ya da foto muhabiri) haberini toplarken, yazarken veya fotoğrafını çekerken birtakım değerlendirmelerde bulunur. Bu değerlendirmeleri yapan gazetecilerin belli başlı bazı ahlakî ve etik değerlere sahip olması gerektiği savunulmaktadır.⁵¹

Foto muhabiri ya da “haber fotoğrafçısı” ister gündemde var olan, ne zaman, nerede, ne şekilde gerçekleşeceği bilinen bir olay veya olguyu görüntülesin, tercihler fotoğraftaki sonucu direkt şekilde etkiler. Diğer bir anlatımla, okuyucu, izleyici, fotoğrafı fotoğrafçının gözüyle görür. Fotoğrafın çekim anında yapılan tercihler ve fotoğrafçının eğilimleri farklı anlamların ortaya çıkmasına neden olur. Haber fotoğrafçısı, yaşadığı döneme ait gerçekleri görüntülemekle o dönemin tarihine ışık tutan belgeleri üretmiş olur. Görüntülediği konu insan, kent, spor, ürün, moda, endüstri, doğa vb. olabilir.

⁴⁸ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 83.

⁴⁹ Murat Sadullah Çebi, **Haberi Anlamak**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2002, s. 85.

⁵⁰ John Berger, **Görme Biçimleri**, çev.: Yurdanur Salman, Ankara, Metis Yayınları, 2003, s. 10.

⁵¹ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 83.

Konusu ne olursa olsun, üretilen fotoğraf, objektif esaslar içinde oluşturulmuş bir belgedir.⁵²

Fotoğrafçı da, her insan gibi, çevresinde olanlardan, şiddetten, vahşetten, acıdan, fotoğraf makinesinin içine hapsettiği ‘an’lardan etkilenir. Fakat fotoğrafçı, mesleği gereği duygularını o an ifade edemez; ağlayamaz, nefret veya öfkesini dışa vuramaz.⁵³

Gazetede yayımlanarak çok sayıda okura ulaşma şansı olan her fotoğraf kamuoyu oluşum sürecini etkileme şansına da sahip demektir. Haber fotoğrafının çekimi aşamasında fotoğrafçının tercihleri, fotoğrafın aktaracağı bilgiyi etkilediğine göre, haber fotoğrafçısının kamuoyunu belirleme şansının olduğundan bahsetmek mümkündür.

Fotoğraf da bu noktada önem taşır. Yazılı basında, “fotoğrafsız haber olmaz” anlayışı hakimdir. Ancak, yazıya hiç yer vermeden de, yalnızca fotoğraf haber değeri taşıyabilir. Fotoğrafın önemi burada yatmaktadır.

B- Editöryal Süreç

Haber fotoğrafçısının çalıştığı kurum için yaptığı üretimi belirleyen en yoğun ilişki bağlı olduğu editörle arasındaki ilişkidir. Editörün haber fotoğrafçısına yaklaşımını temel olarak editörün; gazete sahibi ile arasındaki ilişki ve bu ilişki üzerinden yaşadığı reklâm verenlerle arasındaki ilişki, bunların yanında okuyucu faktörü şekillendirir. Haber fotoğrafçısının editöründen baskı görmemesi, editörün de söz konusu ilişkiler üzerinden baskı görmediği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü gazete sahibinin kendisi üzerindeki baskısını, altındakilere yansıtmayan bir editör, o kurumda ve o görevde kalıcı

⁵² Tansu Gürpınar, “Fotoğrafçının Sorumluluğu”. **TFDB Fotoğraf Sanatı Bülteni**, Mart 1999, Sayı: 1, s. 5.

⁵³ Coşkun Aral, “Foto-muhabirlik ve Etik Üzerine”, **Fotoğrafya**, 12. sayı, <http://www.fotografya.gen.tr/issue-12/fotoetik/fotoetik.html>.

olamayacaktır. Öte yandan, baskı görmeyen bir editörün mesleki hırsları yüzünden altındakilere baskı yapması da olasıdır. Ayrıca, editörün mesleki bilgi birikim ve deneyim yetersizlikleri de, altında çalışanların kendilerini baskı altında hissetmelerine yol açabilir. Basın kuruluşlarında genellikle masa başında çalışan, gelen ham haberlerin islenmesinden sorumlu kişiler farklı unvanlara sahip de olsa, yerine getirdikleri görev editörlük olarak genellenebilir. Örneğin Türkiye’de “fotoğraf editörü” birçok basın kuruluşunda yoktur, fakat sonuç olarak bu görevi haber merkezinde bir başka unvanla bulunan kişi ya da kişiler yürütmektedir. Söz konusu kişiler, haber fotoğrafı ve haber fotoğrafçısı üzerinde inisiyatif sahibidir. Her durumda fotoğraf, editöryal bir süreçten geçmektedir.⁵⁴

Haber fotoğraflarının yazılı basın organlarında yayımından önceki son aşama editörlerce gerçekleştirilmektedir. Foto muhabirleri, onlarca fotoğrafı yayımdan önceki süreçte editörlerine sunar; hangi fotoğrafın yayımlanacağı ise editörlerce belirlenir. Fakat, bu aşamada vurgulanması gereken; foto muhabirlerinin, çalıştıkları basın organının ideolojik çizgisini ve bu doğrultudaki beklentilerini daima göz önünde tuttuklarıdır. Foto muhabiri, bir anlamda bilinçaltındaki ideolojik doğal süreç sonunda en iyi fotoğrafı çekmeye çalışır.⁵⁵

Kurumun haber faaliyetlerini yürütmekten sorumlu olan editörler, yazılı olmayan ancak kurumda çalışan herkesin uymasının beklendiği sınırları, günlük kullanıma uyarlamaktadırlar. Muhabirler ve foto muhabirleri kendileri için daha anlaşılır hale getirilmiş kurumsal belirleyicileri dikkate alarak haber toplamaktadırlar. Bu haber toplama, yazma ve fotoğraf elde etme süreci içerisinde editörler, muhabirin önlerine getirdiği haberleri ve haber fotoğraflarını geri çevirmek, yeniden yazmasını istemek yoluyla veya –mümkünse- haber fotoğrafının yeniden çekilmesini istemek, fotoğrafın belli yerlerinin kesilmesini

⁵⁴ Erdem Çetintaş, „Haber Fotoğrafı Üretim Süreci Koşullarının Etik Açısından Değerlendirilmesi, **Doğu Akdeniz Üniversitesi Küresel İletişim Dergisi**, sayı 2, 2006, s. 8.

⁵⁵ Mehmet Kaman, **Derinlemesine görüşme**. Zaman Gazetesi Foto Muhabiri, Ankara: 2005.

istemek yoluyla muhabirlerin/foto muhabirlerinin haber toplama-yazma, fotoğraf çekme üsluplarını biçimlendirmekte ve yönlendirmektedirler. Sonuç olarak, yaratılan bu kurumsal kültür o işletmedeki tüm habercilik faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir.⁵⁶

Fotoğraf editörü, var olan haber fotoğrafları içinden seçim yaparken öncelikle teknik bir değerlendirme yoluna başvurmaktadır. Haberi anlatmaktan uzak, karmaşık ve görece gereksiz fotoğraflar editörce elenir. Fotoğraf editörünün ikinci değerlendirmesi ise, eldeki haber fotoğraflarının gazetenin yayın politikası doğrultusunda ne kadar uygun olduğu hakkındadır. Teknik anlamda yetersiz dahi olsa, yayın politikasına uygun ve haber değeri yüksek fotoğrafları yazılı basın organında yayımlanabilmektedir.

V- HABER FOTOĞRAFI TÜRLERİ

A- Günlük Haber Fotoğrafları

Gündelik haberlerin önemli bir bölümünü oluşturan siyasî haberler dışında, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri vb. olaylar da yazılı basın organlarının sıkça yer verdiği haberlerdendir. Bu tür haberlere fotoğraf sağlayan foto muhabirlerinin dikkat etmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Fotoğrafçı ya da foto muhabiri, fotoğrafı hangi açıdan, hangi ışık dozuyula, hangi fonla çekeceği konusunda belli bir süre plân yapmaktadır. Bu, fotoğrafçının öne çıkarmak istediği bir poza ilişkin olabilir; veya geniş açılı bir fotoğraf yerine yalnız bir görüntüyü diğerlerinden sıyrarak, adeta bir çerçeve içine alarak okuyucuya sunmak isteyebilir. Bu, foto muhabiri tarafından gerçekleştirilebildiği gibi, fotoğraf editörünce de buna benzer bir uygulama yapılabilir. Günlük haber fotoğraflarının büyük kısmında bu yönde bir

⁵⁶ Bülent Çaplı, **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002, s. 84.

uygulama görülebilmekle beraber; görece geniş kitlelere hitap eden, toplumsal niteliği olan, kamuoyunun oluşması yönünde etkili olabilecek olaylarda bu daha yaygındır. Toplumsal gösteriler, basın açıklamaları, siyasî liderlerin, içinde yer aldığı olaylar vb. haber konularında foto muhabirine ya da fotoğraf editörüne bu yönde daha büyük bir sorumluluk yüklenir.

B- Spor Fotoğrafları

Spor fotoğrafları, genelde hareketli pozları içerdiği için görece fazla dikkat gerektirir. Kompozisyon ve ifade yeterliliği spor fotoğraflarında önemli bir yer tutar. En iyi kalitede spor fotoğrafı, yeni fikirler veren ve özel biçimler ortaya çıkaran fotoğraflardır. Spor fotoğrafçısı da, diğer fotoğrafçılarda olduğu gibi deklanşöre ne zaman nasıl basacağını iyi hesaplar. Fotoğrafta çerçeveleme spor fotoğraflarında daha sık karşılaşılan bir tekniktir. Çünkü spor fotoğrafları genelde çok geniş bir hareket alanını kapsar. Bu geniş alandan özel anların ortaya çıkarılması ya da ön plânda verilmesi spor fotoğrafçısı için başlıca bir amaçtır.⁵⁷

C- Magazin Fotoğrafları

Bulvar veya diğer adıyla magazin gazeteciliği, günümüz gazeteciliğinde çok yaygın olarak görünün gazetecilik türüdür. Türkiye’de ve pek çok ülkede magazin gazeteciliğin örneklerine rastlamak mümkündür. İnsanoğlunu bilgilendirmekten çok, hoşça vakit geçirmesini sağlayan magazin gazetelerinin izleyicisi, fikir gazetelerine oranla çok fazladır. Bol fotoğraflı, büyük puntolu fakat az haberin yer aldığı sayfa düzeni magazin basınının özelliklerindendir.⁵⁸

⁵⁷ Nejat Toksoy, “Spor Fotoğrafçılığında Teknik”, **Yeni Fotoğraf Dergisi**, s. 7.

⁵⁸ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, 4. baskı, Ankara, Mart 2000, s. 315.

Magazin gazetelerinin fotoğrafa önemli ölçüde yer vermesi, foto muhabirleri ve fotoğraf editörlerinin ön plânda yer almasına yol açar. Bir magazin fotoğrafına, yalnız magazin gazetelerinde değil, fikir gazetelerinde dahi rastlanabilir. Bir foto röportaj⁵⁹, söyleşi⁶⁰, sanatsal fotoğraf vs. yalnız bulvar gazetelerinde değil, fikir, yarı fikir gazetelerinde ve popüler gazetelerde de yer alabilir. Magazin fotoğraflarının yazılı basında yer alan diğer fotoğraflardan farkı, foto muhabiri açısından daha az dikkat gerektirmesi, sanatsal yönünün ağır basması, çoğunlukla hareketsiz oluşu, kurgulanmış bir pozla oluşabilmesi, fotoğraf editörünce daha az müdahaleye gerek duyulması şeklinde sıralanabilir.

Magazin fotoğraflarının hemen hepsi renkli olmakla birlikte; siyah beyaz sanatsal fotoğraflara da rastlanabilmektedir. Magazin fotoğrafları, diğer fotoğraflara oranla daha kişiseldir. Magazinel fotoğraf çeken foto muhabiri, fotoğrafta kendi fikirlerini, kendi fotoğraf anlayışını ve tarzını yansıtmaya imkânı bulur. Foto muhabirinin sanatsal yönü ve yeteneği, magazin fotoğrafları ile ortaya çıkmaktadır. Bu yönden diğer fotoğraf türlerini kısıtlayıcı bulan bir gazeteci için magazin fotoğrafları büyük bir değişikliktir.⁶¹

⁵⁹ Foto röportajın ana konuları şu şekilde sıralanabilir: İş yaşamı, sokak yaşamı, fabrika, konut, stadyum, tiyatro, sağlık, sömürü, tek tek bireyler vs. Kaynak: Mehmet Ünal, **Yaşamın Aynası Fotoğraf**, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul: 1999, s. 47.

⁶⁰ Söyleşi: Bir gazetecinin soru sormak için kişiye resmî olarak yaklaşması. Kaynak: Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, 4. baskı, Ankara, Mart 2000, s. 203.

⁶¹ Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, 4. baskı, Ankara, Mart 2000, s. 319-320.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖSTERGEBİLİM VE GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME

I- GÖSTERGE VE GÖSTERGEBİLİM

“Gösterge”nin anlamı üzerine çeşitli görüşler ifade edilmiş, farklı tanımlamalar yapılmıştır. Genel anlamda, kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla bu temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu, vb. dille ilgili bilimlerde genel olarak gösterge diye adlandırmaktadır. Bu açıdan, sözcükler, simgeler, işaretler, vb. gösterge olarak görülür. Göstergebilimde, bir başka şeyin yerini tutan, daha doğrusu, kendi dışında bir şey gösteren her çeşit biçim, nesne, olgu vb. gösterge diye adlandırılır. Başka bir şeyin yerini tutan, ve onu insan zihninde canlandıran bir şey onun kendisi değil, yalnızca “temsil”idir.⁶² Her gösterge (dil aracılığıyla iletilen mesajlar da) pek çok ayrıştırılabilir özelliklere sahiptir ve değişik işlevleri yerine getirir.⁶³

“Gösterge” kavramı hakkında Eskiçağ’dan başlayarak çeşitli görüşler öne sürülmüş, bir göstergeler dizgesi olan dil üstüne çeşitli düşünceler ortaya atılmıştır. Stoacılar, gösterge üstüne düşünmüşler, Ortaçağ’daki skolastik felsefe yapıtlarında da anlamalama biçimleriyle (modi significandi) ilgili önemli görüşler ileri sürülmüştür.⁶⁴ Göstergelerden oluşan her şeyin bir metin olduğu

⁶² Besim Atalay, *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi (I)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 43.

⁶³ Murat S. Çebi, *İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi* (der. – çev.) 1. baskı, Alternatif Yayınları A.Ş., Ankara, 2003.

⁶⁴ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, 4. baskı, İstanbul, YKY, 1998, s. 115.

kabul edildiğinde, dilsel, tiyatral, resimsel, sinemasal pek çok türde anlatı metninin varlığından söz edilir.⁶⁵

Göstergebilim, doğal dili de içine alan çok sayıda iletişim biçiminin genel bir bilimi olarak tasarlanmıştır.⁶⁶ Göstergeler kuramının J. Locke'tan sonraki temsilcisi Fransız matematikçisi Jean Henri Lambert'tir (1728-1777). J. H. Lambert, iki ciltten oluşan Neues Organon (Yeni Organon) [1764] adlı yapıtının bir bölümünü, düşüncelerin ve nesnelerin gösterilmesiyle ilgili öğretiyi (semiotic) ayırmıştır. J. H. Lambert bu bölümde, özellikle doğal dillere ilişkin bildirişim dizgeleri üzerinde çalışmalar yapmıştır, ancak müzik, koreografi, arma, amblem, tören gibi dildışı gösterge dizgeleriyle de ilgilenmiştir. Lambert, ayrıca göstergelerin dönüşümleri ve birleşim kuralları hakkında da çalışmalar gerçekleştirmiştir.⁶⁷ A. J. Greimas da, göstergebilimi “hem dünyanın insan, hem de insanın insan için taşıdığı anlamı araştıran” dal ve bilimsel tasarı şeklinde nitelemiştir.⁶⁸

Göstergeler öğretisi, J. Locke ve J. H. Lambert'in etkisiyle XIX. yy'da yeniden gündeme gelmiştir: Özellikle Polonyalı Joseph Marie Hoene-Wronski'nin (1778-1848) ölümünden sonra yayımlanan Philosophie du langage (Dil Felsefesi) [1879] başlıklı çalışması, İtalyan asıllı Çek matematikçisi Bern(h)ard(t) Bolzano'nun (1781-1848) Wissenschaftslehre (Bilim Öğretisi) [1837] adlı yapıtı ve Edmund Husserl'in (1859-1938) 1890'da yazdığı ama ancak 1970'te yayımlanan “Zur Logik der Zeichen (Semiotik)” (“Göstergelerin Mantığı Üstüne [Göstergebilim]”) başlıklı incelemesi ile Logische Untersuchungen'i (Mantık Araştırmaları) [1900-1901] dilsel göstergelerle ve göstergeler kuramıyla ilgili gözlemler içerir. Göstergeler

⁶⁵ Susana Onega, José Angel Garcia Landa, **Anlatıbilime Giriş**, çev.: Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez, İstanbul, Adam Yayınları, 2002, s. 12-13.

⁶⁶ Pierre Guiraud, **Göstergebilim**, çev.: Mehmet Yalçın, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, 1994, s. 12.

⁶⁷ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, 4. baskı, İstanbul, YKY, 1998, s. 115.

⁶⁸ Zeynel Kıran, Ayşe (Eziler) Kıran, **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s. 328.

kuramının ilk dönemi olarak adlandırılabilir bu çalışmalarda “semiotik” sözcüğüne rastlanmaktaysa da, genel göstergeler kuramından çok dile ilişkin bir göstergeler kuramının, bir dil felsefesinin geliştirildiği görülür.⁶⁹

Göstergebilim, gösterge dizgelerinin bilimi anlamına geldiğine göre, gösterge kavramı genel olarak, bu bilimin temelidir. En kestirmeden anlaşılabilir tanımını, dilbilimin kurucusu Ferdinand de Saussure yapmıştır; göstergebilimi en inandırıcı gözlemlerle tasarlayıp öneren de odur. Ona göre gösterge, bir kavramla bir işitimi imgesini birleştirir.⁷⁰ Saussure’ün “anlam karşıtlıklardan doğar” savı göstergebilimciler arasında büyük bir kabul görmüştür.⁷¹ İşitimi imgesi göstergenin ses yapısı, kavram ise anlamsal içeriğidir. Bu tanımları kavramın kolaylığı, her şeyden önce dil üstünde yapılaş olmasındandır. Çünkü dil, tanımına uygun göstergeler arasındaki bağlantılardan oluştuğunu, kısacası bir göstergeler dizgesi olduğunu açık seçik ortaya koyan yapısal bütünler içerir. Bu yapısal niteliğini de özellikle, ses yapısına dayalı birimlerin birleşim kurallarında belli eder. Anlamsal içerik ise, bu kurallara bağlı olarak yapılaşan bir düzlemdir. Yani, “Bir dil dizgesi bir dizi kavram ayrılığıyla birleşmiş bir dizi ses ayrılığıdır.”⁷² Haber fotoğrafları açısından da aynı durum söz konusudur. Haber fotoğrafları, bir dizi kavram ayrılığıyla birleşmiş bir dizi görüntü ayrılığıdır.

Barthes, bir anlatının yapısal çözümlemesini dört temel ilke doğrultusunda gerçekleştirmeyi önerir: Biçimselleştirme ilkesi, yapının biçimini araştırmayı, metnin karşısına geçmeyi esas alır. Ayırıcılık ilkesi, anlamı temel alarak her çeşit metin içi- metin dışı bağlanaşımı, çağrışımı kapsar. Çoğulluk ilkesi, metnin sahip olduğu anlam olanaklarını, olasılıklarını araştırır. Son ilke

⁶⁹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, 4. baskı, İstanbul, YKY, 1998, s. 115.

⁷⁰ Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri-I**, çev. B. Vardar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 60.

⁷¹ Zeynel Kıran, Ayşe (Eziler) Kıran, **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s. 328.

⁷² Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri-I**, çev. B. Vardar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 112.

olan işlemsel düzenlemelere bağlı olarak da metnin üç aşamada çözümlenmesi öngörülür: Kesitleme (metnin okuma birimlerine ayrılması); döküm (metindeki kodların saptanması); düzenleme (birimlerin işlevlerinin, bağlarının belirlenmesi, metin içi ve metinler arası ilişkilerin saptanması). İkinci ve üçüncü aşamalar. Metnin katmanlarının açılması, metnin yeniden okunarak ilişkilerin çözülmesi anlamına geldiği için, asıl görevi yüklenen aşamalardır. Barthes'in ve diğer göstergebilimcilerin, anlatıya dayalı metinlere uygulanmak üzere öngördükleri bu tür bir çözümlemeyi şiirde kullanabilmek için, çözümleme tarzına yönelik birtakım değişiklikler yapılması gereği doğsa da, temel ilkeler pek değişmeyecektir.⁷³

Göstergebilim işaretler bilimidir; herhangi bir aracın (veya türün) işaret sistemi olarak incelenmesidir. Göstergebilim iletişim için kullanılabilecek her şeyi (örneğin kelimeleri, imajları, müziği, çiçeği) inceler. Anlamın ne olduğuna değil, öncelikle anlamın nasıl yaratıldığına bakar.⁷⁴ Göstergebilim, gösterge dizgelerini inceleyen bilim dalı olduğuna ve neredeyse çevremizdeki hemen her şeyi gösterge sayabildiğimize göre, oldukça geniş bir alanı kapsar. Bu alanın tanımı konusunda bilim adamlarının tam bir görüş birliği içinde olduğu da söylenemez.⁷⁵

Roland Barthes, Communications (1964) dergisinde yayımlanan "Göstergebilim Öğeleri" başlıklı bir bildiri-makalede şu tanımı yapar: Göstergebilimin konusu, özü ve sınırları ne olursa olsun tüm işaretler sistemidir: İmgeler, jestler, melodik sesler, nesneler ve bunların törenlerde, protokollerde ya da gösterilerde bulunan karışimleri "dilleri" değilse de, en azından anlam sistemleri oluştururlar." Bu tasarının dilbilim ve ondan esinlenen

⁷³ Gonca G. Gökalp, "Göstergebilim Açısından Bir Şiir Değerlendirmesi: Bir Sözlükte Kitap Adları", **Folkloristik, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı**, Ankara, 1998, s. 364.

⁷⁴ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2005, s. 117.

⁷⁵ Şermin Tekinalp, Ruhdan Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul, Derin Yayınevi, 2004, s. 143.

bilimler için geçerli olan temel öğelerini dört bölümde sıralar: 1) Dil ve söz, 2) Gösteren ve gösterilen, 3) Sistem ve dizin, 4) düz anlam ve yan anlam.⁷⁶

Göstergebilimde inceleme yapılırken, iki boyut göz önünde bulundurulur: 1) Dikey boyut, 2) Yatay boyut. Bir işaretin değeri onun hem dikey (paradigmatik) hem de yatay (sintagmatik) ilişkileriyle belirlenir. Yatay ve dikey boyut bir yapısal bağlam oluşturur. Dikey boyut ilgili gösterge veya gösterenler takımıdır. Belli bir bağlamda paradigma takımının bir üyesi yapısal olarak bir diğerinin yerine konabilir. Birinin seçimi diğerinin seçimini dışlar. Göstergeler duruma bağlı olarak seçilir.⁷⁷

Barthes, 1957’de yayımladığı “Mythologies” adlı yapıtında, “varlığını sürdüren pek çok iletişim ritüelinin (toplumsal gösteriş ritüelleri) yanı sıra reklâmcılığın, büyük basının, radyonun, kitap ve dergi resimlerinin gelişmesinin göstergebilimsel bir bilimin kurulmasını her zamankinden daha acil kılmadaki” önemini vurgular. Bu yapıtın kuramsal bölümünde kendisinin yan anlamlı diller olarak tanımladığı ve kitle iletişiminde “çağdaş söylenceler” ile ilgili bir göstergebilimsel kuramın taslağını oluşturur. “Garbo’nun Yüzü”, “Mavi Rehber”, “Yeni Citroën” ya da “Rahip Pierre’in İkonografisi” başlıklı (kitap olarak derlenmeden önce basında ayrı basılmış) bu fıkralarda bu yan anlamın işleyişi ve onun ideolojik içermeleri çözümlenmiştir. Barthes’e göre bu, göstergebilimin ilk biçimlenişidir. Söylencenin, kendisine “bir çeşit canavar” gibi görünen ve “küçük kentsoyluluğun” belirleyici özellikleri olan ikincil, asalak değerleri sanki “doğal”, “kendiliğindenmiş” gösterecek bir biçimde yaygın dilden nasıl destek görüldüğünü açıklar.⁷⁸

İnsanı sarmalayan nesnel ve toplumsal gerçekliğin birey üzerindeki etkileri, anlamı oluşturan bağıntılar bilinebilir, kavranabilir ve anlamlandırılabilir

⁷⁶ Armand Mattelart, Michele Mattelart, **İletişim Kuramları Tarihi**, çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 1998, s. 69.

⁷⁷ Besim Atalay, **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi (I)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 207.

⁷⁸ Armand Mattelart, Michele Mattelart, **İletişim Kuramları Tarihi**, çev. Merih Zıllıoğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 1998, s. 70.

olmakla birlikte, her zaman kolay anlaşılır, açık seçik, kendini kolayca ele veren, sıkıntı çekmeden gözlemlenebilen ve tartışma götürmeyecek şekilde algılanabilen nitelik taşımaz. İnsanın dış dünyaya attığı anlam yalnızca konuşan, yazan ya da yaşayan bir insanın söylediklerinden, yazdıklarından, davranışlarından ve bütün bunlara karşılık olarak aldığı tepkilerden oluşmaz. Başka bir deyişle, anlamı oluşturan sadece işittiklerimiz, okuduklarımız ve gördüklerimiz değildir. Anlam, aynı zamanda açıkça söylenenin, yazılanın, yaşananın, gözlemlenenin altında, üstünde ya da yanın da bulunandır.⁷⁹ Gösterge tek başına ele alındığında, kavram, bir genelleme, bir soyutlamadır.⁸⁰

Bir bütün olarak dışsal gerçekliğin ve daha özelde toplumsal gerçekliğin bir de derin, içkin, gizil ve örtük anlamları bulunmaktadır. Anlamın bu niteliği, her insanın anlamlar evreniyle yüz yüze geldiği, sıkıntı vaat eden çok yönlü bir maceraya atıldığına gönderme yapar: Bilinen, beklenen, görünen yollardan geçilen değil de; bilinmeyen, gizli kalmış yollardan ya da sadece gidip gelenin bildiği patikalardan geçmeyi gerektiren bir serüvendir bu. Çıkkılan bu serüvende anlamı kavrayabilmenin yolu çizgisel, doğrusal bir yol değildir, anlamın yolu bütün yönlerle açılabilen bir ilişkiler ağıdır, anlam evreni bütün yönlerle esneyebilen bir dokudur.⁸¹

Nesnel ve toplumsal gerçeklik bu serüvenin inşacısı olmakla birlikte her insan atıldığı bu serüvende karşılaştığı anlamlar evrenini oluşturan göstergeleri farklı biçimlerde okuyabilme ya da anlamlandırabilme yetisine sahiptir. İnsan, bu anlamlandırma ediminde zihin haritaları ya da psikolojik gözlüklerin yanı sıra üyesi olduğu kültürün üyelerinin üzerinde mutabakata vardıkları, birbiriyle paylaştıkları dil, mit, semboller, ritueller, değerler, normlar, bilgi vb. mekanizmaları kullanmaktadır. Bir toplumun kimliğini, temel kültürel dinamiklerini oluşturan bu anlamlandırma araçları anlam haritalarının asli

⁷⁹ Mehmet Rifat, **Homo Semioticus**, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001, s. 11.

⁸⁰ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 104.

⁸¹ Mehmet Rifat, **Homo Semioticus**, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001, s. 11.

unsurlarını oluşturur. Bir kültürün asli unsurlarını meydana getiren bu kurucu dinamikler, toplumun ruhunu belirler ve biçimlendirirler.⁸²

Göstergebilim, diller, düzgüler, belirtgeler vb. gösterge dizelerini inceleyen bilimdir. Daha bu tanımla birlikte dil, göstergebilimsel konuların bir bölümü olmaktadır. Gerçekte bu alanda dilin ayrıcalıklı ve özerk bir yeri bulunduğu hemen herkes birleşmektedir. Bu da göstergebilimi “dilsel olmayan göstergelerin incelenmesi” biçiminde tanımlamaya olanak veriyor.⁸³

Göstergebilimsel çözümleme yapıyı, ya da anlamlı bir bütün oluşturan bir göstergeler dizgesini insan zihninin ürünü olarak görmektedir. Bu nedenle anlamlandırma nesnesi, ya da incelenecek göstergeler dizgesinin kuruluş, yapılış aşamaları, tutarlı bir terimler ağı, bir kuramsal model yardımıyla yeniden üretilmeye, yeniden inşa edilmeye, tek sözcükle anlamlandırılmaya çalışılan bir metin olarak görür. Çalışmanın inceleme nesnesi olan bir metindeki anlamların oluşumu, bunların birbiriyle birleşerek yeni anlamları ortaya çıkarmaları tartışılacaktır. Bu bağlamda fotoğraf metnindeki gösterge dizgeleri ya da anlam birimlerinin yalnız betimlenmesiyle yetinilmeyecek, bu sistemlerin üretiliş süreci yeniden yapılandırılacaktır. Metnin insan için taşıdığı anlamlar kavranmaya çalışılacak ve bu anlam birimlerinin oluşturduğu bütünün üretiliş aşamaları göstergebilimsel bir okumayla ortaya çıkan bir söylem içinde yeniden anlamlandırılacaktır.⁸⁴

Göstergebilimsel çözümlemeler iletişim alanına farklı bir vurgulama yapmıştır. İletişim bir süreç olarak (araç, kanal, aktarıcı, alıcı, geri besleme, vb.) değil, anlamın oluşturulması olarak ele alınır.⁸⁵

Göstergebilimde, çözümlemenin konusunu oluşturan nesne; dilsel ve dil dışı anlam birimleri ya da göstergeler arasındaki bağıntılarla kurulmuş,

⁸² Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 3.

⁸³ Pierre Guiraud, **Göstergebilim**, çev.: Mehmet Yalçın, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, 1994, s. 17.

⁸⁴ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 3.

⁸⁵ Şermin Tekinalp, Ruhdan Uzun, **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul, Derin Yayınevi, 2004, s. 143.

örülmüş, üretilmiş bir doku, bir metin olarak değerlendirilmektedir. Göstergebilimsel incelemenin uygulanacağı böyle bir haber fotoğrafının, kendine özgü bir yapıya sahip olduğu, kuruluş ve üretim sürecinin dizgesel, yapısal olarak eksiksiz bir duruma getirildiği düşünülmektedir. Ancak çözümleme biriminin içkin bir yapıya sahip olması, haber fotoğrafının anlam bakımından kapalı bir yapıya sahip olması demek değildir. Aksine çözümleme nesnesi, kendisiyle bağlantı kuran okurun öznel yorumlarına ve haber fotoğrafının yapısını bozmasına, fotoğrafı yeniden kurmasına açık bir fotoğraftır. Bu nedenle söz konusu haber fotoğrafı hem gerçekleşmesi sona ermiş bir ürün, hem de yeni bir bakış açısına göre yeniden yaşanacak, yeniden anlamlandırılacak bir üretim kaynağı olarak görülmektedir.⁸⁶

Göstergebilim alanında geliştirilen tüm çözümleme modelleri büyük ölçüde birbirine benzeyen bir yapıyı paylaşırlar. Bu modellerin her biri anlam çalışmalarına şu ya da bu biçimde katılabilecek üç ögeyi içerir. Bunlar, 1. Gösterge, 2. Göstergenin gönderme yaptığı şey, 3. Göstergenin kullanıcıları. Bu üç öğeden gösterge, kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularımızla kavrayabileceğimiz fiziksel bir şeydir ve varlığı, kullanıcıların onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır.⁸⁷

II- GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEME VE ANLAMLANDIRMA

Göstergebilimsel çözümleme, en bilinen bir nitel çözümleme yöntemlerinden biridir ve bu yöntem yapısalcı çözümleme ile ilişkili olarak ele alınır.⁸⁸ Göstergelerin ve göstergelerarası bağıntının anlamlandırılmasında Saussure'ün belirlediği iki yoldan ("paradigma [dizge]" ve "dizim") söz etmek gerekir. Bir paradigma, içlerinden bir tanesinin kullanılmak üzere seçildiği bir

⁸⁶ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 3.

⁸⁷ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 63.

⁸⁸ Murat Çebi, **Haber Çözümlemeleri Yayımlanmamış Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 11.

göstergeler dizgesidir. Karayolu işaretlerinin şekilleri –kare, daire, üçgen- bir paradigmayı oluşturur. Şekillerin içinde yer alan simgeler dizgesi de bir paradigmayı oluşturur. Saussure’ün belirlediği ikinci yol ise dizimseldir (syntagmatic). Bir dizim (syntagm), seçilen göstergelerin birleştirildiği iletidir. Bir karayolu işareti bir dizimdir: seçilen bir şeklin seçilen bir simgeyle birleşimidir. Dil açısından bakılırsa, bir dildeki sözcük dağarcığı bir paradigmayı; bu dilin sözcüklerinden oluşan bir cümle de bir dizimi oluşturmaktadır. Bu nedenle bütün iletiler (bir paradigmadan) seçim yapmayı ve (bir dizimde) birleştirilmeyi gerektirir.⁸⁹

Göstergebilim; bir kültürdeki göstergeleri, göstergelerin çalışma biçimlerini ve insanların göstergeleri kullanma tarzlarını inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanmaktadır.⁹⁰ Gösterge, “kendi dışında bir şeyi temsil eden ve dolayısıyla temsil ettiği şeyin yerini alabilecek nitelikte olan her çeşit biçim, nesne, olgu vb.” olarak tanımlanmaktadır.⁹¹ Göstergebilim, bize göstergelerin nasıl oluştuğunu, hangi yasalar çerçevesinde işlediğini gösterebilir.⁹² Göstergebilim, insanların, kendilerini ilgilendiren her konuya, göstergeler aracılığıyla yaklaştığını varsayar ve bu olguyu inceler.⁹³

Göstergebilim, göstergelerin anlamı nasıl aktardığını inceler. Başka bir deyişle bir toplumdaki göstergeleri ele alır ve herhangi biri için anlam taşıyan göstergelerin kültür içindeki bütün kullanımlarını kapsar. Göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle hem dilsel hem de dil dışı göstergeler incelenebilir. Göstergebilimsel yaklaşım dil veya görüntü temelli kitle iletişim araçlarında inşa edilen ve aktarılan göstergeleri çözümlemek amacıyla kullanılabilir, çünkü her ikisinde de anlam taşıyan göstergeler bulunmaktadır. Göstergebilim hem kişiler arası iletişim hem de kitle iletişimi sürecinde aktarılan göstergeleri ve

⁸⁹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 82.

⁹⁰ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 3.

⁹¹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 129.

⁹² Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 3.

⁹³ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 16.

gösterge sistemlerini çözümlmek için kullanılan bir analiz yöntemidir.⁹⁴ Günümüzde göstergebilimsel çalışmalarda üç temel araştırma alanından söz edilebilir:⁹⁵

1. Göstergenin kendisi: Bu alanda gösterge çeşitleri, göstergelerin çeşitli anlam taşıma yolları ve insanlar tarafından kullanılma biçimleri incelenir.

2. İçinde göstergelerin yapılandırıldığı ve düzenlendiği kodlar ya da anlam sistemleri: Bu araştırma alanında, toplumun ya da kültürün ihtiyaçlarını karşılamak için geliştirilen kodlar ve bu kodların iletilmesi için kullanılan iletişim kanallarını işletmek için başvuru olan yollar ortaya konulur.

3. Kodlar ve göstergelerin içinde işlediği toplum ve kültür: Bu araştırma alanında toplumun ve kültürün varoluşu ve biçimi ile kodların ve göstergelerin kullanımı arasındaki ilişkiler incelenir.

İnsanlar konuşur, yazar, göz kırpar, kızarır, el sallar, giyinir, yer, içer, okur, özlüce günlük yaşamlarında birçok etkinliklerde bulunur. Sosyal üretimde ve ilişkilerinde araçlar kullanır. Trafik işaretleri, satılık işaretleri ve yol işaretleri koyar. Sinema filmi yapar ve seyrederek. Radyo ve televizyon programları yapar ve izler. Göstergebilim diliyle, insanlar işaretler (göstergeler) üretir ve yorumlarlar. Bir öğrenci okuduğunu anlamaya çalışır. Doktor hastaya sorular sorarak hastalığın ilk teşhisini koymaya çalışır. Yani gösterge süreçleri, göstergeleri süreçten geçirme, biz istesek de istemesek de, olmaktadır. Göstergebilim bu süreçleri ve süreçten geçirmeleri inceler.⁹⁶

Göstergebilim çalışmaları, anlamın nasıl düzenlendiği ve iletildiği ile ilgili olarak göstergelerin ne olduğu ve nasıl işlev gördüğünden söz eder.⁹⁷ Göstergebilim süreç modellerinin kullandığı “alıcı” terimi yerine çok daha

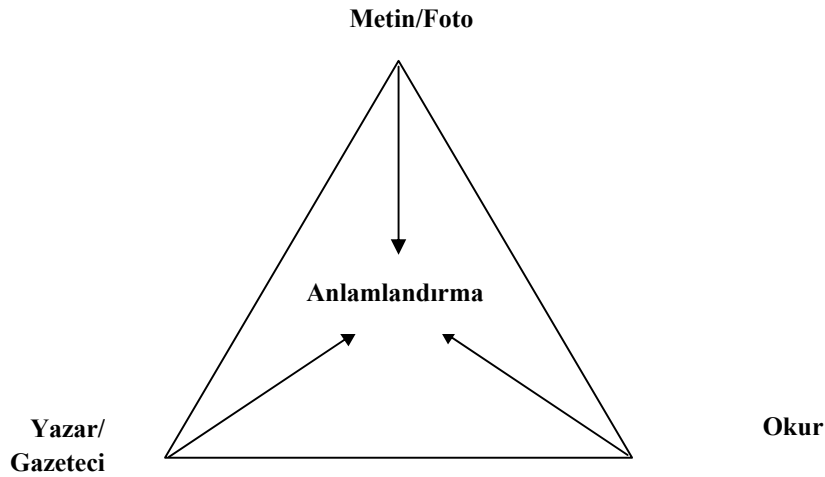
⁹⁴ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 3.

⁹⁵ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 62.

⁹⁶ İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınları, 2002, s. 349-350.

⁹⁷ Nurçay Türkoğlu, “Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü”, **Görü-yorum**, İstanbul, Der Yayınevi, 2000, s. 22.

önemli bir etkinliğe, okumaya gönderme yapan “okur” terimini tercih eder. Göstergebilimsel çözümleme sürecinde gerçekleştirilen okuma edimi öğrenilen bir etkinliktir, yani okurun kültürel deneyimi ya da kültürel art alan bilgisi tarafından belirlenir. Okur kendi tutum, kanaat, inanç, duygu ve deneyimlerini metne taşıyarak metnin anlamlandırılmasına doğrudan aktif biçimde katkıda bulunur.⁹⁸ Şekil 1’de göstergebilimin genel modelini oluşturan unsurlar görülmektedir.

Şekil 1: Göstergebilimin Genel Modeli. Çebi, 2005: 17.

Göstergebilimin temeli İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure ve Amerikalı mantıkçı ve düşünür Charles Sanders Pierce’in çalışmalarına dayanır. Göstergebilim, öncelikle Saussure’ün yapısal dilbilimine çok şey borçludur ve 1970’lerde yapısalcılığın yükselişinin bir parçası olarak gelişmiştir.⁹⁹ Saussure, göstergenin özellikleri üstünde durmuştur.¹⁰⁰ Saussure,

⁹⁸ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 63.

⁹⁹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 5.

¹⁰⁰ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 60.

20. yüzyılın başlarında, Geneva Üniversitesi'nde dil üzerine çalışmalar yapan bir akademisyendi. "Genel Dilbilim Dersleri" adlı yapıtı 1915'te, ölümünden üç yıl sonra Fransa'da yayımlandı. Saussure, bu eserinde göstergebilimin temellerini atmıştır. Saussure dilin sözcükler gibi anlam aktaran göstergeleri düzenlediğini göstermiştir ve dilsel göstergeler gibi anlamları aktaran bütün diğer nesnelerin potansiyel olarak benzer şekilde göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılarak analiz edilebileceğini düşünmektedir.¹⁰¹

Göstergebilim iletişim süreci ve etkenliği konusunu bir yana bırakıp iletişimde "anlam sorunuyla ilgilenir. Kullandığı modeller "dilsel yapısal" modellerdir ve anlam yaratmada iletişimdiki öğeler arasındaki ilişkileri işaret ederler. Göstergebilimle beraber yeni kavramlar da gelir: İşaret, anlam verme, ikon, endeks, sözlük-anlam, çağrimsal anlam gibi. Her kavram çeşitli şekilde anlam verme/yaratma yollarına karşılıktır.¹⁰²

Genelde, bilindiği üzere sözcükler ve diğer gösterge türleri algımızda ve gerçekliği anlamamızda ikincil bir rol oynarlar. Gerçek, dışımızda ve her yerde gibi görünür ve dil, nesneler ve aralarındaki bağları tanımlamak için kullanılır. Sözelimi dünyada pek çok genç insan vardır ve dil onları "çocuk" olarak adlandırır. Ama Saussure, algımız ve gerçeklik anlayışımızın kullandığımız sözcükler ve diğer göstergeler tarafından inşa edildiğini söyler. Saussure'ün göstergebilimsel bakış açısına göre, çocuk göstergesi, bize söz konusu insanları genel özellikleri paylaşan bir grup olarak düşünüp yetişkinlerden ayırmamıza olanak tanır. Ancak dünyanın farklı yerlerinde, farklı sosyal gruplar arasında ve farklı zamanlarda çocuklar ve yetişkinler arasındaki ayrıma ilişkin yaklaşımlar çeşitlilik gösterir. Bir çocuk olmaya yaş, yasal statü, dinî statü, fiziksel görünüş ve özellikler veya birçok diğer unsur göndermede bulunabilir. Kültür ve toplum, "çocuk" göstergesinin anlamına doğa ve biyolojiden daha çok

¹⁰¹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 5.

¹⁰² İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınları, 2002, s. 375.

etkide bulunur. Bize çocuk göstergesini anlamlı kılan şey kültürümüzde normal olarak kabul edilen uzlaşımlara göre çocuk ve yetişkin arasındaki ayrımdır.¹⁰³

Bir göstergenin geniş toplumsal anlam, ilişki ve çağrışımlar alanına gönderme yapmasını sağlayan yan anlamsal kodlar, her şeyden önce toplum üyelerinin toplumun kurumlarına, inançlarına, düşüncelerine ve meşrulaştırmalarına dair sahip oldukları toplumsal pratiklerin ve sorgulamaksızın kabul edilen bilginin, dil ve kültürün ufkuna sokuldukları ve yaygın bir şekilde dağıtıldıkları araçlardır.¹⁰⁴

Dil ve göstergeler sistemi bizim gerçekliğimizi biçimlendirdikleri gibi, aynı zamanda bu gerçeği iletmemizde araç işlevi görürler. Benzer şekilde çalışan bir gösterge sistemi, uylaşımsal olarak, şeyleri bir yerden diğerine geçirdiği için geniş anlamda bir kanal olarak düşünülmelidir. Bir araç uylaşımsal olarak bir şeyi bir yere geçiren bir kanal gibi işleyen bir şeydir. Örneğin, ses, kulaklarımıza hava kanalı, elektrik evlerimize elektrik kabloları kanalı aracılığıyla gelir. Ama eğer dil ve diğer gösterge sistemleri basit kanallar değil, düşüncemize ve deneyimimize biçim ve anlam kazandıran öğelerse, o halde düşünce ve deneyimimize aktaran göstergeler ve kitle iletişim araçlarından önce verili hiçbir şey yoktur. Göstergeler ve kitle iletişim araçları, verili olan düşüncemizi ve gerçekliği aktarılabilir biçimlere dönüştürür. Başka bir deyişle göstergeler ve kitle iletişim araçları sahip olduğumuz düşüncelere ve gerçekliğe erişmemizde biricik araçlardır.¹⁰⁵

Görsel göstergelerin çözülmesi, genel anlamda gösterge çözümlemesi uygulamalarının görüntü düzleminde gerçekleştirilmesi olarak anlaşılmalıdır. Oklar gibi görsel nitelikli gösterge çözümlemeleri için de bütüncül biçimde geliştirilen göstergebilim, belirli bir kültür, bir iletişim durumu

¹⁰³ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 6.

¹⁰⁴ Stuart Hall, "Kültür, Medya ve İdeolojik Etki", **Medya, İktidar, İdeoloji** içinde, der., Mehmet Küçük, Ankara, Ark Yayınları, 1994, s. 188.

¹⁰⁵ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 7.

ya da çevrelenen bir bağlamın ürettiği anlamlandırma yapısının incelenmesi süreci ya da görsel bir imgenin gizlediği gücül anlamı bulgulama çabası olarak öne çıkar ve bu alanda vazgeçilmez bir kuramsal çerçeve sunar.¹⁰⁶

Saussure, göstergebilimin toplumsal işlevini, Peirce ise mantıksal işlevini vurgulamaktadır. Ama göstergebilimin bu iki yönü arasında sıkı bir bağlantı vardır. Sémiologie ve sémiotique sözcükleri bugün aynı alanı kapsamaktadır. Avrupalılar birincisini, Anglosaksonlar ikincisini kullanmaktadır.¹⁰⁷

Göstergebilimin diğer öncüsü Peirce ise mantıkla göstergebilimin farklı olmadığını, ikisinin de soyutlama ve simgeleme edimlerini incelediğini savunmaktadır. Peirce, göstergebilimi nitelemek için semiyotik (semiotics) kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. Saussure'ün kullandığı "semiyoloji"nin Peirce'ün kullandığı semiyotik teriminden (semiotics) farkı, sémiologie'nin Prag yapısalcılarının etkisinde gelişen anglo-sakson dilbiliminin karşısında Kıta Avrupa'sına özgün bir yapıyı önermesidir. Zaten sémiologie Fransızca, semiotics ise İngilizce bir sözcüktür. Günümüzde semiyoloji ve semiyotik terimlerinin karşılığı olarak göstergebilim teriminin kullanımı üzerinde yaygın bir mutabakat sağlanmış görünmektedir.¹⁰⁸

Bununla birlikte Saussure, Prag Dilbilim Çevresi'nin çalışmalarından büyük ölçüde yararlanmıştır. Prag Dilbilim Okulu, dili incelerken bildirişim üzerine odaklanır, tek tek öğeleri değil de öğeler arasındaki bağıntıları dikkate alır. Bir yapı içindeki her öğeyi bağlı bulunduğu dizge içinde, diğer öğelerle kurduğu karşıtlık ilişkilerine göre değerlendirir. Bu inceleme türü eşzamanlı inceleme olarak adlandırılır. Belli bir yapı içindeki olgular, ancak eşzamanlı bir çözümlemeden geçirildikten sonra, tarihsel gelişimi ve evrimi bakımından

¹⁰⁶ Mete Çamdereli, "İletişimsel Bir Gösterge Olarak Oklar ya da Okların İletişimsel Değeri", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 10, 2004, s. 191.

¹⁰⁷ Pierre Guiraud, **Göstergebilim**, çev.: Mehmet Yalçın, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, Ankara, 1994, s. 18-19.

¹⁰⁸ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 9.

incelenebilir. Bu inceleme biçimi de artzamanlı ya da “artsüremli inceleme” olarak adlandırılır. Prag Dilbilim Çevresi, olguların öncelikle eşsüremli bir incelemeyle ele alınması gerektiğini savunurken, eşsüremlilik/artsüremlilik arasına keskin çizgiler koymaz. Eşsüremli inceleme, dil dizgesinde yer alan ögeleri işlevleri açısından göz önünde bulundururken, dilin geçirdiği değişimleri de, bu değişimlerden etkilenen dizgeyi dikkate alarak inceler. Çünkü dilsel değişiklikleri, tesadüfi biçimde gerçekleşen ve dizge bakımından ayrışık niteliğe sahip yıkıcı etkiler biçiminde kabul etmek doğru değildir. Artsüremli inceleme, dizge ve işlev kavramlarını bir yana bırakmaz, tam tersine, bu kavramları göz önünde bulundurmadığında eksik bir inceleme olarak eleştiriye açık duruma gelir.¹⁰⁹

Bu iki bilim adamının göstergebilime dair fikirleri her ne kadar benzerlik arz etse de, bazı bakımlardan ayrılmaktadır.¹¹⁰ Pierce aslında bir felsefecidir, yapıtları kendisi hayattayken yayımlanmış, ancak pek önemsenmemiştir.¹¹¹ Bu farklılıklardan birincisi Saussure’ün ve Peirce’ün göstergebilimi farklı terimlerle adlandırmak istemeleridir. Saussure “semyoloji” terimini kullanırken, Peirce “semyotik” terimini tercih etmiştir. Çağdaş göstergebilimin bu iki öncüsünün bilim dalını adlandırma konusundaki mutabakat eksikliği, göstergebilimin yeni bir bilim dalı olmasına ve bilim dalını ifade etmek için kullanılan terimlerin ortak bir tarihsel kökenden yoksun olmasıyla açıklanabilir.¹¹² Ne var ki, Saussure, bu alanda ayrıntılara girmez. Dilsel göstergeyi ve dil dizgesini örnekçe olarak seçer ve genelde bunları araştırır.¹¹³ Semiyoloji ve semyotik terimlerinin kökenleri, eski Yunan dönemi metinlerine kadar götürülmekle beraber, çağdaş göstergebilim terimi temelde iki kaynağa dayanır. Bu kaynaklardan birincisi

¹⁰⁹ Rifat, a.g.e, s. 34-35; Roman Jakobson, Sergey Karsevski, Nikolay Trubetskoy, ”Dil ve Şiir Üstüne Savlar”, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları, Cilt 2: Temel Metinler** içinde, çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, 2. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2000b, s. 34-35.

¹¹⁰ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 8.

¹¹¹ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 62.

¹¹² Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 9.

¹¹³ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 94.

Saussure'ün çalışmaları, diğeri ise Peirce'ün yazılarıdır.¹¹⁴ Bu iki bilim adamının gösterge anlayışları ve göstergebilimden bekledikleri temelde örtüşür.¹¹⁵ Kökeni eski Yunanca'da işaret/gösterge anlamına gelen *semeîon* kelimesine dayanan Fransızca'daki semiyoloji (semiology) terimini, göstergebilimin Kıta Avrupa'sı geleneğinin kurucusu Saussure türetmiştir. Kökeni eski Yunanca'daki "semeiotike" terimine dayanan semiyotik, ya da yaygın kullanımıyla göstergebilim terimini ise Anglo-Sakson göstergebiliminin kurucusu Peirce türetmiştir.¹¹⁶

Daha çok dil(bilim)sel yapı kuramının hazırlanmasını önceleyen, ama aynı zamanda *göstergelerin toplum içinde yaşamını inceleyecek bir bilim tasarlayarak* genel göstergebilimin ipuçlarını veren Saussure'e görüntü okumaları konusunda en değerli katkı Peirce'tan gelir. Peirce'ın ileri sürdüğü üçlü çözümleme kuramı, Saussure'ün göstergeler için geliştirdiği iki düzlemli - gösteren/gösterilenbakışı üçlü bir dizgeye dönüştürerek görsel gösterge çözümlemesine daha elverişli araçlar sunar. Gösterenin daha çok gösteren boyutuna yönelen bu dönüşüm, Peirce'ün 'icone' (görüntüsel gösterge), 'indice' (belirti) ve 'symbole' (simge) terimleriyle kesitlediği işlevsel olarak üç gösterge biçimini ortaya çıkarır: *görüntüsel gösterge*, nesnesine benzeyen ya da nesnesiyle ortak öğeleri bulunan bir göstergedir; *belirti*, nesnesini belirten ya da mantıksal olarak ona bağlanan bir göstergedir; *simge* ise, nesnesiyle nedensiz bağ kuran uzlaşımsal bir göstergedir. Bir portre, örneğin, yüzün *görüntüsel göstergesi*, duman ateşin *belirtisi*, "köpek" sözcüğü köpeğin *simgesidir*.¹¹⁷

¹¹⁴ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2005, s. 9.

¹¹⁵ Fatma Erkmán-Akerson, *Göstergebilime Giriş*, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 92.

¹¹⁶ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2005, s. 10.

¹¹⁷ David Scott, "La Semiotique du timbre-poste", *Communication et Langages*, Paris, Editions Retz, sayı: 120, 1999, s. 81-84 (aktaran: Mete Çamdereli, "İletişimsel Bir Gösterge Olarak Oklar ya da Okların İletişimsel Değeri", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 10, 2004, s. 192).

Saussure ve Peirce'ün göstergebilim yaklaşımı arasındaki diğer önemli bir fark ise göstergebilime ve göstergelere yükledikleri anlamdan kaynaklanmaktadır. Dilbilimci Saussure göstergebilimi toplumsal yaşamın bir parçası olan göstergelerin rolünü inceleyen bir gösterge bilgisi olarak kabul ederken¹¹⁸, mantıkçı ve düşünür Peirce dilbilgisi, mantık ve retorik üzerine yoğunlaşır.¹¹⁹ Saussure göstergeyi, her şeyden önce, dil yeteneğinin bireysel yönünü temsil eden 'söz'e karşılık dil yeteneğinin toplumsal yönünü temsil eden 'dil'in oluşturucu ögesi olarak görmektedir. Saussure, 'dil'in bir göstergeler dizgesi olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca ona göre bir gösterge, bir nesneyle bir adı değil, bir işitimi imgesiyle bir kavramı birleştirir ve işitimi imgesiyle (yani gösterenle) kavramı (yani gösterileni) birleştiren bağ nedensizdir, yani uylasımsaldır.¹²⁰ Buna karşılık Peirce, "Bir gösterge ya da representamen, bir kişi için, herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan şeydir." der.¹²¹

Saussure'e ve onu izleyen yapısalcı dilbilimcilere göre göstergeleri anlamamanın anahtarı, göstergelerin diğer göstergelerle yapısal ilişkisini anlamaktır. İki tür yapısal ilişki söz konusudur: Paradigmasal, yani seçim yapma; dizimsel, yani birleştirme.¹²²

Görüntüsel göstergenin üç temel çeşidi vardır; nesneler, arka plânlar ve bazen de yıldızlar. Görüntüsel gösterge türün temel sembolüdür, onun yardımıyla ne ile karşı karşıya olunduğı anlaşılabilir. Görüntüsel göstergeler tanıdıktan ve yorumlandıktan sonra türün bütün diğer unsurları tahmin edilebilir. Kovboy filmlerindeki 45'lik Colt, Casusluk filmlerindeki kurye, bilim kurgulardaki ışın tabancası gibi görüntüsel göstergeler etkili sembollerdir.

¹¹⁸ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 10.

¹¹⁹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 2: Temel Metinler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 232.

¹²⁰ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 11.

¹²¹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 2: Temel Metinler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 232.

¹²² John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 84.

Türün herhangi bir unsuru değil ama ana fikri ve teması anlamına gelirler. Yıldızlar ve gezegenlerle dolu bir arka plân macera ve keşfin varlığı anlamına gelecektir. Independent British televizyonu Big Ben'i haber jeneriğinde yıllarca görüntüsel gösterge olarak kullanmıştır. Bu, programdaki materyalin sunuşunda yansıtılan birlik ve otorite fikri anlamına gelmektedir. Televizyon pembe dizilerinde önemli erkek ve kadın oyuncuların yüzlerinin de görüntüsel göstergeye dönüştüğü söylenebilir. Bu durum, iletişimin öğrenildiğini vurgular. İzleyicinin zihninde yeni unsurların ya da yeni görüntüsel göstergelerin oluşması zaman alır ve türlerin örneklerinin yinelemelerle açığa vurulmasını gerektirir. Görüntüsel göstergeler çoğunlukla görseldir. Ancak başka biçimlerde de ortaya çıkabilirler. Kovboy filmlerinin seken kurşun sesleri yaklaşık aynı anlama gelir. Bilim kurgu filmlerinde bilgisayar terminallerinin cızırdaması ve çatırtısı da aynı şeyi ifade etmektedir.¹²³

A- Dizim ve Dizge

İşaretler şifreler içine iki yolla organize edilir: “dizim ve paradigma”. Paradigmalar işaret gruplandırmalarıdır. Bir paradigma ilişkili işaretler setidir; bu işaretler belli bir tanımlayıcı kategorinin üyeleridir; fakat her işaret anlamlı bir şekilde farklıdır. Doğal dilde sözlük bir paradigmadır. Fiil ve isim gibi gramer paradigmatları vardır. Örneğin, “cut, fade, sweep, dissolve, wipe” gibi geçiş çekim yolları paradigmadır.¹²⁴

Bir paradigmadan seçilen bir birim normalde diğer birimlerle birleşiktir. Bu birleşim “dizim” olarak adlandırılır. Nitekim, yazılı bir sözcük alfabenin harflerinden yapılan paradigmatısal bir seçimden oluşan görsel bir dizimdir. Cümle, sözcüklerin diziminden oluşur. Giysiler; şapkalar, kravatlar, gömlekler, ceketler, çoraplar ve benzerlerinin paradigmatlarından yapılan seçimlerin bir dizimidir. Bir odayı döşeme tarzı; sandalye, masa, halı, duvar kağıdı ve

¹²³ Graeme Burton, **Görünenden Fazlası**, çev.: Nefin Dinç, 2. bsk, s. 95-96.

¹²⁴ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2005, s. 125.

benzerlerinin paradigmalarından yapılan seçimlerin bir dizimidir. Bir evin planını çizen mimar kapıların, pencerelerin ve benzeri şeylerin ve onların konumlarının bir dizimini çıkarır. Yemek listesi mükemmel bir sistemin güzel bir örneğidir. Her servis (paradigma) için verilen seçenekler tamdır: her müşteri onları bir yemeğe dönüştürür: garsona verilen sipariş bir dizimdir.¹²⁵ Dizim (syntagm) anlamlı bir bütün oluşturan birbiriyle etkileşimde bulunan işaretler birleşimidir. Bu birleşim belli kaideler ve gelenekler çerçevesi içinde yapılır.¹²⁶

Alfabadeki harfler basit bir paradigma (dizge) örneğidir. Harfler yazılı dilin paradigmasını meydana getirirler ve bir paradigmanın iki temel özelliğini gösterirler:¹²⁷

1- Bir paradigmadaki tüm birimlerin ortak özelliklere sahip olmaları gerekir, yani o paradigmaya aidiyeti belirleyen nitelikleri paylaşmak zorundadırlar. M'nin bir harf olduğunu ve bu nedenle de alfabetik paradigmanın bir üyesi olduğu kesindir. Bununla birlikte, rakamların ve “%” işareti gibi işaretlerin de alfabetik paradigma içerisinde yer almadığı da bilinmektedir.

2- Paradigmadaki her birimin, diğer birimlerden kolaylıkla ayırt edilebilmesi gerekir. Bir paradigmadaki göstergelerin arasındaki farkın, onların gösterenleri ve gösterilenleri açısından söylenebilmesi gereklidir. Bir gösterenin diğerinden ayrılmasına yarayan özelliklere o gösterenin “ayırt edici özellikleri” denir.

Yatay boyutta göstergelerin birbiriyle ilişkileri söz konusudur. Bir sintagm, etkileşen göstergelerin dizimsel bir birleşimidir. Bütün metnin anlamının biçimlenmesinde etkilidir. Bu dizim, belli kurallar çerçevesinde gerçekleşir. Dilde, bir cümle, kelimelerin bir dizimidir. Bunlar genişleyerek paragraf ve bölümleri oluşturur. Daha küçük birimlerin birleşmesinden oluşan

¹²⁵ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 84.

¹²⁶ İrfan Erdoğan, **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2005, s. 126.

¹²⁷ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 83.

daha büyük birimler vardır. Bunlar birbirine bağlıdır. Syntagmlar, paradigm takımlarından göstergelerin birleşimiyle oluşur. Dizimler oluşturulurken dizilerden seçim yapılması da belli kurallara bağlıdır. Dizimsel seçimde dizgesel boyut önemlidir.¹²⁸

İletişimde bulunulan her an, bir paradigmadan seçim yapılması zorunludur. Sözcükler bir paradigmadır. Sözcükler aynı zamanda daha özgül diğer paradigmalar içinde de sınıflandırılabilirler: isim ya da fiil gibi gramere ilişkin paradigmalar; bebek dili, hukuk dili, aşıkların dili, erkekçe yemin etme gibi kullanıma ilişkin paradigmalar; ya da şöyle, böyle, öyle gibi uyaklı sözcüklerden oluşan ses paradigmaları.¹²⁹

Sanayi toplumlarında bireyler doğumlarıyla birlikte görüntülerle kuşatılmaktadır. Görüntüsel iletişim asla tek başına önemli değildir. Sabit görüntü görsel-işitsel görüntü ile yan yana gitmektedir. Bu iki tür, algılama düzeyi ile birbirinden ayrılmaktadır. Birincisi, belki de sadece algısal olarak görme şeklinde açıklanabilir. Noktası noktasına onu incelemek mümkündür. Defalarca bakılabilir, onun önünde durulabilir. Oysaki hareketli (animee) görüntüde, yorumlamanın bu düzeyine takılmaksızın onun ötesine geçilmektedir. Zincirleme görüntülerin kullanıldığı bir sürekliliği kapsamaktadır. Telle aktırılmış görüntüler, kurguda eklenen veya önceki görüntünün birbirini izleyen aktörleri ya da dekor elemanları ve karmaşık bir planla birlikte nakledilmektedir. Sabit bir görüntünün muhtaç olduğundan daha farklı niteliklere ihtiyaç duymaktadır. Ama, hareketli veya sabit olsun, görüntü olduğu için, bundan bağımsız olarak algı, iki düzeyle temsil edilmektedir. Birincisi seyirliktir. Görüntünün önünde durulabilir. Sergilediğine bakılabilir. İkinci düzey, anlamın “gerçekliğini” elde etmeyi denemektedir. Okunan bu iki düzey, basit bir

¹²⁸ Besim Atalay, **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi (I)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 77.

¹²⁹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 83.

aile fotoğrafından telle aktarılan bir görüntüye kadar görüntülü iletişimin tümünde vardır.¹³⁰

B- Göstergebilimsel Çözümleme Modelleri

Göstergebilim alanında geliştirilen tüm çözümleme modelleri büyük ölçüde birbirine benzeyen bir yapıyı paylaşırlar. Bu modellerin her biri anlam çalışmalarına şu ya da bu biçimde katılabilecek üç öğeyi içerir. Bunlar, 1. Gösterge, 2. Göstergenin gönderme yaptığı şey, 3. Göstergenin kullanıcıları. Bu üç öğeden gösterge, kendisinden başka bir şeye gönderme yapan, duyularımızla kavrayabileceğimiz fiziksel bir şeydir ve varlığı, kullanıcıların onu bir gösterge olarak kabul etmelerine bağlıdır.¹³¹ Göstergebilimsel araştırmanın amacı, her türlü yapısal etkinliğin, gözlemlenen konuların bir taslağını yaratmaya yönelik tasarısına uygun olarak, dil dışındaki anlamlama dizgelerinin işleyişini belirleyip ortaya koymaktır.¹³²

1- Saussure'ün Göstergebilimsel Çözümleme Modeli

Saussure'e göre dil kavramlar belirten göstergeler dizgesidir. Bu özelliğiyle de yazıyla, sağır-dilsiz alfabesiyle, simgesel törenlerle, incelik belirten davranış biçimleriyle, askerlerin kullandığı işaretlerle vb. benzerlik gösterir. Yalnız, dil, bu dizgeler arasında en önemlisidir.¹³³ Başka bir anlatımla dil, her birinin diğeriyle olan yapısal ilişkisi nedeniyle bir anlam ifade eden göstergelerden oluşan bir sistemdir.¹³⁴ Saussure, dilsel göstergeyi bir şemayla

¹³⁰ Judith Lazar, **İletişim Bilimi**, çev. Cengiz Anık, Ankara, Vadi Yayınları: 155, 1. basım: Ekim 2001, s. 80.

¹³¹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 63.

¹³² Roland Barthes, **Göstergebilimsel Serüven**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, KAF Yayınları, 1999, s. 87.

¹³³ Ferdinand de Saussure, "Dilin İnsan Olguları İçindeki Yeri: Göstergebilim", **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 2: Temel Metinler** içinde, çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, 2. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2000b, s. 246-247.

¹³⁴ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 14.

göstererek, göstergeyi temel iletişim şemasının içine yerleştirir. Gönderici, havayı titreştirip, ses dalgaları oluşturarak, zihnindeki kavramı dışa vurmak için, o kavramı çağrıştıracak bir sözcük söyler.¹³⁵

Dil bilim, toplumdaki göstergelerin varlığını çözümleyen göstergebilimin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Göstergebilim göstergelerin nelerden ibaret olduğunu, göstergelerin hangi yasalar içerisinde işlediğini öğretebilir. Saussure, dile ve iletişime ilişkin bu önerilerini Profesör unvanıyla üniversitede verdiği derslerde geliştirdi. Saussure'ün görüşleri kendisine yakın öğrencilerin, hocalarının verdiği derslerde tuttukları notların diğer öğrencilerin notları ile birleştirilmesinden sonra *Genel Dilbilim Dersleri* adlı eseriyle hem çağdaşlarına hem de gelecek kuşaklara ulaştırılmıştır. Bu görüşler hemen dikkate alınmadı ve çok sonraları çeşitli bilim dalları yapısal dilbilimi bir araştırma yöntemi olarak, yapısalcılığın çeşitli biçimlerini bir kuram olarak benimsediklerinde, Saussure'ün semiyolojisi yeni bir bilim dalı olarak ortaya çıktı. *Genel Dilbilim Dersleri*, 20. yüzyılda bilime yeni ufuklar açan temel eserlerden biri olmuştur. Saussure'ün bilhassa dil ve dilsel göstergeler ile ilgili geliştirdiği kuram ile semiyoloji diye adlandırdığı yeni bilime ilişkin belirlediği hedefler, insan bilimlerinde ve sosyal bilimlerde çok sayıda disiplinin amaçlarını ve terminolojisini esas alan metodolojilerini tamamını doğrudan etkilemiştir.¹³⁶

Saussure göstergebilimi “göstergelerin toplum içindeki yaşamın inceleyecek bir bilim” olarak düşünmektedir. Bu bilim toplumsal ruhbiliminin, dolayısıyla genel ruhbiliminin bir bölümünü oluşturacaktır. O'na göre göstergebilim bize göstergelerin ne gibi özellikler içerdiğini, hangi yasalara bağlı olduğunu öğretecektir. Göstergebilim olarak adlandırdığı bu bilim dalı o dönemler henüz var olmadığı için, bu bilim dalının ne olacağı konusunda bir şeyler söylemekten sakınan Saussure göstergebilimini kurulması gerekli

¹³⁵ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 47.

¹³⁶ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 21.

olduğunun altını çizmiştir. Saussure'e göre dilbilim, göstergebilimin bir bölümünden başka bir şey değildir. Ayrıca göstergebilimin ortaya koyacağı yasalar dilbilime de uygulanabilecek ve dilbilim, böylece, insanla ilgili olgular bütün üçünde iyice belirlenmiş bir bilim dalına bağlanmış olacaktır.¹³⁷

Saussure, göstergebilimin kesin yerinin belirlenmesinde ruhbilimcilere büyük görev düştüğünü söyler. O'na göre dilbilimcinin görevi gösterge dizgeleri içinde dili özel bir dizge yapan şeyin ne olduğunu tanımlamaktır. Ne var ki, Saussure'ün izlencesini verdiği göstergebilimin kurulması gecikmeli olmuştur. Nitekim, Roland Barthes 1964'te, *Elements de Semiotique* (Göstergebilim İlkeleri) başlıklı incelemesini, şunu ortaya koyarak sunabilmektedir:¹³⁸

“Göstergebilim henüz kurulmamış olduğundan, bu inceleme yöntemi üstüne hiçbir el kitabı olmaması da şaşırtıcı değil. Dahası, geniş kapsamlı olması gereği – değil mi ki bütün gösterge dizgelerinin bilimi olacaktır bu- göstergebilimin öğretim konusu olabilmesi için, bu dizgelerin gözle görülür duruma getirilmesi gerekir.”

Saussure'ün ilk yaptığı, dil ile ilgili yaptığı incelemelerdeki bölümlerin çeşitliliğine sınırlar koymak oldu. Dile psikolojik, sosyolojik ya da biçimsel bakış açılarından yaklaşmak yerine, yalnızca çalışmasının asıl nesnesini çözümlemeye, yani dilsel göstergeye odaklanmaya karar vermiştir. Dilsel göstergenin nedensiz ya da uzlaşımsal olduğunu göstermiştir. Örneğin dilsel gösterge olarak “kedi” sözcüğü, ne kendi sesi, ne de görünüşüyle bağlantısı olmayan bir nedensizliğe sahiptir. Başka bir dildeki –örneğin Fransızca'da “chat”- kedi göstergesi İngilizce'dekinden farklılık arz edecektir. Açıkçası dilin bütün kullanıcıları arasında “kedi” göstergesinin tüylü dört ayaklı hayvanların özel bir grubuna göndermede bulunduğu ilişkin bir tür uzlaşma olmalıdır. Ancak göstergeler üzerine yaptığımız bir anlaşma farkındalıklı yapılmamıştır, biz dili nasıl kullanacağımızı hayatımızın ilk dönemlerinde dili öğrendiğimizden

¹³⁷ Ferdinand de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri-I*, çev. B. Vardar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998, s. 247.

¹³⁸ Pierre Guiraud, *Göstergebilim*, çev.: Mehmet Yalçın, Ankara, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, 1994, s. 19.

beri vardır ve bize mevcut bir düşünme şansı verilmemiştir. Dil biz o şeyin görüntüsünün bilincine varmadan önce daima vardır. Eğer ben “kedi” diye çağırdığımız nesneye başka bir gösterge adapte etmeye çalışırsam, örneğin “yarasa”, bu benim dışımda kimse tarafından kullanılmayacaktır. Dilsel göstergelerin anlama ilişkin kapasiteleri, onların bir toplumsal ortam içinde varoluşlarına ve onların bu toplumsal ortamdaki geleneksel kabul edilişlerine bağlıdır.¹³⁹

Saussure, kavramın tam olarak nasıl oluştuğu ve neyin yerini tuttuğu ile fazla ilgilenmez, bunu araştırmayı dilbilimcilerin işi olarak görmez. Çünkü kavramın oluşması, dilin dışında gerçekleşen bir (zihinsel ya da deneyimsel) işlemdir.¹⁴⁰ Saussure’e göre, dil kavramlar belirten bir göstergeler dizgesidir; bu özelliyle de yazıyla, sağır-dilsiz alfabetiyle, simgesel törenlerle, incelik belirten davranış biçimleriyle, askerlerin kullandığı işaretlerle karşılaştırılabilir.¹⁴¹ Saussure, her göstergenin bir gösteren (bir sözcük) ve bir gösterilenden (bir düşünce) oluşan ikili yapısına dikkat çekmiştir.¹⁴² Dil o anda orada olmayan durum ve şeylerden söz edilebilmesini sağlar.¹⁴³ Saussure’e göre her gösterge yalnızca dil sistemi içindeki konumu nedeniyle bir anlam ifade eder ve bu sistem o dili kullanan bireyler tarafından bilinir ve biçimlendirilir Bir dil ‘sosyal bir gerçek’, bir uzlaşımdır. Bu uzlaşıma dayalı olarak cümleler, anlamlar gibi daha kapsamlı dilbilimsel birimler göstergelerin seçimi ve ilişkilendirilmesi yoluyla inşa edilir. Farklı anlamlar yüklenen kelimelerden oluşan bir ifade topluluğu –dilsel göstergelerin bir dizimi ya da

¹³⁹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 13.

¹⁴⁰ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 94.

¹⁴¹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 2: Temel Metinler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 235.

¹⁴² Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 10.

¹⁴³ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 93.

birleşimi- karmaşık bir gösterilene gönderme yapmasından dolayı karmaşık bir gösterendir ve bu nedenle karmaşık bir gösterge olarak değerlendirilebilir.¹⁴⁴

Saussure dilden yola çıkar. Gösterge anlayışı tümüyle olmasa bile, durağandır.¹⁴⁵ Saussure'ün ortaya attığı görüşlerinin temelini dile ve dili oluşturan dilsel göstergelere yönelik getirdiği yeni kavramsallaştırmalar ve tanımlar oluşturmaktadır. Saussure ilk olarak *langue* (dil) ve "*parole*"ü (söz) birbirinden ayırmakla işe başladı. *Langue/dil*, somut bir sistem olan ve kendi kendini düzenlediği düşünülen dildir. 'Langue' bireylerden ve onların ortaya koyduklarından bağımsız olarak varolan dilsel bir sistem¹⁴⁶, Chomsky'nin deyişiyle kişinin dil hakkında bildiği her şeydir. Parole/söz ise bireyseldir. Bireysel söz, çok sayıda değişiklik gösteren bir olgudur, yan özelliklerin temel özelliklerle karıştığı bir edimdir.¹⁴⁷ Semiyolog, dilin tarihsel gelişimi üzerinde duran artzamanlı (diyakronik) analiz tekniğini kullanarak bir dil sisteminin ya da bir metnin barındırdığı çeşitli unsurların tarihsel kökenlerini incelemekten çok, kendi içinde işleyen bir bütün olarak gördüğü bir dil sistemini tarihin belli bir sürecini baz alarak veya bir metni kesitlerine ayırarak eşzamanlı (senkronik) bir çözümlemeye tabi tutar.¹⁴⁸

Metinleri yazınsal yapan özellikler, insanlığın düşünsel ve kültürel evrimi içinde ve her toplumda aynı kalmış özellikler değildir. Metinlerin sınıflandırma biçimi dönemden döneme değişiklik gösterebilmekte, bir toplumsal kültürden bir başka toplumsal kültüre, farklı sınıflandırmalar ortaya çıkabilmektedir. Metinlerin yazınsallığını yapan, temelde metiniçi ilişkiler olmakla birlikte, bu metiniçi ilişkilerin dışında, toplumların yazınsallığı anlamlandırma biçimleri değişebilmektedir. Gerçekten de yazınsallığın ölçütleri kültürel olarak değişim

¹⁴⁴ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 11.

¹⁴⁵ Fatma Erkman-Akerson, *Göstergebilime Giriş*, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 93.

¹⁴⁶ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 12.

¹⁴⁷ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 26

¹⁴⁸ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 14.

geçirebilmekte, ama yazın olayı, yazınsal metinlerin var oluş nedenleri ve biçimleri hangi dönüşümü geçirirse geçirsin, kavramsal olarak ve gerçekte var olan bir olgu olarak hep sürmektedir.¹⁴⁹

Saussure'e göre, her göstergenin anlamı onun diğer göstergelerle olan yapısal ilişkisi tarafından belirlenmektedir. Göstergebilimci göstergeler arasındaki ilişki biçimini açıklamak zorundadır. Bu ilişki biçiminin ortaya konması göstergelerin anlamının belirlenmesinde önem taşımaktadır. Göstergelerin anlamını belirlemede iki yol vardır. Başka bir deyişle göstergeler ya da anlam birimleri arasında iki tür farklı genel ilişkinin oluşma eğilimi görülmektedir: göstergelerin anlamlı bir bütün oluşturmak amacıyla dizimsel olarak sıralanmasıyla oluşan birleşimler veya dizimlerin yol açtığı dizimsel ilişkiler ve çağrışımsal olsun diye göstergeler arasındaki karşıtlıklar ve zıtlıkların oluşturduğu dizisel ilişkiler.¹⁵⁰ Göstergeler arasında kurulan dizisel ilişkiler, bir göstergeler dizgesinden yapılan seçimler ya da tercihlerin sonucudur. Bu yöntemle içinden bir tanesinin kullanılmak üzere seçildiği bir göstergeler dizgesi içinden yapılan dizisel tercihler tespit edilir. Dikey boyutta bir göstergeler dizgesinden ya da anlam dizgesinden yapılan dizisel seçimler, bize tercih edilen dilsel göstergelerin çağrışım yaptığı zaman olarak ardıl, dizgesel olarak düzenlenmiş öteki sözcükleri ve aynı kök üzerinde oluşmuş başka sözcükleri düşündürür. Göstergeler arasındaki dizimsel ilişkiler ise anlam birimlerinin ya da sözcüklerin belirli bir zaman kesiti içindeki yatay bir gruplanması, eşzamanlı ardıllığıdır. Saussure'e göre dizisel seçimler ve dizimsel birleşimler farklı anlamlar meydana getirmektedir. Bu nedenle

¹⁴⁹ Mehmet Rifat, **Gösterge Eleştirisi**, İstanbul, Tavanarası, 2. baskı, 2002, s. 39.

¹⁵⁰ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 15.

anlamlandırma her şeyden önce göstergeler arasındaki dizisel veya dizimsel ilişkinin belirlenmesine bağlıdır.¹⁵¹

Saussure'ün, göstergebilime yaptığı katkının en önemli yönlerinden birisi, dilin dizisel ve dizimsel eksenini üzerine yaptığı ayırmadır. Saussure, bir metindeki anlam inşasının bir göstergeler dizgesinden seçim yapmayı ve göstergelerin bir dizimde birleştirilmesini gerekli kıldığına altını çizmektedir. Dizimsel eksen dilsel yapıyı oluşturan birimlerin anlamlı bir bütün oluşturacak şekildeki birleşiminden oluşur. Paradigmatik, ya da dizisel eksen ise tüm birimlerin ortak bir özelliğe sahip olduğu göstergeler dizgesinden kullanmak üzere seçmek zorunda kalınan göstergeleri kullanmak üzere birbirinin yerine konmasıyla oluşur.¹⁵²

Saussure dil incelemelerinde eşzamanlı ve artzamanlı inceleme yöntemleri arasında yaptığı ayırımla da göstergebilime katkıda bulunmuştur. Saussure, artzamanlı dil incelemesini, yani tarihteki gelişmeleri temel alan dil incelemelerini tamamen bir kenara bırakırken dil incelemelerinde eşzamanlı yöntemi tercih etmiştir. Eşzamanlı yöntemle belirli bir zamanda, belirli bir dil sistemindeki göstergeler ya da anlam birimleri arasındaki yapısal ilişkinin incelenmesini öneren Saussure'ün yaptığı bu ayırımın daha sonraki göstergebilimsel çalışmalar üzerinde ciddi etkileri olmuştur. Eşzamanlı yöntemin avantajı bağımsız bir işlevsel sistem olarak düşünülen dilde yapısal ilişkilerin ve işlevlerin göz önünde bulundurulmasından kaynaklanır.¹⁵³

Göstergebilimin kurucularından Peirce deneyimimizi ve bizi saran dünyayı anlama sorunuyla ilgilenirken, diğer bir kurucu olan Saussure bir dilbilimci olarak öncelikle dile ve dili oluşturan dilsel göstergelerle ilgilendi. Saussure, dilsel göstergelerin ya da sözcüklerin, Peirce'taki gibi nesnelerle

¹⁵¹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 13; Fredric Jameson, **Dil Hapishanesi. Yapısalcılığın ve Rus Biçimciliğinin Eleştirel Öyküsü**, çev. Mehmet H. Doğan, 2. baskı, İstanbul, YKY, 2003, s. 40-41.

¹⁵² Fatma Erkan-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 104-105.

¹⁵³ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 16.

ilişkilerinden çok diğer göstergelerle olan ilişkileri üzerine yoğunlaştı. Bu nedenle Saussure'ün modeli, Peirce'ün modelinden öne çıkardığı, dikkat çekmek istediği noktalar bakımından ayrılmaktadır. Saussure, dikkatini daha çok göstergenin kendisi üzerine yöneltir. Saussure için bir gösterge, bir *gösteren* ve *gösterilen*'den oluşur. Gösterge; gösteren ve gösterilenin ortaklaşa ilişki kurduğu bir bütündür. Başka bir deyişle Saussure göstergenin kendi fiziksel biçiminden ve çağrıştırdığı zihinsel bir kavramdan oluştuğunu ve bu zihinsel kavramın dış dünyanın bir kavranışı olduğunu söylemektedir. Ona göre gösteren; ses, basılı kelime veya fotoğraf gibi anlamı olan fiziksel bir nesnedir, ya da onun terimleriyle ifade edersek göstergenin algıladığımız zihinsel imgesidir. Gösterilen, gösterenin göndermede bulunduğu zihinsel bir kavramdır. Bu zihinsel kavram, aynı dili paylaşan aynı kültürün üyelerinin tümü için ortaktır.¹⁵⁴

Görüntüler ve resimler birer göstergedir. Bununla birlikte dil de bir göstergeler sistemidir. Göstergebilim; nesneler, melodik sesler, jestler, görüntüler gibi özünden bağımsız olarak tüm göstergeler sistemini içeren bir konuya sahiptir. Peirce terminolojisinde göstergeler; işaretler, ikonlar ve simgeler şeklinde sınıflandırılmaktadır. İşaret, gönderme yaptığı nesneyle bitişik bir ilişki içindedir. Ateşle duman arasındaki ilişki buna örnektir. İkon nesneyle benzerliği desteklemektedir. Portre buna örnektir. Simge bir görüntü ile nesne arasındaki ilişkiyi tam anlamıyla veya iki nesne arasındaki yerleşik ilişkiyi içermektedir. Bu ilişkiler sosyo-kültürel koşullara bağlıdır.¹⁵⁵

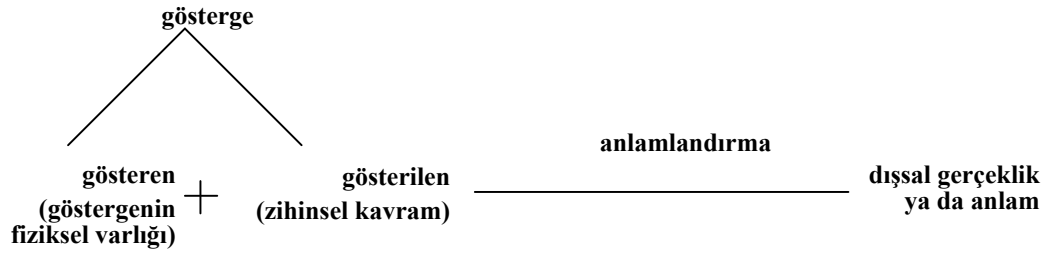
Saussure'e göre gösterge, her şeyden önce, dilin yeteneğinin bireysel yönünü temsil eden 'söz'e karşılık, dil yeteneğinin toplumsal yönünü temsil eden 'dil'in oluşturucu ögesidir. Saussure, 'dil'in bir göstergeler dizgesi olduğunu ileri sürmektedir. Ayrıca ona göre bir gösterge, bir nesneyle bir adı

¹⁵⁴ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 38.

¹⁵⁵ Judith Lazar, **İletişim Bilimi**, çev. Cengiz Anık, Vadi Yayınları: 155, 1. basım: Ekim 2001, s. 78.

değil, bir gösterenle zihinde oluşan bir kavramı birleştirir ve yani gösterenle, kavramı, yani gösterileni birleştiren bağ nedensizdir, uzlaşımşaldır.¹⁵⁶

Saussure'ün anlamlama modelindeki anlam öğeleri incelendiğinde Saussure'ün göstereni ile Peirce'ün göstergesi ve Saussure'ün gösterileni ile Peirce'ün yorumlayıcısı arasındaki benzerlikler dikkat çekmektedir. Saussure'ün, yine de, bu iki ögenin Peirce'ün 'nesne'si ya da dışsal anlamla olan ilişkisini açıklama konusunda Peirce'ten daha az çaba gösterdiği söylenebilir. Saussure gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkiyi anlamlandırma olarak nitelendirmektedir. Saussure'ün anlamlama modeli Şekil 2'deki gibi görselleştirilebilir.¹⁵⁷

Şekil 2: Saussure'ün Anlam Modeli. Fiske, 2003: 67.

Bu anlam modeline göre, gösterilenler, gerçekliği anlayabileceğimiz biçimde sınıflandırmak için kullandığımız zihinsel kavramlardır. Gösterilenlerin oluşturduğu kategoriler arasındaki sınırlar doğal değil yapaydır, çünkü gösterilenleri bağlı oldukları kültür ya da alt kültür tarafından belirlenen insanlar üretmektedirler.

Başka bir deyişle gösterilenler, bir kültürün üyelerinin birbirleriyle iletişimlerinde kullandıkları dilsel ve göstergesel sistemin parçasıdır.¹⁵⁸ Saussure'ün ikili (dyadic) gösterge anlayışında, gösterge, kavram ve biçimden

¹⁵⁶ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 22.

¹⁵⁷ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 67.

¹⁵⁸ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 69.

oluşan bir birim olarak açıklanıyordu.¹⁵⁹ Böylece, herhangi bir gösterilenin göndermede bulunduğu gerçeklik ya da deneyim alanı, yani göstergenin anlamlandırılması, bu gerçekliğin/deneyimin doğası tarafından değil, kültürel sistemdeki birbiriyle ilişkili gösterilenlerin sınırları tarafından belirlenmektedir. Bu nedenle; anlamı en iyi belirleyen unsur; bir göstergenin dışsal gerçeklikle ilişkisinden çok, o göstergenin diğer göstergelerle ilişkisidir. Saussure, göstergenin kültürel sistemdeki diğer göstergelerle ilişkisini değer olarak adlandırmaktadır. Saussure'e göre anlamı belirleyen gerçekte bu değerdir.¹⁶⁰

Her göstergesel süreç üç öge -göstergenin kendisi, gösterilen nesne ve yorumlayan- arasındaki ilişkidir. Peirce, "gösterge birisine yönelir, yani bu kişinin usunda eşdeğerde ya da belki daha gelişmiş bir gösterge yaratır. Ben, yarattığı bu göstergeyi, ilk göstergeyi yorumlayan olarak adlandırırım" der. Buna "üçlü" ilişki denir. Bir anlam hiçbir zaman bir gösterge ile bu göstergenin anlattığı (onun nesnesi) arasındaki ilişki değildir. Anlam, üçlü ilişkinin *sonucudur*. Bura-da yorumlayan, bir göstergeden bir başka göstergeye bilgilendirme, yorumlama ya da çeviri yapmada aracılık rolünü yerine getirir.¹⁶¹

Peirce'ün aksine Saussure belirtisel göstergelerle hiç ilgilenmedi. Bir dilbilimci olan Saussure, ilgisini gerçekte yalnız dilsel göstergeler ya da simgeler üzerine yoğunlaştırdı. Ancak onu izleyenler, göstergenin fiziksel biçiminin (gösteren) ve onun çağrıştırdığı zihinsel kavramın (gösterilen), birbiriyle görüntüsel (iconic) ya da nedensiz (arbitrary) biçimde bağlantılı olabilecekleri konusunda uzlaştılar. Bu bağlamda görüntüsel ilişkide, gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi belirleyen faktör, kullanıcılar arasında sağlanan uzlaşımlardır. Saussure'ün gösteren ve gösterilen arasındaki görüntüsel ve nedensiz ilişki diye adlandırdığı ilişki biçimleri, Peirce'ün görüntüsel

¹⁵⁹ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 109.

¹⁶⁰ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 69.

¹⁶¹ Aysel Usluata, **İletişim**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990, s. 37.

göstergelerine ve simgelerine karşılık gelmektedir.¹⁶² Peirce'ün gösterge anlayışı açık uçludur. Peirce'e göre gösterge her bakımdan devingendir.¹⁶³

Saussure göstergenin nedensiz doğasına dikkat çekmiştir. Saussure nedensiz terimi ile gösteren ile gösterilen arasında zorunlu bir ilişki olmadığını anlatmaya çalışmıştır. Saussure'e göre gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi belirleyen kullanıcılar arasındaki uzlaşımlar, kurallar ya da anlaşmalardır. Başka bir deyişle Saussure'ün nedensiz gösterge diye adlandırdığı göstergeler tam da Peirce'ün simge olarak adlandırdığı göstergelere karşılık gelmektedir. Peirce gibi Saussure da simgelerin en önemli ve en gelişmiş gösterge kategorisini oluşturduğunu düşünmektedir. Diğer yandan Saussure ve Saussur'ü izleyen göstergebilimciler görüntüsel gösterge terimini Peirce'ün kullandığı anlamda kullanırlar: yani görüntüsel göstergede gösterenin biçimi gösterilen tarafından belirlenmektedir.¹⁶⁴

2- Peirce'ün Göstergebilimsel Çözümleme Modeli

Amerikalı mantıkçı ve düşünür Charles Sanders Peirce, Saussure'ün eksik bıraktığı gösterge kategorilerini geliştirdiği bir anlam modelinde tamamlamıştır. Peirce'ün geliştirdiği gösterge tanımı bazı açılardan Saussure'ün tanımından ayrılmaktadır. Bir gösterge, kimi yönlerden bir kimsenin veya başka bir şeyin yerine koyulabilme özelliğine ve kapasitesine sahip olan bir şeydir.¹⁶⁵ Gündelik konuşmada genel olarak kendisinden başka bir nesneye gönderme yapan her şeyi Peirce gösterge olarak adlandırmakta ve gerçekte 'her şeyin gösterge olduğunu' söyleyerek kavramsal tanımlamayı oldukça genişletmektedir.¹⁶⁶

¹⁶² John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 66.

¹⁶³ Fatma Erkman-Akerson, *Göstergebilime Giriş*, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 109.

¹⁶⁴ John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 77.

¹⁶⁵ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 108.

¹⁶⁶ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 18.

Saussure'dan habersiz göstergebilimle ilgilenen Charles Saunders Peirce, "semiotics" deyimini kullanarak göstergelerin mantıkla ilişkisi üzerinde durmuştur. Anlamanın oluşturulma süreci üçlü kimlik gerektirmektedir: Gösterge (ya da gösteren), nesne ve yorumlayan. Nesne dış dünyada göstergenin yerine duran şey; yorumlayan ise gösterge ile nesne arasındaki ilişkiyi üreten zihinsel süreçtir. Ancak Peirce'e göre yorumlayan sadece bir kişiyi değil, aynı zamanda bir göstergeyi, daha doğrusu yorumlayanın zihninde uyanan, göstergeye ilişkin kavramı da belirtir. Böylece sınırsız semiosis (post yapısalci yaklaşım) kavramı ortaya atılır. Peirce'ün göstergebilim alanına getirdiği en büyük katkı, göstergelerin dış dünyada ikon (örneğin fotoğraf), belirtke (örneğin duman/ateş), simge (örneğin haç/bayrak) bulunduklarını belirtmesidir.¹⁶⁷

Saussure göstergeyi gösteren ve gösterilen arasındaki yapısal ilişki gibi görüp göstergenin ikili (*dyadic*) yönüne dikkati çekerken, Peirce göstergenin fiziki niteliğinden çok *üçlü/triadic*, iletişimsel yapısına vurgu yapmıştır.¹⁶⁸ Peirce'e göre, göstergenin somut biçimini algılamakla, onun neyi temsil ettiğini anlamak arasına bir yorum süreci girer.¹⁶⁹ Peirce göstergeyi üç öğeden oluşan bir bütün olarak değerlendirmektedir.¹⁷⁰ Bu öğeler gösterge, nesne ve yorumlayıcıdır. Peirce'ün modelinde bir gösterge, başka bir şeyin yerine koyulabilme özelliğine ve gücüne sahip bir şeydir; kendinden başka bir şeye – nesne- göndermede bulunur, birisine seslenir ve seslendiği bu kimse tarafından anlaşılır: Başka bir deyişle gösterge kullanıcının –yorumlayıcının- zihninde denk bir gösterge ya da çok daha gelişmiş bir gösterge oluşturacak bir etkiye sahiptir. Yaratılan gösterge, birinci göstergenin yorumlayıcısıdır. Gösterge bir şeyi, gönderdiği nesneyi temsil eder.¹⁷¹

¹⁶⁷ Şermin Tekinalp, Ruhdan Uzun, *İletişim Araştırmaları ve Kuramları*, İstanbul, Derin Yayınevi, 2004, s. 143.

¹⁶⁸ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 16.

¹⁶⁹ Fatma Erkman-Akerson, *Göstergebilime Giriş*, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 109.

¹⁷⁰ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 14.

¹⁷¹ John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 65.

Peirce, bir kimse için belli bir bakımdan, ya da belli bir işlevle başka bir nesnenin yerini tutan her şeyi gösterge olarak tanımlamakta ve göstergeyi, nesne, nesneyi sunan gösterge ve göstergenin bir yorumlayanın zihnindeki etkisi, başka bir deyişle göstergenin anlamı arasındaki bir ilişkiler bütünü olarak açıklamaktadır. Böylece Peirce göstergeyi, diğer iki unsurdan ayırmaktadır: Bu üçlü ilişki içinde gösterge, *yorumlayıcı*'ya sunulmuş bir işaret, bir simgedir; yorumlayıcı onunla bir nesne arasında bağlantı kurar. Peirce'ün göstergesi hem kendi *nesne*'si, yani göstergenin gönderme yaptığı şey ya da anlam, hem de yorumlayıcının kendi yorumuyla göstergenin anlamı konusunda ürettiği yaklaşık fikir ile ilişkilendirilmek yoluyla oluşturulur.¹⁷²

Peirce'ün *yorumlayıcı* kavramı onun göstergeler üzerine geliştirdiği düşünceyi diğer görüşlerden ayırmaktadır. *Yorumlayıcı* aslında, kendi kendiliğinden bir göstergedir. Çünkü zihinsel etki veya düşünce nesne ile göstergenin ilişkilendirilmesi yoluyla genelleşir. Buna ek olarak, *yorumlayıcı* anlama ve yorumlama süreçleri yoluyla, göstergenin ötesinde, daha doğrusu *yorumlayıcı*'nın da ötesinde bir üretim sürecinde bulunmaktadır. Peirce yeni yorumlamaların sürekli üretimine dayanan bu ardı ardına gelen süreci zihinle ilgili sınırsız süreçlerin biçimsel yapısı olarak tanımlar. Peirce'ün gösterge kavramı kendisinin de ötesinde başka bir şeyin yerine geçer. Birbirini takip eden yorumlamaya bağlı olan gösterge bilgisinin de ötesine geçen bir şeydir.¹⁷³ Modelde yer alan *yorumlayıcı*, göstergenin kullanıcısı değildir. Yorumlayıcı, Peirce'ün vurguladığı gibi hem gösterge hem de kullanıcının nesne ile ilgili deneyimi tarafından üretilen zihinsel bir kavramdır. Göstergeye yorumlayıcının yüklediği anlam, kullanıcının deneyimine bağlı olarak belirli sınırlar içinde değişebilir. Anlamlandırmanın yorumlama sürecindeki sınırlarını belirleyen toplumsal uzlaşımlardır. Bu sınırlardaki değişimler, kullanıcılar

¹⁷² Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 110-111.

¹⁷³ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 15.

arasındaki bireysel ve toplumsal farklılıklara izin verir.¹⁷⁴ Yorumlayıcının kendisi, yeni bir üçlü gösterge sistemi içinde yeni bir yorum yapabilir. Sözelimi ‘güneş’ göstergesi ‘yıldız’ olarak akla gelerek veya algılanarak çok uzak ve sönmüş bir yıldız gönderme yapabilir. Bu yeni nesne o zaman gökyüzündeki bir yıldız olacaktır. Yeni yorumlayıcı, yıldız sözcüğünden, “film yıldızı”nı aklına getirebilir. Bu durumda göstergelerin gönderdiği gösterene yeni anlamlar yüklenmesi mümkün olabilecektir. Bu bağlamda Peirce göstergelerin üretim ve yorumlanma süreçlerini kapsayan anlamlandırma edimine (*semiosis*) dikkati çekmiştir. Yukarıda anlatılan şekilde yapılan yorumlamaları ise, *sonsuz anlamlandırma edimi* olarak adlandırmıştır. Peirce’ün anlamlama modeli ve ‘*sonsuz anlamlandırma*’ tasarımı göstergelerin nihai ve kesin bir biçimde anlamlandırılmasının imkansız olduğunu göstermektedir. Bu yolla yapılacak bir anlamlandırma son derece dinamiktir ve sözelimi kitle iletişimi araçlarının ürettiği ve aracılık ettiği medya kültürünü oluşturan göstergeler sisteminin esnekliğine göre ve belirli durumlara bağlı olarak gerçekleşen anlamlandırmadaki yön değiştirmeler doğrultusunda gerçekleşmektedir.¹⁷⁵

Peirce, göstergelerin sınıflandırılmasında üç ayrı üçlük belirler. Peirce’ün üçlü ayrımını ele almadan önce gösterge kavramına ilişkin şu tanımlamasını vermek gerekir: “Bir gösterge ya da representamen, bir kişi için herhangi bir şeyin yerini, herhangi bir bakımdan ya da herhangi bir sıfatla tutan bir şeydir. Birine yöneliktir, bir başka deyişle bu kişinin zihninde eşdeğerli bir gösterge ya da belki daha gelişmiş bir gösterge yaratır. Yarattığı bu göstergeyi ben birinci göstergenin yorumlayanı olarak adlandırıyorum. Bu gösterge bir şeyin yerini tutar: nesnesi’nin yerini. Söz konusu gösterge, bu nesnenin yerini her bakımdan değil de, benim kimi kez, representamen’in temeli diye adlandırılan bir çeşit “kavram”a iletme bakımından tutar. Buradaki “kavram”

¹⁷⁴ John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 65.

¹⁷⁵ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 23.

sözcüğünü, gündelik dilde yaygın olan, bir tür Platon'cu anlamda ele almak gerekir.”¹⁷⁶

Bu tanımda belirginleşen gösterge, yorumlayan ve nesne kavramları Peirce'ün en önemli üçlü ayrımlarından birisidir. Bu bağlamda Peirce göstergeleri üç kategoriye ayırmaktadır. Birinci bölümlemeye göre bir gösterge nitel gösterge, tekil gösterge ve kural gösterge diye adlandırılabilir. Nitel gösterge, bir gösterge olan bir niteliktir. Sözgelimi, bir sesin tonu, bir kimsenin kullandığı koku... Tekil gösterge, bir şey ya da gerçekten var olan bir olaydır. Kural gösterge, bir gösterge niteliği taşıyan bir kuraldır, bir yasadır. Sözgelimi her saymaca gösterge bir kural göstergedir ama bunun tersi akla getirilemez.¹⁷⁷

Göstergelerin bölümlenmesinin yapıldığı ikinci üçlüğe göre, bir gösterge, görüntüsel gösterge (ikon), belirti ve simge diye adlandırılabilir.¹⁷⁸ Görüntüsel gösterge, bazı yönlerden nesnesine benzeyen göstergedir. İkon olarak da adlandırılan görüntüsel gösterge nesnesi gibi görünür ya da onun gibi ses çıkarır. Görüntüsel gösterge nesnesine benzeyen, nesnesinin niteliğini paylaşan göstergedir.¹⁷⁹ Görüntüsel gösterge, belirttiği nesne var olmasa bile, kendisini anlamlı kılan özelliği taşıyan bir göstergedir. Başka bir anlatımla görüntüsel gösterge belirttiği şeyi doğrudan temsil eder, canlandırır.¹⁸⁰ Görüntüsel göstergede gösteren ve gösterilen arasında doğal bir ilişki vardır. Bir kişiye benzeyen ve onu temsil eden bir resim portresi veya bir fotoğraf bir görüntüsel gösterge olabilir. Gösterilenin gösteren tarafından yeniden temsil

¹⁷⁶ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 132.

¹⁷⁷ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 109.

¹⁷⁸ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 132-133; John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 46; Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 78.

¹⁷⁹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 32; John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 46.

¹⁸⁰ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

edilme derecesini açıklayan temsiliyetin güvenilirliği ve doğruluğu temsil konusunda nasıl uzlaşma varılacağına ters bir ölçümdür. Bu nedenle gerçekçi bir portre, ya da nesnesiyle benzerlik taşıyan bir portrenin gösterdiği şey hakkında kolayca uzlaşım sağlanır. Bu uzlaşım, yeniden temsil edilen gerçekliğe ilişkin deneyimin gösterenin gösterdiği nesneye anlam yükleme yetisine bağlıdır.¹⁸¹ Sözün kısası görüntüsel gösterge, varlığına gönderme yaptığı nesneyle bir benzerlik ilişkisi kurmaktadır.¹⁸²

Gösterge, başka bir şeyin yerine, birisine göre, bulunan/duran şeydir. Örneğin, “köpek” sözcüğü, köpeğin kendisi değildir, köpekleri veya belli bir köpeği gösterir ama oldu gibi değil, içinde yer aldı bağlama, sunuş biçimine göre gösterir. İnsan, dünyayı ve yaşamı, çoğunu kendi oluşturduğu göstergelerle anlamlandırır. Bu göstergelerin yeniden-sunumsal (representational) niteliği, bir gerçeklik izlenimini yaratır. Bize yaşadığımız gerçekliğin yeniden başka (dönüştürülmüş) bir biçimini sunar, bu arada sunuş biçimini de empoze eder. Bu süreç hiçbir tarzda saf ve nötr olamaz. Her göstergebilimsel sistemin kendine özgü bir söylemi vardır. Herhangi bir gerçekliği yeniden sunmayı üstlenen bir sistemde, yüzeysel düzlemde yer alan öykü, ses/müzik, görüntü, daha derinde yatan söylemi maskeler. Söylem burada, yeniden sunulanın sunuş biçiminin kurallarını belirleyen mekanizma olarak görülmelidir. Bu olgular iç içe iki çerçeve olarak düşünülebilir. Bunlardan ilki yeniden sunum sürecinde kullanılacak olan aygıtın ([apparatus] örneğin, fotoğraf makinesi vb.) mad varlığından eşdeyişle, fiziksel özelliklerinden kaynaklanan dilsel gramerdir. Söz konusu ikinci olgu, bu açıklanan çerçeve içinde yer alır. Bu ise, aygıtın sunum kapasitesinin birey tarafından kullanılış biçimi, sunuş tarzıdır.¹⁸³

¹⁸¹ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 21.

¹⁸² Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

¹⁸³ İhsan Derman, **Fotoğraf ve Gerçeklik**, Eskişehir, 1989, s. 34.

Görüntüsel göstergeler görsel veya sözel olabilir. Fotoğraf, harita, kadın ve erkek tuvaletlerini temsil eden yaygın görsel göstergeler birer görüntüsel göstergelerdir. Ancak görüntüsel göstergeler, sözel nitelikli de olabilir. Doğal seslerin taklit edilmesi görüntüsel gösterge oluşturma girişimi olarak değerlendirilebilir. Sözgelimi Beethoven'in 'Pastoral' Senfonisi, doğal seslerin müzikteki görüntüsel göstergelerini içerir. Diğer yandan bazı parfümlerin yaydığı kokunun cinsel uyarıya yol açan bitkisel ya da hayvansal kokuların yapay görüntüsel göstergeleri olduğu akla getirilebilir.¹⁸⁴

Belirti, “nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliği hemen yitirecek olan ama yorumlayan bulunmadığında bu özelliği yitirmeyecek olan bir göstergedir. Sözgelimi: İçinde, ateş edilmiş olabileceğini gösteren bir kurşun deliğinin bulunduğu bir mulâj; eğer ateş edilmemiş olsaydı, delik olmayacaktı; ama burada bir delik var, herhangi biri bunu ateş edilmiş olmasına bağlasın ya da bağlamasın.”¹⁸⁵ Belirtisel gösterge ise nesnesi arasında doğrudan varoluşsal bir bağlantının bulunduğu bir göstergedir.¹⁸⁶ Başka bir anlatımla, belirtisel gösterge, dinamik nesnesiyle kurduğu gerçek ilişki gereği bu nesne tarafından belirlenen bir gösterge olarak tanımlanabilir.¹⁸⁷ Gösterge ile nesnesi gerçekte birbirlerine bağlıdırlar. Gösterge ile gönderme yaptığı nesnesi arasında gerçek, kendine özgü bir ilişki vardır. Gösterge ile nesnesi arasındaki ilişkinin kendine özgü niteliği ise kültürel olarak belirlenir.¹⁸⁸ Sözün kısası belirti, varlığına gönderme yaptığı nesne ile bir bitişiklik, bir yakınlık ilişkisi kurar¹⁸⁹. Bir yerde duman varsa ateş de var demektir. Buradaki önemli nokta, dumanın, bizim orada ateş olduğunu anlamamız için kasıtlı

¹⁸⁴ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 71.

¹⁸⁵ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 133-134.

¹⁸⁶ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 71.

¹⁸⁷ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

¹⁸⁸ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 24.

¹⁸⁹ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

olarak çıkmadığını bilmektir.¹⁹⁰ Duman ve ateş arasındaki ilişkiye bakılırsa, bu ilişkinin belirtisel bir ilişki olduğu rahatlıkla görülür: Duman ateşin, hapşırma soğuk algınlığının belirtisel göstergeleridir. Bir kimse ile buluşmak isteyen bir kişinin kendisini tanıması için buluşacağı kişiye bıyıklı olduğunu ve yakasına bir sarı gül takacağını söylemesinin söz konusu olduğu bir durumda bıyık ve sarı gül o kişinin belirtisel göstergesi olacaktır.¹⁹¹ Aynı şekilde bulut da yağmurun belirtisidir.¹⁹²

Simge (symbol) temsil ettiği şeyle olan ilişkisini uzlaşım sonucunda kurar.¹⁹³ Simge, yorumlayan, ya da anlam atfeden olmadığında kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir. Başka bir anlatımla bir simge, dinamik nesnesi tarafından, yalnızca yorumlanacağı yönde, anlamda belirlenen bir göstergedir. Bu bakımdan bir simge, herhangi bir şeye, bir kural gereği gönderme yapar. Daha açıkçası, bir simge, insanlar arasındaki bir uzlaşmaya dayanan bir göstergedir.¹⁹⁴ Simgede gösterge ile nesnesi arasında ne benzerlik ne de bağlantı vardır. Simgenin anlam inşasında kullanılmasını sağlayan tek neden, simgenin yerine geçtiği şeyi nitelemesi konusunda insanların bir mutabakata varmış olmalarıdır. Simge, uzlaşım ya da anlaşma sonucunda herkesin az ya da çok aynı kesinlikte anlayabileceği bir nesneye gönderme yapmaktadır. Bir simge, nesnesiyle bağlantısı uzlaşma, anlaşma ya da kural sonucu kurulan bir göstergedir.¹⁹⁵ Sözelimi doğal dillerdeki sözcükler genelde mutabakata dayalı birer simgedir. Çünkü bir sözcük, gönderme yaptığı bir şeyi, yalnızca bu anlama geldiğini bilmemiz sayesinde belirtmiş olur.¹⁹⁶

¹⁹⁰ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 115.

¹⁹¹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 71.

¹⁹² Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

¹⁹³ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 115.

¹⁹⁴ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

¹⁹⁵ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 72.

¹⁹⁶ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

Trafik lambasındaki renkler, kimi logolar simgedirler ve diğer fenomenleri simge olarak anlamlandırabilmek için gösterdikleri nesnelere anlam yüklememize imkan veren belli kodları öğrenmek gerekir.¹⁹⁷ Bir başka örnek de “terazi” figürünün evrensel boyutta “adalet”in simgesi olmasıdır. Sözün kısası simge, ilettiği şeye doğal bir ilişkiyle değil de saymaca bir bağıntıyla ulaştırması bakımından, rastlantısal, keyfi bir özellik gösterir.¹⁹⁸ Bir nesne, uzlaşım ve kullanım aracılığıyla başka bir şeyin yerine geçmesini mümkün kılan bir anlam kazandığında simge haline gelir. Rolls-Royce zenginlik simgesidir ve bir oyunda Rolls’unu satmak zorunda kalan bir adamı sergileyen sahne, o kişinin işindeki başarısızlığın ve servetini yitirmesinin bir simgesi olabilir.¹⁹⁹

Peirce, üçüncü olarak bir göstergesi sözcebirim, önerme ve kanıt olarak adlandırmaktadır. Sözcebirim ya da terim “yorumlayan açısından nitel bir olasılık göstergesidir; bir başka deyişle herhangi bir olası nesneyi canlandıran olarak kavranabilir. Bir terim, herhangi bir bilgi sağlayabilir; ama herhangi bir bilgi sağlayıcı olarak yorumlanamaz. Nesnesini yalnızca özellikleri bakımından canlandıran, ileten bir göstergedir. Teke tek ele alınan bütün sözcükler gibi, sözcebirim ne doğru ne de yanlış olan bir nesneye verilen ad olarak belirtilebilir. Önerme, yorumlayanı açısından gerçek bir varoluş göstergesidir; ikili bir göstergedir (özne-yüklem), bilgi iletir, tümce değeri bulunur. Kanıt ya da çıkarım “yorumlayanı açısından bir kural göstergesidir”; nesnesini gösterge özelliği bakımından canlandırır. Aslında bir simge olması gerekir. Simge olarak da ayrıca bir kural gösterge olmak durumundadır. Üç öğeye sahiptir yada usa

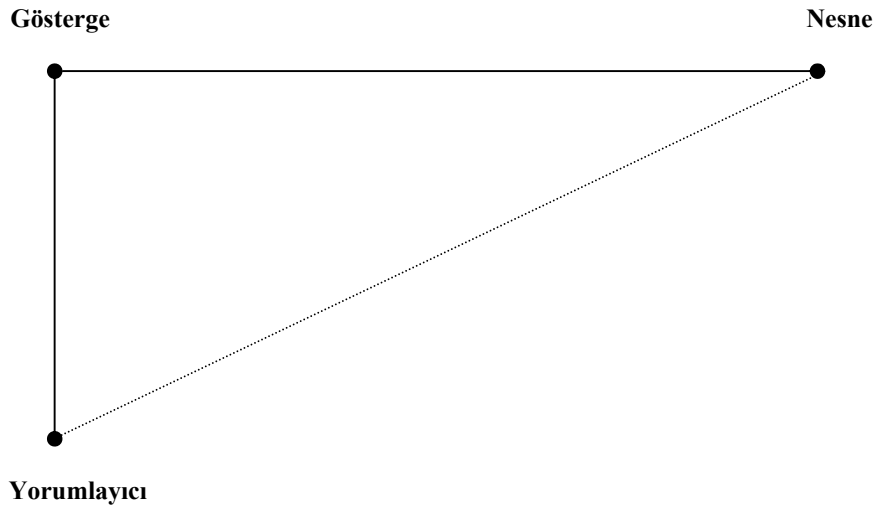
¹⁹⁷ Murat Çebi, *Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları*, Ankara, 2006, s. 35.

¹⁹⁸ Mehmet Rifat, *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 134.

¹⁹⁹ John Fiske, *İletişim Çalışmalarına Giriş*, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 123.

uygun biçimde ikna edici özelliği bulunmaktadır. Bir öncül ile bir sonuç içerir ve yorumcunun zihninde bir değişiklik yaratması beklenir.²⁰⁰

Aşağıdaki Şekil 3'te Peirce'ün anlam modeli yer almaktadır.

Şekil 3: Peirce'ün Anlamlandırma Modeli. Çebi, 2006.

Peirce ve Saussure, göstergelerin ya da anlam birimlerinin anlamı aktardıkları farklı yolları açıklama yönünde büyük çaba harcadılar. Saussure gösterge kategorilerini üretirken gösterenin gösterilenle ilişkisini göz önüne alırken, Peirce bu sınıflandırmayı gösterenin nesnesi ile olan ilişkisi temelinde yapmıştır. Çünkü Peirce'e göre her gösterge, nesnesi tarafından belirlenmektedir.²⁰¹

²⁰⁰ Mehmet Rifat, **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a, s. 135.

²⁰¹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 71; Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 78.

3- Barthes'in Göstergebilimsel Çözümleme Modeli

Dilbilimde, gösterge kavramı komşu terimler arasında bir çelişkiye yol açmaz. Gösterge, bir gösteren ile bir gösterilenden kuruludur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini, gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini oluşturur. Her düzlem iki katman içerir: biçim ve töz. Biçim, dilbilim dışı hiçbir öncüle başvurmadan dilbilimin tümü kapsayıcı, yalın ve tutarlı bir biçimde (bilimkuramsal ölçütler) betimleyebileceği olgulardır. Töz ise, dilbilim dışı öncüllere başvurmadan betimlenemeyecek dilsel olguların çeşitli özelliklerinin tümüdür.²⁰²

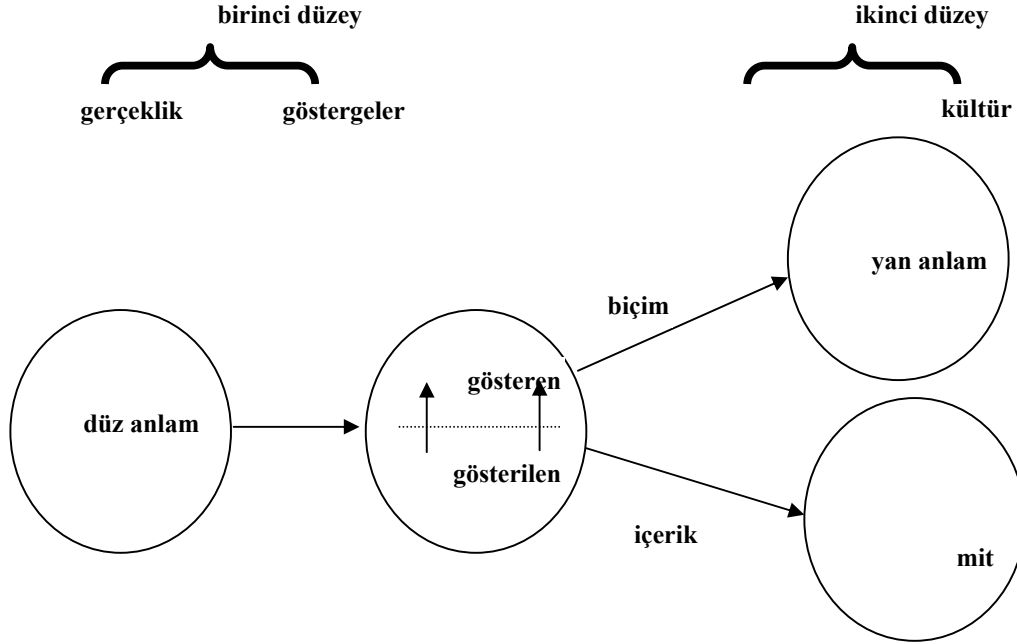
Saussure öncelikle dilsel göstergelerle ilgilendi, ikincil olarak dikkatini bu dilsel göstergelerin göndermede bulunduğu dış gerçeklikle nasıl ilişkilendirildiği üzerinde topladı. Ancak dilsel göstergelerin oluşturduğu sistemin okurla ve okurun sosyo-kültürel konumuyla nasıl ilişkilendirildiği konusuna yeterince açıklık getiremedi. Saussure, anlamın ve anlamlandırma ediminin yazar, okur ve metin üçgeni arasında gerçekleşen bir müzakere, etkileşim süreci olduğunu düşünemedi. Israrla sadece metnin üzerinde durdu, ama ne metindeki dilsel göstergelerin yazar ve okurun kültürel ve kişisel deneyimiyle girdiği etkileşim biçimleriyle ne de metindeki uzlaşımların, kullanıcının tecrübe ettiği ve beklediği uzlaşımlarla etkileşim tarzıyla ilgilendi.²⁰³

Bu müzakereli, etkileşimci anlam düşüncesinin sistemli bir biçimde çözümlenebileceği model, Saussure'ün takipçisi Roland Barthes tarafından geliştirilmiştir. Barthes'in göstergebilim kuramının merkezinde anlamlandırmanın iki düzeyi düşüncesi bulunmaktadır. Anlamlandırmanın iki düzeyini açıklayan bu model aşağıda görülmektedir.²⁰⁴

²⁰² Roland Barthes, **Göstergebilimsel Serüven**, çev. Mehmet Rifat, Sema Rifat, KAF Yayıncılık, 1999, s. 46, 47, 48.

²⁰³ Murat Çebi, **Haber Çözümlemeleri Yayınlanmamış Ders Notları**, Ankara, 2006, s. 8.

²⁰⁴ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 120.

Şekil 4: Barthes'in İki Anlamlandırma Düzeyi. Birinci düzeyin gösterge sistemi ikinci düzeyde kültürün değer sistemi içine yerleştirilmiştir. Fiske, 2003: 120.

Saussure'un göstergelerin ya da anlam birimlerinin dizgesel (paradigmatik) ve dizimsel ilişkilerine ilişkin görüşleri, yalnızca göstergelerin nasıl işlediğini anlamamıza katkı sağlamaktadır. Saussure öncelikle dilsel göstergelerle ilgilendi, ikincil olarak dikkatini dilsel yapıların göndermede bulunduğu dış gerçeklikle nasıl ilişkilendirildiği üzerine odakladı, ancak dilsel göstergelerin okurla ve okurun sosyo-kültürel konumuyla nasıl ilişkilendirildiği konusuna yeterince açıklık getiremedi.²⁰⁵ Barthes'e göre Saussure, göstereni mental bir imge, gösterileni ise kavram olarak tanımlamıştır. Bu ikisi arasındaki ilişki ise göstergedir, somut bir varlıktır.²⁰⁶

²⁰⁵ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 115.

²⁰⁶ Roland Barthes, **Çağdaş Söylenler**, çev.: Tahsin Yücel, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1990, s. 123.

Saussure ve onu izleyen dilbilimciler özellikle dilsel göstergeler üzerinde durmuşlar ve anlam ile yeterince ilgilenmemişlerdir. Daha çok dilsel yapıların yer aldığı bu çalışmalarda, göstergelerin gerçek dünyadaki karşıtlarına göndermede bulundukları belirtilirken, aynı sürecin okur boyutu ele alınmamış, bu da bir metnin sosyo-kültürel bağlamı ne olursa olsun tüm bireylerde aynı etkiyi yaratacağı düşüncesine neden olmuştur.²⁰⁷

Saussure, anlamın ya da anlamlandırma ediminin yazar/okur ve metin üçgeni arasında gerçekleşen bir müzakere süreci olduğunu düşünemedi. Israrla metnin üzerinde durdu, ama ne metindeki dilsel göstergelerin, ne kullanıcının (yazar/okur) kültürel ve kişisel deneyimiyle etkileşim biçimiyle ne de metindeki uzlaşımların, kullanıcının deneyimlediği ve beklediği uzlaşımlarla etkileşim biçimiyle ilgilendi. Bu müzakereli, etkileşimci anlam düşüncesinin sistemli biçimde çözümlenebileceği model, Saussure'ün takipçisi Roland Barthes tarafından geliştirilmiştir.²⁰⁸

Düzanlam ile yan anlam, anlamlamanın iki temel ve karşıt türünü oluşturur; bildirilerin çoğunda bir araya gelmelerine karşın, bu bildiriler, düz anlam ağırlıklı ya da yan anlam ağırlıklı olmalarına göre ayırt edilebilirler. Bilimler birinci, sanatlarsa ikinci türdür.²⁰⁹

a- Düz Anlam

Düz anlam (denotation) ilk düzeydeki anlamlandırma ve imasal anlam (connotation) ikinci düzeydeki anlamlandırma sistemi olarak nitelenir. Fotoğrafta düz anlam mekaniksel yeniden üretimle (çoğaltmayla) iletilir. İkinci

²⁰⁷ Murat Çebi, **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005, s. 22.

²⁰⁸ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 120.

²⁰⁹ Pierre Guiraud, **Göstergebilim**, çev.: Mehmet Yalçın, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, Ankara, 1994, s. 45.

seviyede çok sayıda imalar vardır. “İmasal anlam” insan karışmasıyla (ışıklandırma, poz ve kamera açısı) sunulur.²¹⁰

Anlamlandırmanın birinci düzeyi Saussure’ün üzerinde çalıştığı düzeydir. Bu düzeyde, göstergenin göstereni ve gösterileni arasındaki ilişki ve göstergenin dışsal gerçeklikteki göndergesiyle olan ilişkisi açıklanır. Barthes, anlamlandırmanın bu düzeyini düz anlam olarak adlandırır. Düz anlam, göstergenin ortak duyusal, aşikar anlamına gönderme yapar.²¹¹

Gerçek dünyayla ilişkisi dolaylı olan düz anlam kavram düzeyindedir. Bir gösterenin düz anlamı gerçek dünyada var olan nesne değil, o nesnenin zihinde yarattığı yansımadan ibarettir. Bu yansıma da tamamen dilin yaratıldığı kültüre özgü bir şeydir. Temel olarak, düz anlam, neyin anlamlandırıldığıdır.²¹²

b- Yan Anlam

Yan anlam, Barthes’in ikinci anlamlandırma düzeyinde göstergelerin işlediği üç yoldan birisini betimlemek için kullandığı bir terimdir. Yan anlam, göstergenin kullanıcıların duygularıyla ya da heyecanlarıyla ve kültürel değerleriyle, yani kültürel art alan bilgisiyle örtüştüğünde ortaya çıkan etkileşime gönderme yapmaktadır. Bu anlamların öznel olarak ya da en azından özneler arası etkileşim sürecinde inşa edilmesi, yeniden inşa edilmesi anlamına gelmektedir. Bu süreçte yorum, yorumlayıcıdan etkilendiği kadar nesne ya da göstergeden de etkilendir.²¹³ Tek bir sözcük bir yan anlam taşıyabileceği gibi, birçok göstergeden oluşan tüm bir metin de, bir yan anlam

²¹⁰ Roland Barthes, Image, Music, Text, **İletişimi Anlamak** içinde, İrfan Erdoğan, s. 123.

²¹¹ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 116.

²¹² Uğur Batı, “Bir Anlam Yaratma Süreci ve İdeolojik Yapı Olarak Reklamların Göstergebilim Bir Bakış Açısıyla Çözümlemesi”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2005, cilt: 29, no: 2, s. 189.

²¹³ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 116.

katı olarak karşımıza çıkabilir.²¹⁴ Barthes'e göre, yan anlamdaki yeniden inşasında rol oynayan en önemli etmen, ilk düzeydeki gösterendir. İlk düzey göstereni, yan anlamın göstergesi konumundadır.²¹⁵ Yan anlam, göstergenin, kullanıcıların kültürel değerleriyle ve duygularıyla bir araya gelindiğinde ortaya çıkan etkileşimdir.²¹⁶

Yan anlamlar duygusal ya da öznel biçimde inşa edilmekte olup, bir kültürdeki diğer insanların önemli bir bölümü tarafından paylaşılmakta ve özneler arası niteliktedir. Başka yan anlamlar daha çok toplumsal ve daha az kişisel olabilir. Yan anlam genellikle görüntüsel boyuta sahip olsa da büyük ölçüde nedensizdir, bir kültüre özgüdür. Öte yandan yan anlamlar öznel düzeyde işledikleri için onları çoğunlukla farkına varamayız. Bu nedenle yan anlamsal değerleri düz anlamsal olgular olarak okumak oldukça kolaydır. Göstergebilimsel çözümlemenin temel hedeflerinden birisi, bu tür yanlış okumayı önleyecek analitik yöntem ve düşünce çerçevesi sunmaktır.²¹⁷

²¹⁴ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 125.

²¹⁵ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 116.

²¹⁶ Uğur Batı, "Bir Anlam Yaratma Süreci ve İdeolojik Yapı Olarak Reklamların Göstergebilim Bir Bakış Açısıyla Çözümlemesi", **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2005, cilt: 29, no: 2, s. 189.

²¹⁷ John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003, s. 118.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN METODOLOJİSİ VE ELDE EDİLEN BULGULAR

I- ÇALIŞMANIN KAPSAMI VE METODOLOJİSİ

A- Çalışmanın Kapsamı

Savaş karşıtlarının haber fotoğraflarında sunumunun irdelendiği bu çalışmada, Türk yazılı basınını temsilen seçilen üç gazete (Cumhuriyet, Hürriyet, Zaman) birer aylık dönemlerle ele alınmıştır. Türk yazılı basını araştırmanın “evren”i olarak kabul edildiğinde, 2003’teki Irak Savaşı’nın başladığı tarih olan 20 Mart öncesi bir aylık dönemde (20 Şubat – 20 Mart) yayımlanan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri “örneklem”i oluşturmaktadır. 20 Şubat 2003’ten 20 Mart 2003’e kadar olan 1 aylık dönemde yayımlanan Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinde, savaş karşıtlarına ilişkin tüm fotoğraflar değerlendirilmiştir. Savaş karşıtı aktivist eylemlerin en yoğun yaşandığı dönem, savaşın hemen öncesidir. Savaşın başlamasının kesin olduğu bu dönemde Türkiye’de ve dünya çapında pek çok savaş karşıtı eylem düzenlenmiş ve savaşın engellenmesi amaçlanmıştır. Savaşın 20 Mart 2003’te başlamasıyla kimi eylemciler eylemlerine son vermiş, kimi eylemciler ise destek için gittikleri Irak’ı terk etmiştir.

Türk yazılı basınını temsilen Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin seçilmesinin nedeni; Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin ideolojik konumları bakımından iki uçta yer alması, Hürriyet gazetesinin ise merkezde konumlanmasıdır. Böylece, Türk yazılı basın bir uçtan bir uca, merkezi de kapsayacak şekilde ele alınmış olmaktadır. Süre bakımından ise, 1 aylık dönemin çalışmaya dâhil edilmesinin nedeni; bu sürenin değerlendirme

yapılabilmesi açısından yeterli görülmesidir. 20 Şubat 2003 – 20 Mart 2003 tarihleri arasında bu üç gazetede savaş karşıtlarına ilişkin toplam 120 haber fotoğrafı yer almıştır. Savaş karşıtlarına ilişkin yer alan 120 haber fotoğrafının sayısal olarak dağılımı yapıldığında, Cumhuriyet gazetesinde 73, Hürriyet gazetesinde 37, Zaman gazetesinde ise 10 haber fotoğrafına rastlanmış ve bunlar irdelenmiştir.

Haber fotoğraflarının yanı sıra, bu haber fotoğraflarında yer alan foto altı yazılar da çalışmanın kapsamı içine girmektedir. Foto altı yazıların çalışmaya dâhil edilmesinin nedeni; bu yazıların fotoğrafları tamamlayıcı ve açıklayıcı bir nitelik taşımasıdır.

B- Çalışmanın Metodolojisi

“Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” isimli bu çalışmada göstergebilimsel çözümleme yöntemi benimsenmiştir. Göstergebilimsel çözümleme ile haber fotoğraflarının nasıl anlamlandırıldığı, nasıl inşa edildiğinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın metodolojisinin temelini, Amerikan göstergebilimini kurucusu Peirce’ün ve Kıta Avrupası gösterge bilgisinin kurucusu Saussure’ün ve göstergebilimde Paris Okulunun önemli temsilcilerinden Greimas’ın göstergebilim kuramları ve anlam modelleri oluşturmaktadır.

Göstergebilimin, Avrupa dillerindeki karşılığı olan Semiotik (Almanca), semiotique ve semiologie (Fransızca), semiotics (İngilizce) terimleri, Eski Yunancadaki semeion sözcüğüne dayanır. Semeion, Eski Yunancada gösterge, işaret anlamına geliyordu. Eski Yunancada, bu sözcük daha çok tıp dilinde kullanılmıştır. Bergama’daki ünlü hastaneyi, Asklepion’u kuran Hippokrates (İ.Ö. 460-370) gibi hekimler için, örneğin mide ağrısı şeklindeki bir semeion, hastalığın kendisi değil, belirtisiydi. Gene Bergamalı ünlü bir hekim

olan Galenos (İ.S. 139-199), tanı koyma süreci için semeiosis terimini kullanıyordu. Günümüzde, Türkiye'deki tıp fakültelerinde hâlâ semiyoloji adlı, hastalık belirtilerini deşifre etmeyi öğreten bir ders okutulmaktadır. İngiliz filozof John Locke (1632-1704) *Essay Concerning Humane Understanding* (İnsanın Anlama Yetisi Hakkında Bir Deneme) adlı çalışmasında, göstergeleri çözümleme öğretisini semeiotike olarak adlandırmıştır. Daha sonraları, Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839-1914), semeiotic terimini kullanmıştır. Peirce ile aynı dönemlerde yaşayan 20. yy dilbiminin kurucusu sayılan İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) ise, ilerde kurulacak bir göstergeler biliminden söz ederken, semeologie terimini tercih etmiştir. Saussure ve Peirce'ten sonra bu yeni bilim dalının nasıl adlandırılması gerektiği hakkında uzun uzun tartışılmıştır. "1969'da, Uluslararası Göstergebilim Araştırmaları Topluluğunun (IASS – International Association of Semiotic Studies) kurucuları semiotics teriminde karar kılmışlar, bundan sonra uluslararası araştırmalarda yaygın olarak bu karara uyulmuştur." Türkiye'de, 1960'larda belirtibilim, imbilim gibi karşılıklar kullanılmış, ancak sonraları göstergebilim terimi yaygın olarak kabul edilmiştir.²¹⁸

Toplumsal gerçekliğin birey üzerindeki etkileri, anlamı oluşturan bağıntılar bilinebilir, kavranabilir ve anlamlandırılabilir olmakla birlikte, her zaman kolay anlaşılabilen, açık seçik, kendini kolayca ele veren, sıkıntı çekmeden gözlemlenebilen ve tartışma götürmeyecek şekilde algılanabilen nitelik taşımaz. İnsanın dış dünyaya attığı anlam yalnızca konuşan, yazan ya da yaşayan bir insanın söylediklerinden, yazdıklarından, davranışlarından ve bütün bunlara karşılık olarak aldığı tepkilerden ibaret değildir. Başka bir anlatımla, anlamı oluşturan; sadece işittiklerimiz, okuduklarımız ve

²¹⁸ Fatma Erkman-Akerson, **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005, s. 49-50.

gördüklerimiz değildir. Anlam, aynı zamanda, açıkça söylenenin, yazılanın, yaşananın, gözlemlenenin altında, üstünde ya da yanında bulunandır.²¹⁹

Bir haber fotoğrafında yüzeyde görülmeyen soyut düzlemin altında, derin yapıda zamanın, uzamın, eyleyenlerin, kahramanların, nesnelerin üstleneceği değerler ve özellikleri oluşmaya başlar. Bu soyut derin yapıda göstergebilimsel terimlere dayanan olumluluk ve olumsuzluk gibi temel görüntü-dizimsel işlemler yer alır.²²⁰

Göstergebilimsel yaklaşımlar çalışmanın nesnesini oluşturan fotoğraflara indirgendiğinde Kültür Çalışmaları Merkezi'nin başkanlığını yapan Stuart Hall'un medya kuramından da faydalanmak gereklidir. Hall medya mesajlarının izleyici/okuyucu tarafından müzakereci bir şekilde okunabileceğini belirtir. Kültürel Çalışmalar'ın literatüre kattığı okuma ve metin terimleri, izleyici/okuyucu ile medya/basın içeriği arasındaki ilişkiyi üretimsel paradigma içinde tanımlamaktadır.²²¹ Hall'e göre gerçeklik medya tarafından yeniden üretilir ve kodlanmış gerçeklik hedef kitle tarafından açılınırken kod açılma üç şekilde gerçekleşir: 1- Başat hegemonik/egemen okuma, 2- Müzakereli/tartışmacı okuma, 3- Karşıt okuma. Egemen okuma, anlamları kodlayanların yeğlemelerine uygun bir biçimdeki kodaçımı içinde kurulurken, müzakereli okuma, okuyucuların/izleyicilerin metin/fotoğraf tarafından kendilerine önerilen anlamlar üzerinde uzlaşmaya varmak üzere müzakereye giriştikleri bir kodaçımı sürecinde belirir. Ancak okuyucu, yeğlenen anlamlara tamamen ters bir biçimde, yeğlenen anlamlara karşıt-muhalef bir okuma çerçevesinde kodaçımı sürecinde de bulunabilir. Bu okuma tarzlarının farklı medya/basın ürünlerinde işaretlendiği alan araştırmalarıyla, kültürel çalışmalar, bir iletinin algılanmasının, yalnızca metne/fotoğrafa veya kitle iletişim aracına

²¹⁹ Mehmet Rifat, **Homo Semioticus**, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001, s. 11.

²²⁰ Zeynel Kiran, Ayşe (Eziler) Kiran, **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000, s. 327.

²²¹ Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999, s. 99-100.

bağlı olmadığını, okuyucuların/izleyicilerin “politik inançları ve genel toplumsal deneyimleri”yle ilişkili olduğunu, araştırmacıların bu metinleri/fotoğrafları tüketen insanların toplumsal deneyimlerine ağırlık vermesi gerektiğini belirtir.²²²

II- ÇALIŞMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

2003 yılındaki Irak Savaşı’nın başlamasından önceki 1 aylık sürede (20 Şubat 2003 – 20 Mart 2003) savaş karşıtlarının Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerindeki fotoğraf sayıları şu şekildedir:

Cumhuriyet: 73 haber fotoğrafı

Hürriyet: 37 haber fotoğrafı

Zaman: 10 haber fotoğrafı.

Türk yazılı basınının iki ucunda yer alan Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde, savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafı sayısındaki büyük fark dikkat çekicidir. 1 Mart 2003 tarihinde TBMM’de “1 Mart Tezkeresi”²²³ (2003) adıyla bilinen tezkere oylanmış ve reddedilmiştir. Tezkere, ABD askerlerinin Irak’a Türkiye üzerinden geçişini ve Türkiye’nin Irak’a asker göndermesini kapsamaktadır. AK Parti Hükümeti tezkerenin kabulünü savunmuştur. Tezkerenin kabul edilmesi bir anlamda Türkiye’nin Irak Savaşı’na dahil olması şeklinde nitelendirilebilir. Hükümete muhalif bir konumda yer alan Cumhuriyet

²²² Eser Köker, **Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998, s. 78-79.

²²³ TBMM’den, gereği, kapsamı, sınırı ve zamanı Anayasanın 117’inci maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından Yüce Meclise karşı sorumlu bulunan hükümet tarafından belirlenecek şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Kuzey Irak’a gönderilmesine; etkili bir caydırıcılığın sürdürülmesi amacıyla Kuzey Irak’ta bulunacak bu kuvvetlerin gerektiğinde belirlenecek esaslar dairesinde kullanılmasına ve muhtemel bir askeri harekât çerçevesinde yabancı silahlı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk hava sahasını Türk makamları tarafından belirlenecek esaslara ve kurallara göre kullanmaları için gerekli düzenlemelerin Hükümet tarafından yapılmasına, Anayasanın 92’inci maddesi uyarınca 6 ay süreyle izin verilmesi istendi. Varılan anlaşmaya göre, yabancı kuvvetlerin hava unsurları 255 uçak ve 65 helikopteri aşamayacaktır. Yapılan oylamaya 533 milletvekili katıldı, 250 ret, 264 kabul, 19 çekimser oyu kullanıldı. Ancak, Anayasa’nın 96. maddesinde öngörülen salt çoğunluğa ulaşamadı. Bu durumda, tezkere kabul edilmemiş sayıldı.

gazetesinde savaş karşıtlarının görece fazla, hkmetle paralel bir yayın politikası izleyen Zaman gazetesinde ise görece az sayıda savaş karşıtlarına dair haber fotoğrafına yer verilmesi böylece anlam kazanmaktadır. Türk yazılı basınının merkezinde konumlanan Hürriyet gazetesi de savaş karşıtlarına dair yer verdiği haber fotoğrafları ile ortada bir politika izlediği görülmektedir.

Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinde yayımlanan savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafları arasındaki nicel farkın yanında, nitel farklılıklar da göze çarpmaktadır.

A- Cumhuriyet Gazetesi

Savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafı sayısı: 73

Foto-1:

Haber başlığı: Coplar “barış”ı dövdü

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	asker-jandarma	Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet.	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	insan	kadın eylemciler	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkinci	savaş karşıtlığı, barış yanlısı
görüntüsel	nesne	cop	Kalın, kısa değnek; polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa.	güç, disiplin, huzur, şiddet, tehdit, acı, korku
belirtisel	vücut hareketi	sağ ayak havada kalarak vücudun sol ayak üzerinde durması	Kuvvet alma, gücü vücudun bir tarafına aktarma, yoğunlaştırma.	Saldırı, korkutma
belirtisel	el hareketi	cop tutan elin vücudun arka tarafına çekili vaziyette konumlandırılması	Kuvvet alma, gücü vücudun bir tarafına aktarma, yoğunlaştırma.	Saldırı, korkutma, tehdit
belirtisel	vücut hareketi	koşma	kaçma	Korku, panik, saldırıdan kurtulma, saldırıyı savuşturma
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	başını öne eğme	korku	Tedbir, kendini koruma, daha az zarar görme gayreti
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	yüzünü buruşturma	korku	
belirtisel	sosyal olay	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	gösteri/eylem
dilsel	nesne	coplar	Kalın, kısa değnek; polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa.	
dilsel	kavram/olgu	barış	Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, huzur; uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.	
dilsel	fiil	dövmek	Tokat, yumruk, tekme vurarak canını acıtmak.	

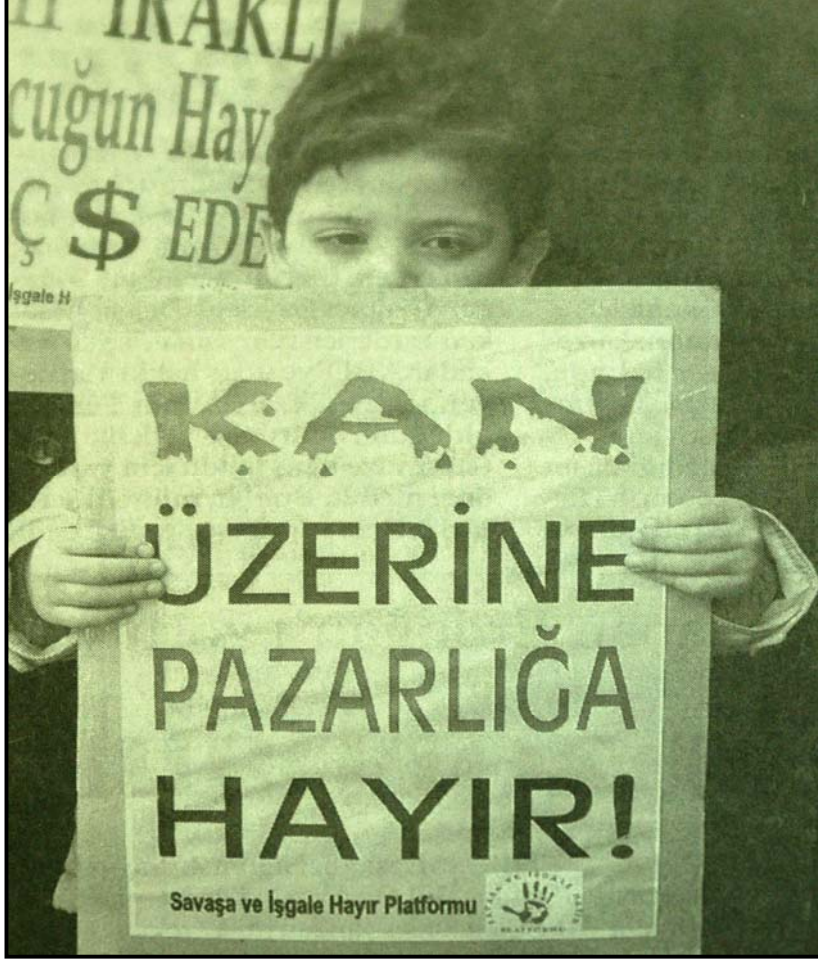
Tablo-1: Foto-1 çözümleme

Foto-1 - Dizgeler: asker, cop, askerlerin saldırısına uğrayan ve kaçan kadın eylemciler, saldırı anı, barış, dövmek.

Foto:1 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde savaş karşıtlarına dair yer verilen bu haber fotoğrafında, birtakım dizgeler bir araya gelerek dizisel ve paradigmatik bir anlam oluşturmuştur. Fotoğrafta coplu ve kasklı askerden kaçan kadın eylemci görülmektedir. Kadın eylemci acıdan korunma ve korku güdüsüyle başını eğerek askerin elindeki copun darbesinden koşar adım kaçmaktadır. Bu fotoğrafta savaş karşıtları “kadın” rolündedir ve karşılarında donanımlı askerler bulunmaktadır. “Kadın”; masumiyeti, nazikliği, korunmasızlığı, zararsızlığı simgeler. Savaş karşıtları bu haber fotoğrafında saldırıya maruz kalmaktadır ve tamamiyle savunmasızdır. Dilsel kod da (Coplar “barış”ı dövdü) görsel kodu destekler biçimde kullanılmıştır. “Barış” kelimesi ile “kadın” kelimeleri özdeşleştirilerek “barış” kelimesi “kadın” kelimesinin yerine kullanılmıştır. Copların hedefi aslında savaş karşıtı kadınlardır. “Kadın” yerine “barış” kelimesinin kullanılmasıyla “kadın”ın aslında “barış” demek olduğu vurgulanmakta, tek amaçları “barış” olan kadınların askerler tarafından dövüldüğü ifade edilmektedir.

Foto-2:

Haber başlığı: TBMM emperyalizme boyun eğmemeli

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	masumiyet
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	eylem, gösteri
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	dalgınlık	Dalgın olma durumu.	umutsuzluk, karamsarlık
dilsel	kavram/olgu	pazarlık	Bir alışverişte tarafların kendileri için en elverişli fiyatı karşısındakine kabul ettirmek amacıyla yaptıkları görüşme.	gizli menfaat görüşmesi
dilsel	nesne	kan	Atardamar ve toplardamarların içinde dolaşarak hücrelerde özümleme, yadımlama görevlerini sağlayan plazma ve yuvarlardan oluşmuş kırmızı renkli sıvı.	ölüm, vahşet, cinayet, katliam
dilsel	kavram/olgu	hayır	“Yok, öyle değil, olmaz” anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz.	kabul etmeme, razı olmama
dilsel	işaret	\$	ABD para birimi	Amerikan emperyalizmi
dilsel	kurum adı	TBMM	Türkiye Büyük Milet Meclisi	
dilsel	kavram/olgu	emperyalizm	Bir milletin sömürü temeline dayanarak başka bir milleti siyasi ve ekonomik egemenliği altına alıp yayılması veya yayılmayı istemesi, yayılmacılık, yayılımcılık.	
dilsel	fiil	boyun eğmek	Isteyerek veya istemeyerek uymak, katlanmak	

Tablo-2: Foto-2 çözümleme

Foto-2 - Dizgeler: kan, çocuk, dalgın bakış, pankart, pazarlık, TBMM, emperyalizm, boyun eğmek.

Foto: 2 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde savaş karşıtlarına dair yer verilen bu haber fotoğrafında, savaş karşıtı rolünde bir çocuk görülmektedir. Çocuktaki dalgın bakış masumiyeti vurgulayıcı bir unsur olarak kullanılmıştır. Savaş karşıtı çocuk elinde bir pankart taşımaktadır. Pankartın üzerindeki “Kan üzerine pazarlığa hayır” yazısı dikkat çekmektedir. “Kan üzerine pazarlık” yazısı ile 1 Mart 2003’teki tezkere²²⁴ oylamasına atıfta bulunulmuştur. Irak’ı işgal hazırlıkları yapan ABD ile Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti arasındaki görüşmeler ve TBMM’de oylanması kararlaştırılan tezkere eleştirilmektedir. Pankartı bir çocuğun taşıması önem taşımaktadır. Böylece, çocuğun masumiyeti, temizliği, saflığından yararlanılmıştır. Çocukların istekleri ve talepleri her zaman masum ve gerçekleştirilmesi hiç de zor olmayan istek ve taleplerdir. “Kan üzerine pazarlığa hayır” isteği de son derece masum, yerine getirilmesi zor olmayan bir istek ve taleptir. Haber başlığı; (TBMM emperyalizme boyun eğmemeli) yine TBMM’de oylanacak tezkereyi işaret etmektedir. ABD’nin Irak’ı işgal plânı emperyalist bir eylem olarak yorumlanmaktadır.

²²⁴ TBMM’den, gereği, kapsamı, sınırı ve zamanı Anayasanın 117’inci maddesine göre milli güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından Yüce Meclise karşı sorumlu bulunan hükümet tarafından belirlenecek şekilde Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Kuzey Irak’a gönderilmesine; etkili bir caydırıcılığın sürdürülmesi amacıyla Kuzey Irak’ta bulunacak bu kuvvetlerin gerektiğinde belirlenecek esaslar dairesinde kullanılmasına ve muhtemel bir askeri harekât çerçevesinde yabancı silahlı kuvvetlere mensup hava unsurlarının Türk hava sahasını Türk makamları tarafından belirlenecek esaslara ve kurallara göre kullanmaları için gerekli düzenlemelerin Hükümet tarafından yapılmasına, Anayasanın 92’inci maddesi uyarınca 6 ay süreyle izin verilmesi istendi. Varılan anlaşmaya göre, yabancı kuvvetlerin hava unsurları 255 uçak ve 65 helikopteri aşamayacaktır. Yapılan oylamaya 533 milletvekili katıldı, 250 ret, 264 kabul, 19 çekimser oyu kullanıldı. Ancak, Anayasa’nın 96. maddesinde öngörülen salt çoğunluğa ulaşılamadı. Bu durumda, tezkere kabul edilmemiş sayıldı.

Foto-3:

Haber başlığı: Bush'un oynadığı büyük kumar

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	masumiyet
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	açık ağız	Ağzın bir şey söylercesine, normal konuşma düzeninden daha geniş bir şekilde açılması	istek, talep, sesini duyurma isteği, haykırış.
dilsel	Toplumsal kimlik	children	çocuklar	
dilsel	kavram/olgu	need	İhtiyaç, gereksinim.	
dilsel	nesne	milk	Süt	
dilsel	İsim	Bush	ABD Başkanı	
dilsel	kavram/olgu	büyük	Niceliği çok olan	Amerikan emperyalizmi
dilsel	kavram/olgu	kumar	Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu.	macera, sonu bilinmeyen süreç

Tablo-3: Foto-3 çözümleme

Foto-3 - Dizgeler: başta taşınan yazı, kız çocuğu, haykırış, Bush, süt, büyük kumar.

Foto: 3 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer alan bu haber fotoğrafında, “savaş” ve “kız çocuğu” arasındaki büyük karşıtlık vurgulanmaya çalışılmıştır. Kız çocuğunun başındaki yazının “Children needs milk” (çocukların süte ihtiyacı var) olduğu anlaşılmaktadır. Buradan hareketle, çocukların olası bir savaşta ölecekleri, oysa aslında çocukların süt gibi temel gıda sorunlarının göz ardı edildiği vurgulanmaktadır. Bu kız çocuğu savaş karşıtı rolüyle bir eylemde boy göstermektedir ve temsil/önderlik ettiği Iraklı çocukların sözcüsü konumundadır. Savaş karşıtları yalnızca “büyükler” ve “erkekler” değil, bu örnekte de görüldüğü gibi kız çocuklarıdır aynı zamanda. “Bush’un oynadığı büyük kumar” başlığıyla da Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush’un Irak’ı işgal plânıyla aslında büyük bir kumara giriştiği belirtilmektedir. “Kumar” pek çok ülkede yasaklanmış bir ülkedir. Kumar oynamak Türkiye’de de bir kabahattir ve kumar oynayanlar idarî para cezası ile cezalandırılırlar.²²⁵ “Kumar”ın sonucu (kazanan/kaybeden) belli değildir. Bush bir savaşa girerek Irak halkını ve bölgeyi sonu belirsiz bir maceraya sürüklemektedir. Bush büyük bir kumar oynamaktadır ve bu kumara bölge halkını da zorla dâhil etmektedir.

²²⁵ Kabahatler Kanunu, madde 34. (kanun no: 5326, kabul tarihi: 30.03.2005).

Foto-4:

Haber başlığı: Barışa kadar sokaktayız

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	masumiyet
belirtisel	el hareketi	elin başka bir insanın elini sıkıca kavraması	Kişiler arasındaki samimiyet, yakınlık ve ilgililik.	güç alma, korunma ihtiyacı
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	dalgınlık	Dalgın olma durumu.	umutsuzluk, karamsarlık
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	hayır	"Yok, öyle değil, olmaz" anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz.	
dilsel	kavram/olgu	barış	Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar.	
dilsel	kavram/olgu	sokak	İl, ilçe vb. yerleşim bölgelerinde, iki yanında evler olan, caddeye oranla daha dar veya kısa olabilen yol.	eylem

Tablo-4: Foto-4 çözümleme

Foto-4 - Dizgeler: anne, şapkalı küçük çocuk, “savaşa hayır” pankartı, “el ele”lik, barış, sokak.

Foto: 4 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde savaş karşıtlarına ait, “anne”, “şapkalı küçük çocuk”, “savaşa hayır”, “el elelik”, “barış” ve “sokak” dizgelerinin yer aldığı bu haber fotoğrafı karesi, “savaşın kötülüğü”, “savaş karşıtlığının kutsallığı” vurgusunu yapmaktadır. Anne kutsaldır. “Annelik”in kutsallığı savaş karşıtlığı ile birleştirilerek, “savaş karşıtlığının kutsanması” hedeflenmiştir. Anne ve çocuğunun “el ele” sunulması da bu kutsallığa olumlu katkıda bulunur, onu pekiştirir. “El ele” olma durumu aynı zamanda “dayanışma”nın da sembolüdür. Savaş karşıtları dayanışma içinde kutsal bir görevi yerine getirmektedir. “Anne” “masum” ve “korunmasız” çocuğun yanındadır. Savaşa karşı çocuğu koruması altına almıştır. Çocuktaki dalgın ve mahzun bakış tedirginlik ifadesidir.

Foto-5:

Haber başlığı: İngiltere itaat etmeyecek

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	kask	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	üniforma	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	insan	polis	Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	insan	kadın eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse.	savaş karşıtlığı, barış yanlısı
görüntüsel	insan	yaşlı eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse.	savaş karşıtlığı, barış yanlısı
belirtisel	el hareketi	koldan tutarak çekmek	Bir insanı götürmeye çalışmak.	müdahale, zor kullanma.
belirtisel	vücut hareketi	vücudun bel hizasından bükülerek yere eğilmesi	Yerde duran kişiye ulaşmaya çalışmak.	
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	ağzı açmak	acı çekmek	Tedbir, kendini koruma, daha az zarar görme gayreti
belirtisel	sosyal olay	kalabalık	gösteri/eylem	
dilsel	nesne	coplar	Kalın, kısa değnek; polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa.	
dilsel	kavram/olgu	barış	Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, huzur; uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.	
dilsel	ülke adı	İngiltere	İngiliz halkının yaşadığı ülke.	
dilsel	kavram/olgu	itaat	Söz dinleme, boyun eğme, buyruğa uyma.	

Tablo-5: Foto-5 çözümleme

Foto-5 - Dizgeler: kadın, yaşlı kadın, eylemci, polis, oturma eylemi, coplar, İngiltere, itaat.

Foto: 5 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında yer alan “kadın”, “yaşlı kadın”, “polis” ve “oturma eylemi” dizgeleriyle “savaş karşıtlığı”nın yaşlı kadınların da içerisinde yer aldığı geniş bir kitle tarafından benimsendiği anlamı üretilmektedir. Yaşlı kadınların oturma eylemiyle polise direnmeleri bir “kararlılık” simgesidir. “Direnme” ve “yaşlılık” birbiriyle uyumsuz kavramlardır. Bu iki uyumsuz kavramın haber fotoğrafında yer almasıyla “haber değeri” ve fotoğrafa olan ilgi artmıştır. Dilsel kod ile de (İngiltere itaat etmeyecek) savaş karşıtlığı tüm İngiltere’yle özdeşleştirilmiştir. Eylemci yaşlı kadınlar İngiltere’nin “savaş karşıtlığı” konusundaki temsilcileri konumuna yükseltilmiştir. “İngiltere itaat etmeyecek” başlığıyla İngiltere halkının olası bir savaşta Amerika Birleşik Devletleri’nin isteklerine boyun eğmeyeceği, onunla beraber savaşa dâhil olmayacağını ifade etmektedir. İki polis tarafından zorla yerden kaldırılmak istenen kadın savaş karşıtı eylemcinin elbisesi açılmış ve yaşadığı mağduriyet ortaya çıkmıştır. Bir diğer polis ise eğilerek yerde oturan savaş karşıtı yaşlı eylemciyi yerden kaldırma girişiminde bulunmaktadır. Yaşlı savaş karşıtı eylemci ise yerden kalkma ve eylemini sonlandırma niyetini taşımamaktadır. Savaş karşıtları bu haber fotoğrafında kararlı bir tutum sergilemektedir.

Foto-6:

Haber başlığı: “Yeşil Barış”tan barış eylemi

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	şapka	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	üniforma	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	insan	polis	Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	eylem
görüntüsel	nesne	önlük	Herhangi bir iş genellikle de yemek yaparken giysi kirlenmesin diye giyilen, boyundan askılı ve bele bağlanan örtü.	eylemci
görüntüsel	insan	eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkindi.	
görüntüsel	nesne	tüfek	Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah.	tehdit
belirtisel	el hareketi	koldan tutarak sürüklemek	Bir şeyi yerden kaldırmadan iterek veya çekerek götürmek.	zor kullanma
belirtisel	vücut hareketi	uzanmak	Boylu boyunca yatmak.	direnme
dilsel	sivil toplum örgütü adı	Yeşil Barış	Birçok ülkede etkin, kâr amacı gütmeyen, çevreci bir örgüt (İng.: Greenpeace)	
dilsel	kavram/olgu	barış	Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.	
dilsel	sosyal olay	eylem	Bir durumu değiştirmek için gösterilen çaba.	

Tablo-6: Foto-6 çözümleme

Foto-6 - Dizgeler: sarı önlük, şapka, üniforma, eylemci, polis, pankart, yerde sürüklenme, tüfek, müdahale, yerde uzanmak, Yeşil Barış, barış, eylem.

Foto: 6 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Haber fotoğrafında kalabalığın bulunması ve yerde sürüklenen kişinin sarı önlük taşıması bir eylemin yapıldığını ifade etmektedir. Haber başlığı (dilsel kod) eylemin “Yeşil Barış” isimli sivil toplum örgütü tarafından düzenlendiğini belirtmektedir. “Yeşil Barış”ın savaş karşıtı eyleminde yerde polis tarafından sürüklenen eylemci, savaş karşıtlarının masumluğuna, zararsızlığına, müdahaleye uğradıklarına işaret etmektedir. Devleti temsil eden polis ise “savaş karşıtlarına karşı” bir pozisyon içinde yer alarak aynı zamanda bir anlamda savaş yanlısı bir tutum içinde yer almaktadır. Polis (Devlet) savaşa karşı eylem düzenlenmesini istememektedir. Bu durum, Devlet’i “savaş destekçisi” konumuna çekmektedir.

Foto-7:

Haber başlığı: Yeni Halepçeler olmasın

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	şapka	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	kask	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	üniforma	polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	insan	polis	Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta.	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	insan	eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkin.	
belirtisel	vücut hareketi	polis tarafından zorla götürülmek	eylemci	
belirtisel	vücut hareketi	sol ayak önde, sağ ayak geride tutularak öne eğilme	Kuvvet alma, gücü vücudun bir tarafına aktarma, yoğunlaştırmak.	
belirtisel	vücut hareketi	sol elini başka bir insanın başına uzatarak, onun başını aşağı eğmek	Etkisiz hale getirmek.	
belirtisel	sosyal olay	bakışların bir noktada toplanması	İlgi çekici, sıra dışı olay	
dilsel	kavram/olgu	yeni	Kullanılmamış olan, eski karşıtı	tekrar
dilsel	yer adı	Halepçe	Irak'ta bir kasaba.	İnsanların katliama maruz kaldıkları bir yer.

Tablo-7: Foto-7 çözümleme

Foto-7 - Dizgeler: polisler, eylemci, kask, zor kullanma

Foto: 7 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde yer verilen Foto 7'deki 3 polisin tek bir eylemciye müdahalesi, eylemcinin yalnızlığı, polisin kasklı oluşu ve polisin eylemciye karşı zor kullanması gibi dizgeler, Devletin gücünün savaş karşıtı eylem karşısındaki duruşunu vurgulayan dizimsel bir anlam taşımaktadır. Dilsel kod ile ise (haber başlığı) 1986-1988 yılları arasında Irak'ın kuzeyindeki Halepçe kasabasında yaşanan katliama²²⁶ gönderme yapılarak, okuyucuların o katliamı hatırlamaları ve çıkacak olası bir savaşın Halepçe gibi trajik sonuçlar doğuracağını bilmesi hedeflenmektedir. Böylece, savaş karşıtları sadece Irak'a karşı yaşanacak bir savaşın değil, her türlü insanî trajedinin karşısında konumlanırlar. Polisin eylemciye tutumu ise, Devletin katıllığını, tavizsizliğini simgelemektedir. Dört polis bir eylemciye müdahale etmekte ve onu bulunduğu yerden götürmektedir. Savaş karşıtı eylemci burada mağdur bir pozisyonudadır. Çok sayıda polise karşı savaş karşıtı eylemci tek başınadır. Savaş karşıtına müdahale eden dört polisin yanı sıra, pek çok resmî üniformalı polis de olayı takip edici bir konumdadır.

²²⁶ **Halepçe'ye zehirli gaz saldırısı, Halepçe Katliamı** olarak da bilinir. İran-Irak Savaşı esnasında, Saddam Hüseyin'in, 1986-1988'de Irak'ın kuzeyinde Kürtlere karşı düzenlediği El-Enfal Harekâtı adlı isyanı bastırma operasyonunun bir parçasıdır. Saddam Hüseyin İran ordusunun ilerleyişini durdurmak için Irak Ordusunun Kuzey Cephesi Komutanı olan Korgeneral Ali Hasan al-Majid al-Tikriti'ye (batı medyası tarafından 'Kimyasal Ali' lakabı ile bilinir) zehirli gaz bombaları kullanmayı emretti. 16 Mart 1988'de zehirli gaz bombalarını taşıyan sekiz MiG-23 uçağı tarafından Halepçe kasabasına bombardıman düzenlendi. Halepçe sakinleri, İran askerleri ve Peşmergelerle birlikte 5.000'den fazla insanın öldüğü, 7.000'den fazla insanın da yaralandığı tahmin ediliyor. Ancak Irak Savaşı'ndan sonra bölgeye giren yabancılar tarafından bu rakamın daha da büyük olduğu tespit edildi. (kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Halep%C3%A7e'ye_zehirli_gaz_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1)

Foto-8:

Haber başlığı: Barış eylemine cop

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	kask	asker-jandarma	devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	üniforma	asker-jandarma	devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	bot	asker-jandarma	devlet otoritesi
görüntüsel	insan	asker-jandarma	Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet.	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	nesne	tüfek	Savaş veya avda kullanılan, uzun namlulu ateşli silah.	tehdit
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	gösteri/eylem
belirtisel	işaret	rütbe	Mertebe, derece, paye.	askerî hiyerarşi
belirtisel	vücut hareketi	ayakların geride kalması, gövdenin öne doğru eğilmesi	Öne atılmak, ileri gitmeye çalışmak.	kurtulma çabası
belirtisel	vücut hareketi	sağ ayak geride, sol ayak önde, ellerin başka bir insanı arkadan kavraması	Kaçmasını önlemek, sıkıca tutmak, zaptetmeye çalışmak	
dilsel	kavram/olgu	barış	Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.	
dilsel	sosyal olay	eylem	Bir durumu değiştirmek için gösterilen çaba.	
dilsel	nesne	cop	Kalın, kısa değnek; polislerin kullandığı genellikle lastikten yapılan sopa.	

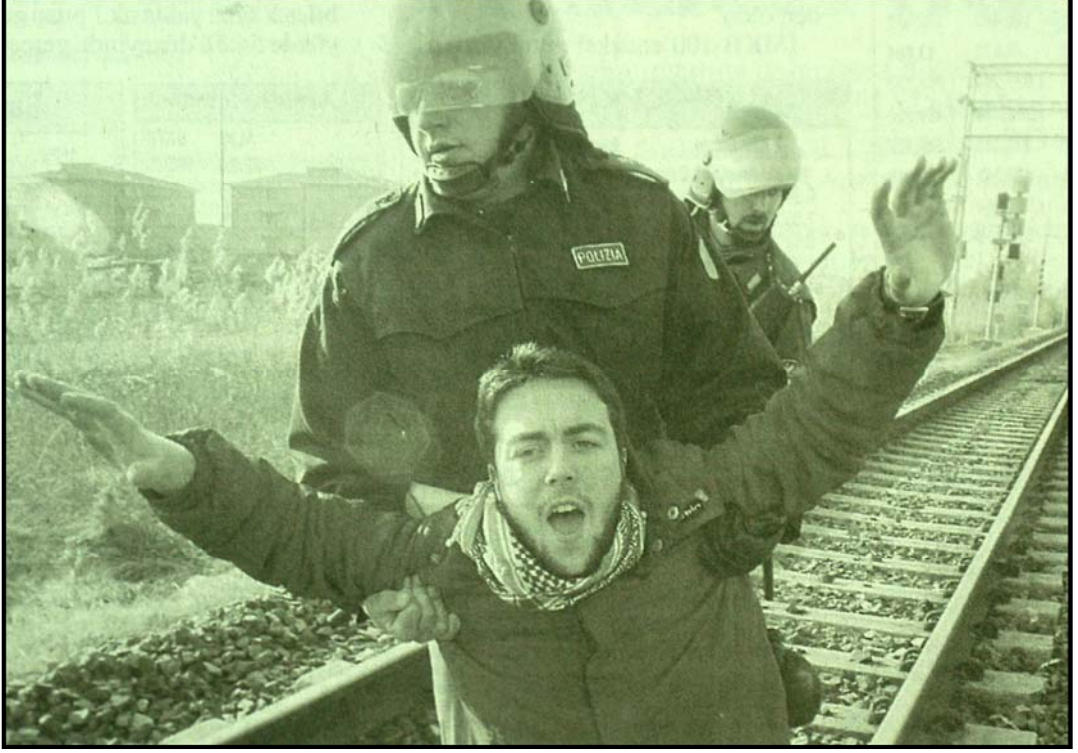
Tablo-8: Foto-8 çözümleme

Foto-8 - Dizgeler: asker, eylemci, eylem, tfk, kask, zor kullanma, barış, cop.

Foto: 8 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde yer verilen bu haber fotoğrafında, “pankart”, “eylemci”, “barış”, “cop”, “eylem”, “asker”, “komutan”, “kask”, “tfk”, “bot”, “ dizgeleri bir arada yer almış, okuyucu zihninde “savaş karşıtlığı-devlet” karşılaştırmasının yapılmasını salık vermiştir. n plânda bir asker komutanının (astsubay) yer alması ve diğer askerlerin de aynı karede bulunmasına rağmen eylemciye bizzat müdahale edenin de bu komutan olması Devletin eylemcilere karşı takındığı güçlü, plnlı, merkez tavrın bir açıklayıcısıdır. Bununla beraber, diğer askerlerin kendilerini savaş karşıtı eylemcilerden korumak için kask takmasına karşın komutanın kask kullanmaya gerek görmemesi, aslında savaş karşıtlarının -ne yaparlarsa yapsınlar- “Devletin st kademelerine” glerinin yetemeyeceğini, sözlerinin ve savundukları fikrin geçerli olamayacağını, eylemcilerin Devlet karşısında “küçük” ve “etkisiz” kaldıklarının/kalacaklarının vurgusudur. Yani, Devlet savaş karşıtı eylemcileri bir anlamda kmsekte, eylemcilerin giriştiği tavrın sonuçsuz kalacağı anlatılmak istenmektedir. Savaş karşıtı eylemciler ise, her ne pahasına olursa olsun, haklılıklarını ispatlamakta kararlı davranmakta, pes etmeye niyetli görünmemektedir. Askerlerin sırtlarında taşıdıkları silah ise bir tehdit aracıdır. Savaş karşıtları tehdit altındadır. Silahların gölgesinde savaş karşıtı görüşlerini dile getirmektedirler.

Foto-9:

Haber başlığı: Tren raylarında eylem

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	kask	asker-jandarma-polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	üniforma	asker-jandarma-polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	nesne	telsiz	asker-jandarma-polis	Devlet otoritesi
görüntüsel	insan	asker-jandarma-polis	Yurt içinde genel güvenliği ve kamu düzenini korumakla görevli, yasa ve nizamların koyduğu hükümlerin yürütülmesini ve bunlara dayanan hükümet emirlerinin yerine getirilmesini sağlayan silahlı askerî kuvvet. Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta.	güvenlik, asayiş, kamusal düzen
görüntüsel	İnsan	eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkin.	
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	ağız açmak	konuşmak	slogan
belirtisel	vücut hareketi	kolları öne doğru hareket ettirerek iki yana açmak	işaret yapmak	mesaj verme gayreti
dilsel	araç	tren	Demir yolunda yolcu ve yük taşımakta kullanılan, bir veya birkaç lokomotif tarafından çekilen vagonlar dizisi, katar, şimendifer.	
dilsel	nesne	ray	Tren, tramvay vb. taşıtlarda tekerleklerin üzerinde hareket ettiği demirden yol.	
dilsel	sosyal olay	eylem	Bir durumu değiştirmek için gösterilen çaba.	

Tablo-9: Foto-9 çözümü

Foto-9 - Dizgeler: asker-polis, kask, üniforma, tren rayı, eylem, eylemci, haykırış.

Foto: 9 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Cumhuriyet gazetesinde yer verilen bu haber fotoğrafında, “asker-polis”, “kask”, “üniforma”, “eylem”, “eylemci”, “tren rayı” ve “haykırış” dizgeleri birlikte yer almıştır. Polisin eylemciye müdahalesi esnasında savaş karşıtı eylemcinin gazeteciye yönelerek haykırışta bulunması, bir şeyler anlatma çabası göze çarparken, polisin ise böyle bir kaygısı bulunmamaktadır. Savaş karşıtı eylemci bu yolla mesajını geniş kitlelere taşıma çabası içindedir. Polisin, başında kask taşıması, “eylemciden korunması gerek” izlenimine yol açmaktadır. Böylece, aslında savaş karşıtı eylemcilerin “saldırgan” potansiyeli taşıdıkları anlatılmaya çalışılmaktadır. Haber fotoğrafındaki tren raylarının dikkat çekiciliği sonsuzluğa, eylemciler arasında raylar yoluyla kurulan etkileşime işaret etmektedir. Çünkü tren rayları kesintisizdir ve bu yolla tüm dünyaya ulaşılabilir.

Foto-10:

Haber başlığı: Barışı kadınlar getirecek

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkin.	Devlet otoritesi
görüntüsel	sembol	kalp	Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.	sevgi, gönül
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	gösteri/eylem
belirtisel	sembol	kanat	Kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ.	özgürlük
belirtisel	sosyal olay	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	gösteri/eylem
dilsel	kavram/olgu	barış	Uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortam.	
dilsel	cinsiyet	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
dilsel	fiil	getirmek	Gelmesini sağlamak.	
dilsel	organ	kalpler	Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.	sevgi, gönül
dilsel	kavram/olgu	sevgi	İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu.	
dilsel	kavram/olgu	yana	taraf olma	

Tablo-10: Foto-10 çözümleme

Foto-10 - Dizgeler: kadın, erkek, kalp, pankart, sevgi, barış, getirmek, pankart.

Foto: 10 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Haber fotoğrafında “kadın”, “erkek”, “pankart”, ve “kalp” dizgeleri birlikte yer almıştır. Dünya Kadınlar Günü nedeniyle kadınların ön plânda yer aldığı bu savaş karşıtı eylemde fonda bir de erkek eylemciye yer verilmiştir. Kadının savaş karşıtı eylemin içerisinde sunulması eylemcilerin “savaş karşıtı” kimliklerine güç katmaktadır. “Kadın” nezaketi, yumuşaklığı, güzelliği simgelerken, “savaş” kötülüğü, sertliği, çirkinliği hatırlatır. Savaş karşıtı eylemin Dünya Kadınlar Günü’nde erkeklerle birlikte düzenlenmesi, kadınların yalnız olmadığının, eylemlerinin erkekler tarafından da benimsenerek desteklendiğinin kanıtıdır. Erkeklerin de katılması eyleme güç vermiştir. Bu haber fotoğrafında savaş karşıtı kadın ve erkekler bir aradadır. “Kalp” – “sevgi” – “kadın” kavramları bir arada sunularak, savaş karşıtlığı güçlendirilmiştir. Kadın savaş karşıtının elinde taşıdığı kalp şeklindeki simge ve üzerindeki kanat da dikkat çekicidir. “Kanat”larla kalbe “melek” görüntüsü verilmiş, savaş karşıtı söylem güçlendirilmiştir. “Melek”, “kalp”, “kadın”, “sevgi”, “savaş” ile taban tabana zıt kavramlardır. Kanat takılmış kalp ile melek iyiliği ifade eder. Savaş ise kötüdür. Savaş karşıtları “iyiliğin” yanında “kötülüğün” karşısındadır.

Foto-11:**Haber başlığı:** Şarkılar barış için

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	erkek	Yetişkin adam, bay, er kişi.	
görüntüsel	nesne	saz	Her tür müzik aracı, çalgı	sanat aracı
görüntüsel	nesne	mikrofon	Elektrik akımı etkisiyle sesi uzakta bulunan alıcıya ulaştıran araç.	şarkı söyleme aracı
belirtisel	vücut hareketi	başı yana eğme	Mutsuzluk, umutsuzluk, üzgünlük, yas tutma.	
belirtisel	vücut hareketi	Sol eliyle sazın tellerine, sağ eliyle sazın uç kısmını kavrama	Saz çalma.	
dilsel	kavram/olgu	şarkı	Tonlama değişiklikleriyle çeşitli duygular uyandıran uyumlu, ezgili insan sesleri dizisi.	
dilsel	kavram/olgu	barış	Savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar.	

Tablo-11: Foto-11 çözümleme

Foto-11 - Dizgeler: erkek, saz, mikrofon, şarkı, barış.

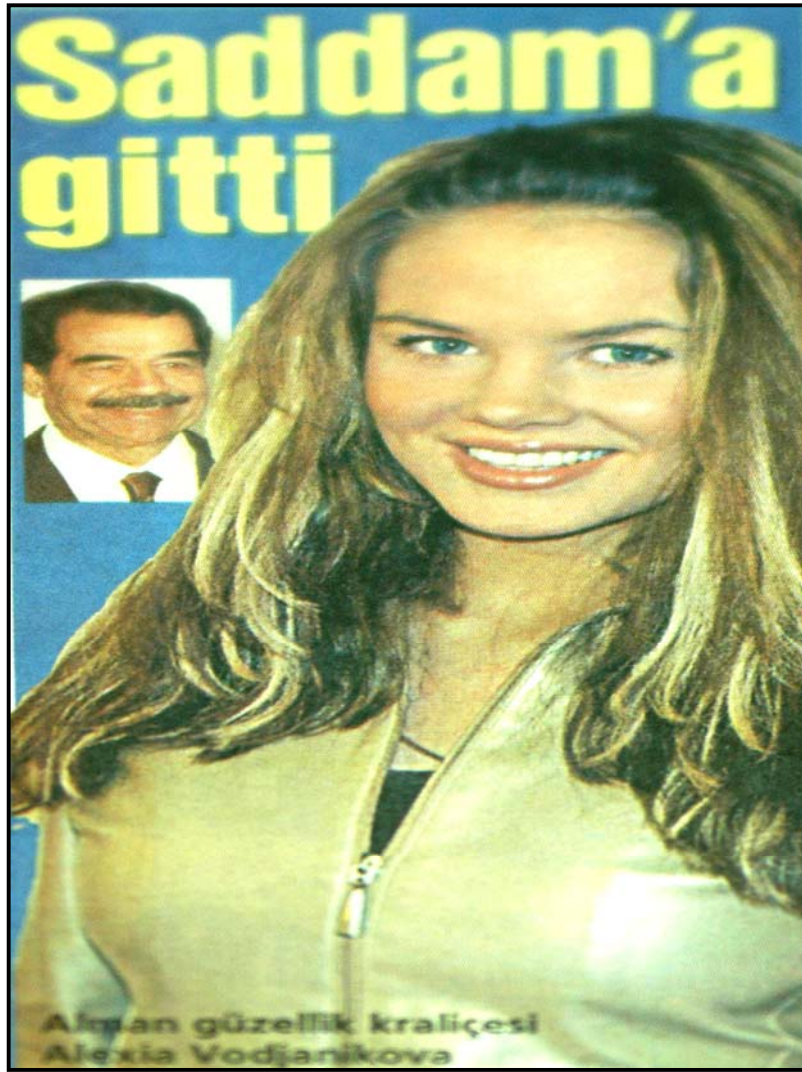
Foto: 11 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Türk Halk Müziği Sanatçısı Arif Sağ'ın konserde çekildiği anlaşılan fotoğrafı Cumhuriyet gazetesinin sayfalarına taşınarak haber başlığı ile bunun aslında bir barış eylemi olduğu açıklanmaktadır. Müzik bir sanattır ve bir sanatçının barış eyleminde yer almasıyla savaş karşıtlığına ayrı bir anlam yüklenmiştir. “Sanat” a karşı olunamaz ve sanata karşı olamayan herkes de aslında “savaş karşıtı” konumunda bulunmak zorundadır. Bu doğal bir sonuçtur. Savaş karşıtları “sanat” ı benimsemiştir. Aynı şeyi savaşı talep edenlerden beklemek olanak dışıdır. “Sanat” savaşın olumsuzluğunu pekiştirici bir rol üstlenmiştir.

B- Hürriyet Gazetesi

Savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafı sayısı: 37

Foto-12:

Haber başlığı: Saddam'a gitti

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Alman güzellik kraliçesi Alexia Vodjanikova	savaş karşıtı
görüntüsel	insan	erkek	Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin.	ABD tarafından muhtemel saldırıya maruz kalacak ülkenin lideri.
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	gülüş	Gülme işi.	mutluluk
dilsel	isim	Saddam	Irak Devlet Başkanı.	ABD tarafından muhtemel bir saldırıya maruz kalacak ülkenin lideri.
dilsel	fil	gitmek	Bir yere doğru yönelmek.	
dilsel	uyruk	Alman	Alman güzellik kraliçesi Alexia Vodjanikova	
dilsel	kavram/olgu	güzellik	Estetik bir zevk, coşku, hoşlanma duygusu uyandıran nitelik, hüsün.	
dilsel	unvan	kraliçe	Kral karısı veya krallığı yöneten kadın.	
dilsel	isim	Alexia Vodjanikova	Alman güzeli	

Tablo-12: Foto-12 çözümleme

Foto-12 - Dizgeler: Alman güzellik kraliçesi, Saddam Hüseyin, gülüş.

Foto: 12 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Hürriyet gazetesinde yer alan bu haber fotoğrafında, Alman güzellik kraliçesi Alexia Vodjanikova'nın savaşı önlemek amacıyla Irak'a giderek Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'le görüşeceği açıklanmaktadır. Bir güzellik kraliçesi ile "savaş" kavramları bu haber fotoğrafında birleştirilerek okuyucuya sunulmuş ve ortaya çıkan "tezatlık"la habere ve haber fotoğrafına olan ilginin artırılması amaçlanmıştır. Popüler bir gazete olan Hürriyet gazetesinde "kadın fotoğrafları" sıkça kullanılan bir unsurdur. Bu haber fotoğrafında da gazeteye

dair alışlagelen bir tavır söz konusudur. Bu haber fotoğrafı magazin bir nitelik taşımaktadır. “Savaş karşıtı” kimliğiyle Irak’a giden ve olası bir savaşı engellemeye çalışan kişi güzellik yarışmasında birinci olmuş Alman bir kadındır. Bu kişinin Alman güzellik kraliçesi Alexia Vodjanikova olduğu fotoğrafın üzerinde bulunan yazı ile okuyucuların dikkatine sunulmuştur. Bu haber fotoğrafına gazetede değerini veren ve sayfaya girebilmesini sağlayan unsur; Irak’a giden savaş karşıtı kişinin bir güzellik kraliçesi oluşudur.

Foto-13:

Haber başlığı: Türkiye’den “savaşa hayır” manzaraları

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	eylemci	Düşüncesini eylemi ile gerçekleştirmeye çalışan kimse, etkin.	
görüntüsel	madde	su	Hidrojenle oksijenden oluşan, sıvı durumunda bulunan, renksiz, kokusuz, tatsız madde.	
görüntüsel	durum	çıplaklık	Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak.	marjinallik
belirtisel	vücut hareketi	kolları iki yana açma	Yüzerken yapılan hareket.	
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	gölüş	Gülme işi.	mutluluk
dilsel	ülke adı	Türkiye	Türkiye Cumhuriyeti'nin yer aldığı ülke.	
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	hayır	"Yok, öyle değil, olmaz" anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz.	kabul etmeme, razı olmama
dilsel	kavram/olgu	manzara	Bakışı, dikkati çeken her şey.	
dilsel	madde	buz	Donarak katı duruma gelmiş su.	
dilsel	sosyal olay	protesto	Bir davranışı, bir düşüncüyü, bir uygulamayı haksız, yersiz, gereksiz bularak karşı çıkma, kabul etmeme.	

Tablo-13: Foto-13 çözümleme

Foto-13 - Dizgeler: su, kar, çıplak erkek, pankart, protesto, savaş, gülüş, eylemci, manzara.

Foto: 13 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Hürriyet gazetesinde yer verilen bu haber fotoğrafında çevrede kar olmasına rağmen suya giren iki çıplak erkek görülmektedir. Erkeklerin daha yaşlı olanının bedenine yapıştırılmış "Savaşa Hayır" yazısı dikkat çekmektedir.

Savaş karşıtları, soğuk havada suya girerek dikkat çekmeyi ve gazete sayfasında kendilerine yer bulmayı başarmışlardır. Fotoğraf üzerinde yer alan “Buz gibi protesto” yazısı da havanın buz gibi olduğunu, buna rağmen savaş karşıtlarının çıplak şekilde suya girerek bir eylem gerçekleştirdiklerinin altını çizmektedir. Savaş karşıtlarının soğuk havada ve soğuk suda bu şekilde bir eylem gerçekleştirmesi bu haber fotoğrafını ilginçlik açısından besleyen bir durum olarak değerlendirilebilir.

Foto-14:

Haber başlığı: Savaş değil kitap isteriz

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı	
görüntüsel	insan	öğrenci	Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt.	
görüntüsel	durum	yarı-çıplaklık	Üstünde bulunması gereken giysi, örtü vb. bulunmayan, üryan, nü, cıbil, cııldak.	marjinallik
belirtisel	giysi	forma	Öğrencilerin, sporcuların, bazı mesleklerde çalışanların giydikleri, bağlı bulundukları okul, spor kulübü veya meslekleri belirten tek tip giysi.	
belirtisel	işaret	kalp	Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek.	aşk
belirtisel	vücut hareketi	elini havaya kaldırma	Yukarı uzanma.	slogan
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	ağzını açma	Konuşmak veya yemek yemek için yapılan hareket.	slogan
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	eşya	kitap	Ciltli ve ciltsiz olarak bir araya getirilmiş, basılı veya yazılı kâğıt yaprakların bütünü	öğrencilik belirtisi
dilsel	fiil	istemek	İstek duymak, arzulamak.	

Tablo-14: Foto-14 çözümleme

Foto-14 - Dizgeler: öğrenci forması, yarı çıplaklık, kadın, pankart, “make ♥ not war” yazısı, savaş, kitap, istemek.

Foto: 14 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Gazete sayfalarına taşınan bu haber fotoğrafında “öğrenci kıyafeti”, “yarı çıplaklık”, “kadın”, “pankart”, “make ♥ not war yazısı”, “savaş” ve “kitap”

dizgeleri birlikte sunularak bir dizimsel anlam ortaya çıkmıştır. Bu haber fotoğrafı Avusturalya’da eylem yapan savaş karşıtı öğrencilere ait bir fotoğraftır. Bu kadın öğrenciler ellerinde taşıdıkları pankart ve vücutlarına yazdıkları yazılar ile kendilerini ifade etmektedir. “Don’t attack Iraq” yazısı “Irak’a saldırmayın” anlamını taşımaktadır. Bu savaş karşıtı kadın öğrenciler Irak’a olası bir saldırı plânı içerisinde olan Amerika Birleşik Devletleri’ne seslenmektedir. Kadın öğrencilerin vücutlarına yazdıkları “Make ♥ Not War” yazısındaki kalp simgesi “aşk”ı ifade eder. Cümle, Türkçe’de “Savaş Değil Aşk Yapın” anlamını taşır. “Aşk Yapın” yazısının kadın öğrencilerin çıplak vücutlarında ve göbek üzerinde yer alması “aşk” ve “cinsellik” öğelerini yan yana getirmektedir. Bu haber fotoğrafındaki savaş karşıtı kadın öğrencilerin vücutları cinsel bir meta olarak karşımıza çıkmaktadır. Haber başlığı her ne kadar “Savaş değil kitap isteriz” olsa da, fotoğrafta kitaba ilişkin emare yer almamaktadır.

Foto-15:

Haber başlığı: Yurtta sulh...

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
görüntüsel	yazı	"Bush"	ABD Başkanı	puşt
görüntüsel	yazı	lüzum	Gerek, gereklik, gereklilik, icap.	
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem, gösteri
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	Ağzın her iki yana açılması	Gülüş.	espri
dilsel	kavram/olgu	yurt	Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan.	
dilsel	kavram/olgu	sulh	Barış	

Tablo-15: Foto-15 çözümleme

Foto-15 - Dizgeler: pankart, kadın, kalabalık

Foto: 15 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında “pankart”, “kadın” ve “kalabalık” dizgeleri bir arada sunulmuştur. Altta yer alan fotoğrafta büyük bir kalabalık dikkat çekmektedir. Üstteki fotoğrafta ise gülen bir kadın ve elinde pankart görülmektedir. Pankartta yazılı olan “Bush’luğun lüzumu yok” cümlesi “Puşt²²⁷luğun lüzumu yok” cümlesine atıfta bulunmaktadır. Kadının gülüşü okuyucunun espriyi anlamasına yardımcı bir öğedir. Haber başlığındaki “yurtta sulh...” yazısı da bunun bir barış eylemi olduğunu ve Türkiye’de düzenlendiğini belirtmektedir. Başlığın sonundaki üç nokta okuyucu zihninde “cihan²²⁸da sulh²²⁹” çağrışımı yapmaktadır.

²²⁷ puşt: 1. edilgin eşcinsel erkek. 2. ağır ve kaba bir sövgü sözü olarak kullanılır. (Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s. 1094.)

²²⁸ cihan: dünya. (Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s. 283.)

²²⁹ sulh: barış. (Ali Püsküllüoğlu, **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004, s. 1223.)

Foto-16:

Haber başlığı: Yunus'un şov çilesi bitti

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	bebek	Meme veya kucak çocuğu.	masumiyet
görüntüsel	İnsan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı	
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	Ağzın her iki yana açılması	Gülüş.	espri
dilsel	kavram/olgu	şov	Gösteri.	
dilsel	kavram/oglu	çile	Zahmet, sıkıntı.	

Tablo-16: Foto-16 çözümleme

Foto-16 - Dizgeler: bebek, kadın, şov, çile.

Foto: 16 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında “bebek” ve “anne” dizgeleri birlikte görülmektedir. Haberdan, annenin savaş karşıtı bir eylemci olduğu, eşiyle birlikte İstanbul’dan Ankara’ya yürüme eylemi gerçekleştirdiği, bebeklerini de yanlarında taşıdıkları anlaşılmaktadır. Haber fotoğrafının üzerinde yer verilen “Yunus’un şov çilesi bitti” başlığıyla, savaş karşıtı eylemcilerin aslında şov yaptıkları, bu şov sırasında da bebeğin çile çektiği, bu nedenle de savaş karşıtlarının düşüncesizce davrandıkları fikri okuyucuya aktarılmaya çalışılmaktadır. Fotoğratta ve haber başlığında olası savaşa ve bu haber fotoğrafta yer alan insanların savaş karşıtı kimliklerine ilişkin bir veriye rastlanmamaktadır. Fotoğrafta bebek ve annesi birlikte verilerek, haber başlığında da adı Yunus olan bebeğin eylemin sona ermesiyle çilesinin de bittiği açıklanmaktadır.

Foto-17:

Haber başlığı: ABD, 18 öğrenciyi tutukladı

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
görüntüsel	insan	asker	Orduda görev yapan erden generale kadar herkes.	otorite
görüntüsel	insan	polis	Şehirde kamu düzenini, huzur ve güvenliği sağlayan kuruluş, kolluk, zabıta.	otorite
görüntüsel	nesne	silah	Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.	polis-asker
görüntüsel	giysi	üniforma	Aynı işi yapanların giydikleri, tüzükle belirtilmiş, bir örnek giysi.	polis-asker
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu	güç kullanarak karşı koyma
belirtisel	vücut hareketi	işaret ve orta parmağını açmak	Elinin iç tarafını göstererek iki parmağını açıp diğerlerini kapayarak yapılan hareket.	zafer işareti
dilsel	kavram/olgu	ABD	Amerika Birleşik Devletleri.	
dilsel	kavram/olgu	öğrenci	Öğrenim görmek amacıyla ders alan kimse, okul çocuğu, talebe, şakirt.	
dilsel	kavram/olgu	tutuklamak	Kanun yoluyla hürriyeti kısıtlayarak bir yere kapatmak, tevkif etmek.	

Tablo-17: Foto-17 çözümleme

Foto-17 - Dizgeler: öğrenci, güvenlik güçleri, kask, silah, zafer işareti, tutuklamak, kalabalık, üniforma, ABD, kadın.

Foto: 17 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Haber fotoğrafında New Mexico’da eylem yapan savaş karşıtı iki insan görülmektedir. Savaş karşıtlarından birinin arkası dönüktür ve işaret ve orta parmaklarını kaldırarak zafer işareti yapmaktadırlar. Haber başlığından 18 öğrencinin tutuklandığı ve bunların savaş karşıtı oldukları anlaşılmaktadır. Sadece iki savaş karşıtına karşılık onlarca güvenlik gücünün bulunması dikkat çekmektedir. Böylece savaş karşıtlarıyla güvenlik güçleri arasındaki orantısız

güç vurgulanmaktadır. Üstelik güvenlik güçleri tam donanımlıdır ve ellerinde de silahlar bulunmaktadır. Savaş karşıtları ise saldırgan değildir ve kendilerini savunabilecek hiçbir donanıma da sahip değildirler. Bu savaş karşıtlarının öğrenci olmaları da onların “zararsız” ve “savunmasız” olduklarının okuyuculara ispatıdır. Ana fotoğraf üzerindeki küçük fotoğrafta ise çığlık atarcasına ağzını açan bir portre ve yüzün her iki yanında “peace” (barış) ve “no war” (savaşa hayır) yazıları dikkat çekmektedir. Savaş karşıtları barış için ve savaş çıkmaması için haykırmaktadır. Savaş karşıtlarının tek bir isteği vardır; savaş çıkmaması ve barış olması.

Foto-18:

Haber başlığı: Savaş karşıtlarına limanda uyarı ateşi

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem
görüntüsel	insan	asker	Orduda görev yapan erden generale kadar herkes.	otorite
görüntüsel	giysi	üniforma	Aynı işi yapanların giydikleri, tüzükle belirtilmiş, bir örnek giysi.	asker
görüntüsel	nesne	silah	Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.	tehdit
görüntüsel	nesne	bayrak	Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.	
belirtisel	vücut hareketi	Elini kaldırarak işaret parmağını açmak	Bir yeri, bir bölgeyi, bir kişiyi göstermek, işaret etmek.	
belirtisel	hareket	silahı havaya doğrultma	Bir eliyle silahın namlu kısmını, diğer eliyle arka kısmını tutarak, namluyu havaya doğrultma	uyarı (gerektiğinde havaya uyarı ateşi açılabileceğinin göstergesi)
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	karşıtlık	Karşıt olma durumu, ziddiyet, mübâyenet, tezat, zıtlık, contrast.	
dilsel	yer adı	liman	Gemilerin barınmalarına, yük alıp boşaltmalarına, yolcu indirip bindirmelerine yarayan doğal veya yapay sığınak.	
dilsel	kavram/olgu	uyarı	Herhangi bir konu, sorun üzerine ilgi çekme, ikaz, ihtar, tembih.	
Dilsel	eylem	ateş	Silahın tetiklenmesi	

Tablo-18: Foto-18 çözümleme

Foto-18 - Dizgeler: silah, bayrak, üniforma, asker, savaş karşıtları, uyarı ateşi, liman

Foto: 18 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Haber başlığından, savaş karşıtlarına yönelik olarak uyarı ateşi açıldığı anlaşılmaktadır. Savaş karşıtları açık bir tehditle karşılaşmışlardır. Savaş karşıtlarının bir bölümü ellerinde kırmızı bayraklar taşımaktadır. Haber fotoğrafında savaş karşıtlarının herhangi bir müdahaleye maruz kaldıkları görülmemekle beraber, havaya uyarı ateşi açılması savaş karşıtlarına yönelik önemli bir fiildir. Savaş karşıtları ve güvenlik güçleri durağan bir şekildedir ve yüzleri birbirine dönüktür. Fotoğraftaki durağanlığa karşın haber başlığındaki “uyarı ateşi” aslında tansiyonun yüksek olduğunu altını çizmektedir.

Foto-19:

Haber başlığı: Türkiye’den “savaşa hayır” manzaraları

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	bayrak	Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.	eylem
görüntüsel	simge	kırmızı çubuklar ve mavi zemin üzerinde yıldızlar	ABD bayrağı	
görüntüsel	fiziksel olay	ateş	Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr.	eylem, gösteri
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem, gösteri
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	eylem, gösteri
dilsel	ülke adı	Türkiye	Türkiye Cumhuriyeti'nin yer aldığı ülke.	
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	hayır	"Yok, öyle değil, olmaz" anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz.	
dilsel	kavram/olgu	manzara	Bakışı, dikkati çeken her şey.	

Tablo-19: Foto-19 çözümleme

Foto-19 - Dizgeler: yakılan bayrak, eylemciler, pankart, silah, Türkiye, savaş, hayır, manzara.

Foto: 19 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında arkada pankart taşıyan eylemciler, ön kısımda ise bayrak yakan eylemciler görülmektedir. Bayrak yakma eylemi olumsuz ve kural

dışı/yasa dışı bir eylem olarak kabul edilir. Bu haber fotoğrafında savaş karşıtları negatif bir konumlandırmaya sahiptir, çünkü bir ülkenin bayrağını yakarak kural dışına çıkmışlardır. Savaş karşıtları bayrak yakma eylemi gerçekleştirmektedirler. Bu eylemin İstanbul'da yaşandığı anlaşılmaktadır. Fotoğrafta görülen savaş karşıtlarının tamamının erkek olması dikkat çekicidir. Bu, eylemin Cuma namazı sonrası gerçekleştirildiğinin bir delilidir.

Foto-20:

Haber başlığı: Savaş karşıtı Martin Sheen dizideki başkanlık koltuğunu kaybedecek

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	fiziksel öge	beyaz saç	Saçın ileri yaşlarda rengini değiştirerek beyazlaması	yaşlılık
görüntüsel	insan	erkek	İnsan, hayvan ve bitkilerin dişiye dölleyecek cinsten olanı.	
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem, gösteri
belirtisel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	eylem, gösteri
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	karşıtlık	Karşıt olma durumu, ziddiyet, mübayanet, tezat, zıtlık, contrast.	
dilsel	özel isim	Martin Sheen	ABD'li aktör.	
dilsel	kavram/olgu	dizi	Birbirinin devamı olan, aynı takım ve genellikle aynı oyuncular tarafından gerçekleştirilen televizyon izlenceleri.	
dilsel	kavram/olgu	başkan	Bazı ülkelerde devletin ve hükûmetin başı.	
dilsel	eşya	koltuk	Kol dayayacak yerleri olan geniş ve rahat sandalye.	makam
dilsel	kavram/olgu	kaybetmek	yitirmek.	

Tablo-20: Foto-20 çözümü

Foto-20 - Dizgeler: kalabalık, pankart, sanatçı

Foto: 20 – Dizisel ve Paradigmatik Anlam:

ABD’de yayınlanan bir dizinin oyuncusu olan Martin Sheen ve diğer sanatçılar “savaş karşıtı” eylemde bir araya gelmişlerdir. Sanatçıların da savaş karşıtı eylemlere destek verdiği izlenimi verilmektedir. Yani, diğer anlatımla,

sanatçılar “savaş karşıtı”dır. Sheen, dizideki rolünde de savaş nedeniyle başkanlık koltuğunu kaybedecektir. Yani, savaşa girilmesi nedeniyle ABD Başkanı koltuğunu kaybetmektedir. Savaşa girişilmesi halinde ABD Başkanı’nın böyle bir son beklemelidir. Fotoğraf üzerindeki açıklayıcı yazıda da bunun bir savaş karşıtı eylem olduğu açıklanmaktadır. Haber fotoğrafında görülen savaş karşıtları sanatçılardır. Elllerinde pankartlar taşımaktadırlar. Savaş karşıtlarının yüz ifadelerinden bu savaş karşıtı eylemin sorunsuz geçtiği anlaşılmaktadır. Savaş karşıtları bu haber fotoğrafında “mutlu” görülmektedirler.

C- Zaman Gazetesi

Savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafı sayısı: 10

Foto-21:

Haber başlığı: Savaş karşıtları ve ulusal çıkarlar

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	araç	otobüs	Yolcu taşıyan, motorlu büyük taşıt.	
görüntüsel	insan	erkek	İnsan, hayvan ve bitkilerin dışıyı dölleyecek cinsten olanı.	
görüntüsel	nesne	poşu	Kenarları saçaklı ipek, pamuk, yün vb.nden yapılmış bir tür baş örtüsü, dolama.	Yasadışı eylemlerde kullanılan malzeme
görüntüsel	nesne	cam	Soda veya potas katılmış silisli kumun ateşte eritilmesiyle yapılan sert, saydam ve çabuk kırılır cisim.	
görüntüsel	nesne	kırık cam	Kırılmış bir şeyden ayrılan parça: <i>Cam kırığı.</i>	şiddet gösterisi, illegal eylem
belirtisel	vücut hareketi	Gövdenin yan dönerek ve biraz da eğilerek tek ayağın havaya kaldırılarak dizden bükülmüş halde ileri hamlesi	Tekme atma pozisyonu, tek ayaktan güç alınarak bütün gücün diğer ayakta yoğunlaşması	saldırı
dilsel	kurum adı	İETT	İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri Genel Müdürlüğü.	kamu malı
Dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	karşıtlık	Karşıt olma durumu, zıddiyet, mübânenet, tezat, zıtlık, contrast.	
dilsel	kavram/olgu	ulusal	Millî.	
dilsel	kavram/olgu	çıkar	Dolaylı bir biçimde elde edilen kazanç, menfaat, yarar.	

Tablo-21: Foto-21 çözümleme

Foto-21 - Dizgeler: belediye otobüsü, saldırgan eylemci

Foto: 21 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında “belediye otobüsü” ve “saldırgan eylemci” dizgeleri bir arada sunulmuştur. Fotoğrafta yer alan saldırganın bir savaş

karşıtı olduğu haberin başlığından anlaşılmaktadır. Haber fotoğrafında, savaş karşıtlarının saldırgan kişiler olduğu izlenimi uyandırılmak istenmektedir. Haber başlığında yer alan “Savaş karşıtları ve ulusal çıkarlar” ifadesi zihinlerde savaş karşıtlarının ulusal çıkarlara zarar verdiği çağrışımına atıfta bulunmaktadır. Buna göre, fotoğrafta da görüldüğü üzere, belediye otobüsüne saldıran savaş karşıtı, ulusal çıkarlara aykırı hareket etmiş olmaktadır. “Savaş karşıtları” ile “ulusal çıkarlar” karşı karşıya getirilerek, okuyucuların/izleyicilerin “savaş karşıtlığı” ve “ulusal çıkarlar” konusunda iyi düşünmeleri, hangisinin daha ağır bastığını doğru değerlendirmeleri istenmektedir. Haber fotoğrafında savaş karşıtı rolündeki kişinin kamu malına zarar vermesi, ulusal çıkarlara zarar vermektedir. Dolayısıyla savaş karşıtları ulusal çıkarlarla çelişen eylemler gerçekleştiren kişilerdir.

Foto-22:

Haber başlığı: Cuma eylemi sönük geçti

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	nesne	bayrak	Bir milletin, belli bir topluluğun veya bir kuruluşun simgesi olarak kullanılan, renk ve biçimle özelleştirilmiş, genellikle dikdörtgen biçiminde kumaş, sancak.	eylem
görüntüsel	simge	kırmızı çubuklar ve mavi zemin üzerinde yıldızlar	ABD bayrağı	
görüntüsel	fiziksel olay	ateş	Yanıcı cisimlerin tutuşmasıyla beliren ısı ve ışık, od, nâr.	eylem, gösteri
görüntüsel	nesne	silah	Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.	tehdit
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem, gösteri
görüntüsel	nesne	pankart	Toplantı ve gösterilerde taşınan, üzerinde benimsenen amacın birkaç sözle gösterildiği karton veya bezden levha.	eylem, gösteri
dilsel	gün adı	Cuma	Perşembe ile cumartesi arasındaki gün.	Müslümanların kutsal günü
dilsel	toplumsal hareket	eylem	Bir durumu değiştirme veya daha ileriye götürme yönünde etkide bulunma çabası.	
dilsel	kavram/olgu	sönük	Göze çarpmayan, dikkat çekmeyen, silik.	

Tablo-22: Foto-22 çözümleme

Foto-22 - Dizgeler: cuma namazı, bayrak yakma, pankart, eylemci

Foto: 22 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında bir bayrak yakma eylemi görülmektedir. Savaş karşıtları burada “bayrak yakma” eylemini gerçekleştirmektedir. Haber başlığında bu eylemin Cuma namazı sonrasında düzenlendiği anlaşılmaktadır. Haber başlığında geçen “sönük geçti” ifadesi, “bayrak yakma” eylemini küçümsemekte, savaş karşıtlarının daha aşırı, daha illegal eylemlerde

bulunabilecekleri vurgulanmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak, savaş karşıtları, bayrak yakma eylemleri gerçekleştiren, daha da fazlasını yapabilecek gruplardan oluşmaktadır.

Foto-23:

Haber başlığı: Canlı kalkan Bostan: Irak halkı Türklerden daha rahat

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
görüntüsel	İnsan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	
dilsel	kavram/olgu	canlı	Canlı olan, diri, yaşayan.	
dilsel	kavram/olgu	kalkan	Toplum olaylarında güvenlik görevlilerinin çeşitli saldırı araçlarından kendilerini ve başkalarını korumak için kullandıkları, özel olarak yapılmış korumalık, koruyucu.	eylem, gösteri
dilsel	özel isim	Bostan	Canlı kalkano larak Irak'a giden kişilerden birinin adı.	
dilsel	ülke adı	Irak	Türkiye, İran, Kuveyt, Suriye, Suudi Arabistan ve Ürdün'le komşu olan ülke.	ABD'nin işgaline uğrayan ülke
dilsel	kavram/olgu	halk	Aynı ülkede yaşayan, aynı kültür özelliklerine sahip olan, aynı uyruktaki insan topluluğu.	
dilsel	millet adı	Türkler	Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan halk ve bu halktan olan kimse.	
dilsel	kavram/olgu	rahat	İnsanda üzüntü, sıkıntı, tedirginlik olmama durumu, huzur.	

Tablo-23: Foto-23 çözümleme

Foto-23 - Dizgeler: çocuk, anne, yaşlı kadın, canlı kalkan, Irak, Türkler, rahat.

Foto: 23 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Bu haber fotoğrafında bir savaş karşıtının ifadelerinin yer aldığı haber başlığıyla beraber iki kadın ve bir de çocuk görülmektedir. Haber başlığından, AK Parti üyesi Fatma Ünsal Bostan'ın Irak'a canlı kalkan olarak gittiği, fakat daha sonra geri döndüğü, Irak halkının Türklerden daha rahat olduklarını, savaş karşıtı olmak için bir neden bulunmadığını anlaşılmaktadır. Buna göre,

“savaş karşıtları” gereksiz bir eylem içerisindeyler. “Yaşlı kadın”, “anne” ve “çocuk” üçlüsü yan yana kullanılarak okuyucuya verilmek istenen mesajın samimiyeti sergilenmektedir. Fotoğrafta yer alan kadınlar “büyükanne” ve “anne” rolünde, erkek ise “çocuk” ve “torun” rolündedir. Savaş karşıtı kişinin Irak halkının Türklerden daha rahat olduğunu ifade etmesiyle, savaş karşıtı rolünden artık vazgeçtiği izlenimi oluşturulmaya çalışılmıştır. “Savaş” boyutundan “Irak halkının rahatı” boyutuna geçilmekte, “savaş” ve “savaş karşıtlığı” ikinci plâna itilmektedir. Irak halkı Türklerden daha rahat olduğu için savaş karşıtı kimliğiyle savaşı önlemek için Irak’a canlı kalkan olarak gitmenin anlamsız olduğu vurgulanmaya çalışılmaktadır.

Foto-24:

Haber başlığı: Canlı kalkanın çocukları da kalkana muhtaç!

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	kadın	Erişkin dişi insan, hatun, hatun kişi, zen, erkek veya adam karşıtı.	
görüntüsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	
görüntüsel	insan	bebek	Meme veya kucak çocuğu.	
görüntüsel	iklim olayı	kar	Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağın su buharı.	
görüntüsel	nesne	terlik	Genellikle ev içinde giyilen, deri, naylon vb. şeylerden yapılan, arkası açık, hafif ve türlü biçimlerde ayak giysisi.	
dilsel	kavram/olgu	canlı	Canlı olan, diri, yaşayan.	
dilsel	kavram/olgu	kalkan	Toplum olaylarında güvenlik görevlilerinin çeşitli saldırı araçlarından kendilerini ve başkalarını korumak için kullandıkları, özel olarak yapılmış korumalık, koruyucu.	eylem, gösteri
dilsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	
dilsel	kavram/olgu	muhtaç	Bir şeye gereksinim duyan.	ABD'nin işgaline uğrayan ülke
dilsel	noktalama işareti	ünlem	Sevinç, kıvanç, acı, korku, şaşma vb. duyguları anlatan, bir doğa sesini yansıtan kelime veya cümlelerin sonuna konulan noktalama işaretinin adı, ünlem.	dikkat çekme, etkiyi artırma

Tablo-24: Foto-24 çözümleme

Foto-24 - Dizgeler: çocuk, anne, yaşlı kadın, haber başlığı

Foto: 24 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Savaş karşıtları “canlı kalkan” rolüyle Irak’a gitmişler, fakat geride ailelerini ve çocuklarını bırakmışlardır. Çocukları da kalkana muhtaçken, Irak’a giderek “canlı kalkan” olan savaş karşıtlarının bu eylemleri yadırganmalıdır. Haber fotoğrafında çocukların birbirlerine sarılmış vaziyetteki halleri, annenin

kucağındaki çocuk ve yaşlı kadın fotoğrafının sahip olduğu değeri arttırmaktadır. Haber başlığında kullanılan ünlem işareti, okuyucunun dikkatini ve ilgisini yoğunlaştırmaya yöneliktir. Kadın, kucağındaki bebeği soğuktan korumak için onu sıkıca sarmıştır. Fotoğrafta yer alan diğer insanların beden dillerinden de üşür vaziyette oldukları izlenimi ortaya çıkmaktadır. Haber fotoğrafında kar yağışı da dikkat çekmektedir. Havanın soğukluğuna, kar yağışına rağmen, çocukların üzerinde mont bulunmamaktadır. Savaş karşıtları geride montsuz çocuklarını bırakarak Irak’a savaş karşıtı olarak gitmişlerdir. Savaş karşıtlarına yönelik olumsuzlama göze çarpmaktadır.

Foto-25:

Haber başlığı: Silahların gölgesinde “savaşa hayır” çağırısı

		Dizimsel (Sentagmatik) Eksen		Dizisel (Paradigmatik) Eksen
Gösterge Türü	Gösterge	Gösteren	Gösterilen	Yan Anlam
görüntüsel	insan	çocuk	Küçük yaştaki oğlan veya kız.	
görüntüsel	nesne	pankart	Meme veya kucak çocuğu.	
görüntüsel	durum	kalabalık	Çok sayıda insanın bir araya gelmesiyle oluşan insan topluluğu.	eylem, gösteri
belirtisel	mimik (yüz ifadesi)	ağzın her iki yana açılması.	Gülüş.	
dilsel	nesne	silah	Savunmak veya saldırmak amacıyla kullanılan araç.	
dilsel	kavram/olgu	gölge	Saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.	
dilsel	kavram/olgu	savaş	Devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele, harp, cenk.	
dilsel	kavram/olgu	hayır	“Yok, öyle değil, olmaz” anlamlarında onamama, inkâr bildiren bir söz.	
dilsel	kavram/olgu	çağrı	Birinin bir yere gelmesini isteme, davet.	

Tablo-25: Foto-25 çözümleme

Foto-25 - Dizgeler: çocuk, silah, pankart, canlı kalkan, muhtaçlık, pankart, kalabalık, savaş, çağrı.

Foto: 25 – Dizimsel ve Paradigmatik Anlam:

Haber fotoğrafında yer alan pankart, eylemin bir işareti iken, silah tehdidin, çocuk ise masumiyetin temsilcileridir. “Çocuk” ve “silah” dizgeleri bir arada konumlanmış ve ortaya büyük bir çelişki konmuştur. “Çocuk” ve “silah” birbirine taban tabana zıt kavramlardır. Bununla birlikte, savaş karşıtı çocuğun diğer elinde taşıdığı “savaşa hayır” pankartı ile “silah” dizgesi de yine bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. “Savaş karşıtı” (hele de çocuksa) elinde silah

taşımamalıdır. Bu, samimiyetsizliğin bir belirtisidir. Elinde silah taşıyan bir “savaş karşıtı eylemci” samimi davranmamaktadır. Haber başlığı da buna vurgu yapmaktadır. Bu haber fotoğrafında savaş karşıtı çocuğun elinde – oyuncak da olsa- bir silah taşıması ile savaş karşıtları olumsuzlanmaktadır. Üstelik bu savaş karşıtı rolündeki çocuğun gülüşü de bu olumsuzlamaya bir katkı sağlamaktadır. Bir taraftan “savaşa hayır” pankartı taşırken, diğer yandan elde silah taşınması önemli bir çelişkidir.

SONUÇ

II. Irak Savaşı 20 Mart 2003 tarihinde başlamıştır. Irak Savaşı öncesi savaş karşıtları tarafından çeşitli eylemler düzenlenmiştir. Türk basınında savaş karşıtlarının haber fotoğraflarıyla sunumu çeşitli şekillerde gerçekleşmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda, Türk yazılı basınında savaş karşıtlarının sunumunun belli göstergeler kullanılarak farklılıklar arz ettiği söylenebilir. Türk basınında savaş karşıtlarının nasıl sunulduğuna ilişkin sonuçlar elde etmeye yönelik olarak seçilen Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri, haber fotoğraflarında oldukça çarpıcı sonuçlar elde edilmiştir.

Türk basınında iki uç noktayı temsil eden ve fikir gazeteleri olarak değerlendirilen Cumhuriyet ve Zaman gazeteleri, bu adlandırmaya paralel olarak, daha çok popüler gazetelerde görülen ve sansasyonel özellik taşıyan ilginç ve sıra dışı fotoğraflara fazla oranda yer vermemiştir ya da hiç yer vermemiştir.

Sol ideolojiyi temsil eden Cumhuriyet gazetesi inceleme dahili dönem içerisinde (20 Şubat – 20 Mart 2003) savaş karşıtlarına ilişkin olarak toplam 73 haber fotoğrafına yer vermiştir. Sağ ideolojide yer alan Zaman gazetesi aynı dönemde sadece 10 haber fotoğrafına yer vermiştir. Hürriyet gazetesindeki savaş karşıtlarına ilişkin toplam haber fotoğrafı sayısı ise 37'dir. Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer verdikleri haber fotoğrafı sayısı, onların ideolojik çizgilerini doğrular niteliktedir. Zaman gazetesi, 2003 Irak Savaşı öncesi AK Parti Hükümeti'nin politikalarını destekler şekilde bir yayın politikası izlemiştir. AK Parti Hükümeti bu dönemde ABD ile birlikte Irak'a asker gönderme kararı almak üzeredir. Zaman gazetesi, Hükümetin bu politikası doğrultusunda bir yayın politikası izleyerek savaş

karşıtı haberlere ve savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğraflarına Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerine oranla çok daha az oranda yer vermiştir. Zaman gazetesinin yer verdiği haber fotoğraflarında da, bu durum açıkça görülmektedir.

Zaman gazetesi 2003 Irak Savaşı öncesi savaş karşıtlarına haber fotoğraflarında daha çok saldırgan şekilde yer vermiştir. Zaman gazetesinde savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer alan 10 haber fotoğrafının yarısına yakınında savaş karşıtları saldırgan özelliğindedir. Zaman gazetesi canlı kalkanlara ve ailelerine de haber fotoğraflarında yer vermiştir. Bu haber fotoğraflarının ikisinde canlı kalkan AK Parti'li Fatma Ünsal Bostan ve ailesine, diğerinde ise bir başka canlı kalkanın ailesine yer verilmiştir. Zaman gazetesi burada insanî boyuta vurguda bulunarak, fotoğraf yazısında canlı kalkan Fatma Ünsal Bostan'ın Irak izlenimlerine yer vermiştir. Zaman gazetesinin yer verdiği canlı kalkanların AK Parti'li ve başörtülü olmaları dikkat çekicidir. Canlı kalkanlara ilişkin üçüncü haber fotoğrafında canlı kalkanın ailesi yardıma muhtaç şekilde görünmektedir. Bu haber fotoğrafının başlığında "Canlı kalkanın çocukları da kalkana muhtaç" denilerek, kalkana ihtiyacı olanların sadece Irak'ta bulunmadığı, canlı kalkanların Irak'a gitmek yerine Türkiye'deki insanlarla ilgilenmeleri gerektiği yönünde bir anlam üretilmektedir. Cumhuriyet gazetesinde canlı kalkanlara ilişkin olarak yer verilen haber fotoğrafı sayısı ise 1'dir ve bu haber fotoğrafı Türk vatandaşı olmayan savaş karşıtlarına aittir. Hürriyet gazetesi ise canlı kalkanlara ilişkin olarak 5 haber fotoğrafına yer vermiştir.

Savaş karşıtlarına ilişkin olarak Cumhuriyet gazetesinin sayfalarına taşınan haber fotoğraflarının sadece yüzde 13,6'sı, yani 10 tanesi ilginç ve sıra dışı özellikler taşımaktadır. Bu da, Cumhuriyet gazetesinin "fikir gazetesi" tanımlamasına uygun bir durumu ifade etmektedir. Zaman gazetesinde savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer alan haber fotoğraflarının hiçbirisi ilginç ve sıra dışı

özellikler taşımamaktadır. Hürriyet gazetesi ise, “popüler” tanımlamasını doğrular şekilde yüzde 32,4 oranında, 12 adet ilginç, sıra dışı ve magazinsel haber fotoğrafına yer vermiştir.

Cumhuriyet gazetesinde olumsuzluk ögesi içeren haber fotoğraflarının tamamında savaş karşıtı eylemciler saldırıya ve müdahaleye uğrar şekilde verilmiştir. Cumhuriyet gazetesi savaş karşıtı eylemcileri mazlum, itilip kakılan, söz hakkı verilmeyen insanlar olarak sunmaktadır. Zaman gazetesinin savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer verdiği ve olumsuzluk ögesi içeren 2 fotoğrafın birinde, savaş karşıtı eylemci, belediye otobüsüne saldırmakta ve otobüsün camlarını kırmaktadır. Zaman gazetesinin yer verdiği ve olumsuzluk ögesi içeren diğer haber fotoğrafında da savaş karşıtı eylemciler ABD bayrağını yakmaktadırlar ve savaş karşıtları; yasadışı özellik taşıyan, marjinal, sapkın, saldırgan, illegal olarak tanıtılmakta ve bu şekilde temsil ettirilmektedir.

Zaman gazetesinde savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer verilen haber fotoğraflarının 10’da 4’ünde savaş karşıtları eylem halindedir. Diğer 6 fotoğrafta ise savaş karşıtları eylem dışı şekillerde görülmektedir. Cumhuriyet gazetesinde yer verilen savaş karşıtları tüm haber fotoğraflarında eylem halindedir. Bu da dikkat çekici bir başka farklılıktır. Hürriyet gazetesinde bu anlamda önemli bir farklılık görülmemektedir.

Cumhuriyet gazetesi sivil toplum kuruluşlarına ilişkin olarak toplam 5 adet haber fotoğrafına yer vermiştir. Bu haber fotoğraflarının 4’ü Greenpeace, 1’i Barış Girişimi’ne aittir. Cumhuriyet gazetesinin sendikalar, meslek kuruluşları, meslek temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve Irak halkı gibi gruplardan yer verdiği savaş karşıtlarına ilişkin haber fotoğrafı sayısı toplam 13’tür. Zaman gazetesi, sendikalar, meslek kuruluşları, meslek temsilcileri, sivil toplum kuruluşları ve Irak halkı gibi gruplardan hiçbir savaş karşıtı fotoğrafa yer vermemiştir. Hürriyet gazetesi de savaş karşıtı gruplara ilişkin toplam 2 haber

fotoğrafına yer vermiştir. Hürriyet'teki bu haber fotoğrafları Greenpeace'e ve Irak halkına aittir.

Sonuç olarak, Türk yazılı basınında savaş karşıtlarının sunumunda belirgin farklar olduğunu söylemek mümkündür. Hürriyet gazetesi "popüler" tanımına uygun olarak ilginç, sıra dışı ve magazinsel haber fotoğraflarına Cumhuriyet ve Zaman gazetesine oranla önemli ölçüde fazla yer vermiştir. Cumhuriyet gazetesinde yer alan ve olumsuzluk ögesi içeren haber fotoğraflarında savaş karşıtları saldırıya ve müdahaleye uğramaktadır. Cumhuriyet gazetesi, savaş karşıtlarını, haklı ve haklarını savunan fakat aynı zamanda ezilen, söz verilmeyen gibi imajlarla sunmaktadır. Zaman gazetesi ise, tam aksi şekilde, savaş karşıtlarına ilişkin verdiği ve olumsuzluk ögesi içeren haber fotoğraflarında savaş karşıtlarına saldırgan, illegal özellikler taşıyan, sapkın, marjinal, sapkın gibi sıfatlar yüklemektedir.

Zaman gazetesinde savaş karşıtları daha çok eylem dışı şekillerde görülmektedir. Yani, eylemlere fazla yer verilmemektedir. Zaman gazetesinde savaş karşıtlarına ilişkin olarak yer alan haber fotoğraflarının yüzde 60'ında savaş karşıtları eylem dışı halde yer almıştır. Cumhuriyet gazetesindeki savaş karşıtlarının tamamı ise eylem halindedir ve aktiftir. Hürriyet gazetesinde ise bu anlamda kayda değer bir fark yoktur.

Cumhuriyet gazetesi savaş karşıtlarına ilişkin olarak Türkiye dışından 28 (yüzde 38), Hürriyet 20 (yüzde 54), Zaman gazetesi ise 1 (yüzde 10) haber fotoğrafına yer vermiştir.

Zaman, Cumhuriyet ve Hürriyet gazetelerinde savaş karşıtı grup ve aktörlerin sunumunda dikkate değer farklılıklar göze çarpmaktadır. Zaman gazetesi savaş karşıtı hiçbir sivil toplum örgütüne yer vermemiştir. Cumhuriyet gazetesi birçok savaş karşıtı sivil toplum örgütlerine haber fotoğraflarında yer vermiştir. Hürriyet gazetesi de 2 adet haber fotoğrafında savaş karşıtı sivil toplum örgütlerini sayfalarına taşımıştır.

KAYNAKÇA

ALGAN, Ertuğrul; **Fotoğraf Okuma**, Eskişehir, Çözüm Basım Yayın, 1. baskı 1999.

ARAL, Coşkun; “Foto-muhabirlik ve Etik Üzerine”, **Fotoğrafya**, 12. sayı, <http://www.fotografya.gen.tr /issue-12/fotoetik/fotoetik.html>.

ATALAY, Besim; **Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi (I)**, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.

BARTHES, Roland; **Çağdaş Söylenler**, çev.: Tahsin Yücel, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1990.

BARTHES, Roland; **Göstergebilimsel Serüven**, çev.: Mehmet Rifat, Sema Rifat, KAF Yayıncılık, 4. baskı, 1999.

BATI, Uğur; “Bir Anlam Yaratma Süreci ve İdeolojik Yapı Olarak Reklamın Göstergebilim Bir Bakış Açısıyla Çözümlemesi”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Aralık 2005.

BERGER, John; **Görme Biçimleri**, çev.: Yurdanur Salman, Ankara, Metis Yayınları, 2003.

BURTON, Graeme; **Görünenden Fazlası**, çev.: Nefin Dinç, 2. bsk.

BÜLBÜL, A. Rıdvan; **İletişim ve Etik**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 2. baskı, 2001.

ÇAMDERELİ, Mete; “İletişimsel Bir Gösterge Olarak Oklar ya da Okların İletişimsel Değeri”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 10, 2004.

ÇAPLI, Bülent; **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002.

ÇEBİ, Murat Sadullah; **Haber Anlamak**, Ankara, Gazi Kitabevi, 2002.

ÇEBİ, Murat Sadullah; **İletişim Araştırmalarında İçerik Çözümlemesi**, Ankara, Alternatif Yayınları A.Ş., 1. baskı, 2003.

ÇEBİ, Murat Sadullah; **Yayımlanmamış Göstergebilim Ders Notları**, Ankara, 2005.

ÇEBİ, Murat Sadullah; **Haber Çözümlemeleri Yayımlanmamış Ders Notları**, Ankara, 2006.

ÇETİNTAŞ, Erdem; “Haber Fotoğrafı Üretim Süreci Koşullarının Etik Açısından Değerlendirilmesi”, **Doğu Akdeniz Üniversitesi Küresel İletişim Dergisi**, sayı 2, 2006.

DAĞTAŞ, Banu; **Reklamı Okumak**, Ankara, Ütopya Yayınevi, 2003.

DE SAUSSURE, Ferdinand; **Genel Dilbilim Dersleri-I**, çev. B. Vardar, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1998.

EDOUARD, Boubat; **Fotoğraf Sanatı**, çev. M. Nejat Özcan, İstanbul, İnkılap Yayınevi, 6. Baskı, 1991.

ERDOĞAN, İrfan, ALEMDAR, Korkmaz; **Öteki Kuram**, Ankara, Erk Yayınları, 2002.

ERDOĞAN, İrfan; **İletişimi Anlamak**, Ankara, Erk Yayınları, 2005.

ERKMAN-AKERSON, Fatma; **Göstergebilime Giriş**, İstanbul, Multilingual, 2005.

ERSÖZ, Ömer; **2000’li Yıllarda Yazılı Basının Geleceği**, İstanbul, Doğan Ofset A.Ş., 1999.

FIRAT, Semih; **Akla Kara Arası Fotoğraf Yazıları**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001.

FISKE, John; **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara, Bilim ve Sanat, 2003.

GAILLARD, Philippe; **Gazetecilik**, çev.: Mehmet Selami Şakiroğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.

GEZGİN, Suat; **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul, Der Yayınları, 1994.

GİRGİN, Atilla; **Yazılı Basında Haber ve Habercilik “Etik”i**, Ankara, İnkılâp Yayınevi, 2000.

GÖKALP, Gonca G.;“Göstergebilim Açısından Bir Şiir Değerlendirmesi: Bir Sözlükte Kitap Adları”, **Folkloristik**, Prof. Dr. Dursun Yıldırım Armağanı, Ankara, 1998.

GUIRAUD, Pierre; **Göstergebilim**, çev.: Mehmet Yalçın, İmge Kitabevi Yayınları: 81, 2. Baskı, Ankara, 1994.

GÜMRÜKCÜ, Cengiz Oğuz; **Fotoğraf Kitabı**, Ankara: 2004.

GÜRPINAR, Tansu; “Fotoğrafçının Sorumluluğu”. **TFDB Fotoğraf Sanatı Bülteni**, Mart 1999.

GÜZ, Nurettin; **Türkiye’de Basın-İktidar İlişkileri (1920-1927)**, Ankara, Gazi Üniversitesi Basın-Yayın Yüksekokulu Matbaası, 1991.

GÜZ, Nurettin; **Haberde Yönlendirme ve Kamuoyu Araştırmaları**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, Ağustos 2005.

HALL, Stuart; “Determinations of News Photographs”, çev. Ali M. Bayraktaroğlu, **İletişim Dergisi**, sayı 21, Ankara, G.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2005.

HALL, Stuart; “Kültür, Medya ve İdeolojik Etki”, **Medya, İktidar, İdeoloji** içinde, der., Mehmet Küçük, Ankara, Ark Yayınları, 1994.

[HTTP://tr.wikipedia.org](http://tr.wikipedia.org).

JAMESON, Fredric; **Dil Hapishanesi. Yapısalcılığın ve Rus Biçimciliğinin Eleştirel Öyküsü**, çev. Mehmet H. Doğan, 2. baskı, İstanbul, YKY, 2003.

KAMAN, Mehmet; **Derinlemesine görüşme**. Zaman Gazetesi Foto Muhabiri, Ankara, 2005.

KANBUROĞLU, Özer; **Basında Haber Fotoğrafı Kullanımı**, Ankara, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2003.

KILIÇ, Levend; **Fotoğrafa Başlarken**, Dost Yayınevi, Ankara, 2002.

KIRAN, Ayşe (Eziler), KIRAN, Zeynel; **Yazınsal Okuma Süreçleri**, Ankara, Seçkin Yayınevi, 2000.

KÖKER, Eser; **Politikanın İletişimi, İletişimin Politikası**, Ankara, Vadi Yayınları, 1998.

LAZAR, Judith; **İletişim Bilimi**, çev. Cengiz Anık, Ankara, Vadi Yayınları: 155, 1. basım: Ekim 2001.

MATTELART, Arman, MATTELART, Michele; **İletişim Kuramları Tarihi**, çev. Merih Zillioğlu, İstanbul, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 1998.

MORRESI, Enrico; **Haber Etiği-Ahlaki Gazeteciliğin Kuruluşu ve Eleştirisi**, çev.: Fırat Genç, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2006.

MUTLU, Erol; **Televizyon ve Toplum**, Ankara, TRT Yayınları, 1999.

ONEGA, Susana, Landa, José Angel Garcia; **Anlatıbilime Giriş**, çev.: Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez, İstanbul, Adam Yayınları, 2002.

ÖZYURT, Ahmet; "Ara Güler İle Röportaj", **Refo Fotoğraf Dergisi**, Sayı: 9, 1989.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali; **Türkçe Sözlük**, Ankara, Arkadaş Yayınevi.

RİFAT, Mehmet; **Homo Semioticus**, 4. bsk., İstanbul, Om Yayınları, 2001.

RİFAT, Mehmet; **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, 4. baskı, İstanbul, YKY, 1998.

RİFAT, Mehmet; **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 2: Temel Metinler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a.

RİFAT, Mehmet; **XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları. Cilt 1: Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler**, İstanbul, Om Yayınları, 2000a.

SCOTT, David; "La Semiotique du timbre-poste", **Communication et Langages**, Paris, Editions Retz, sayı: 120, 1999.

SEÇİM, Filiz; **Yayımlanmamış Ders Notları**, Eskişehir, 2000.

SEVER, Şeyda; "Belgesel Fotoğraf ve Haber Fotoğrafı; Fark Nerede?", **www.fotografya.net**, 13. sayı.

SOYGÜDER, Şebnem; "Türk Basınında Magazin Haberlerine Konu Olan Kişiler 'Kim'ler ve Fotografik Olarak 'Nasıl' Yer Alıyorlar?", **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, sayı: 7, 2003.

TEKİNALP, Şermin, UZUN, Ruhdan; **İletişim Araştırmaları ve Kuramları**, İstanbul, Derin Yayınevi, 2004.

TOKGÖZ, Oya; **Temel Gazetecilik**, İmge Kitabevi, 4. baskı, Ankara, Mart 2000.

TOKSOY, Nejat; "Spor Fotoğrafçılığında Teknik", **Yeni Fotoğraf Dergisi**.

TOPUZ, Hıfzı; **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, Kasım-2003.

TÜRKOĞLU, Nurçay; "Gündelik Yaşamda İmgelerin Gücü", **Görü-yorum**, İstanbul, Der Yayınevi, 2000.

USLUATA, Ayseli; **İletişim**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1990.

ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, İstanbul, Ülken Yay., 2005.

ÜNAL, Mehmet; **Yaşamın Aynası Fotoğraf**, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul: 1999.

YAYLAGÜL, Levent; **Kitle İletişim Kuramları – Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar**, Ankara, Dipnot Yayınları, 2006.

EK-1
20 ŞUBAT - 20 MART TARİHLERİ ARASI
CUMHURİYET GAZETESİ HABER FOTOĞRAFLARINDA SAVAŞ
KARŞITLARI

20 Şubat 2003 (Sayfa: 11)

Başlık:

Yığınak eylem dinlemiyor

21 Şubat 2003 (Sayfa: 1)

Başlık:

ABD'ye boykot

21 Şubat 2003 (Sayfa: 8)

Başlık:

Avukatlardan protesto

22 Şubat (Sayfa: 9)

Başlık:

ABD'ye meşaleli protesto

22 Şubat (Sayfa: 9)

Başlık:

ABD'ye meşaleli protesto

22 Şubat (Sayfa: 9)

Başlık:

ABD'ye meşaleli protesto

23 Şubat (Sayfa: 11)

Başlık:

Savaş karşıtları meydanlarda

24 Şubat (Sayfa: 11)

Başlıksız (foto altı haber)

Almanya'nın Frankfurt kentinde, ABD'ye ait Rhein-Main hava üssünün önünde toplanan 2 bin kişi savaş karşıtı eylem yaptı. Göstericiler üsse giriş çıkışları engellemeye çalıştılar.

25 Şubat (Sayfa: 1)

Başlık:

Greenpeace: Çocuk katili olmayın

25 Şubat (Sayfa: 8)

Başlık:

20 eylemci gözaltına alındı

Foto altı:

Greenpeace üyesi bir grup, TBMM'nin Atatürk Bulvarı girişinde toplanarak Kuğulu Park'a yürüdü. Grup, yaklaşık 1.5 saat parkta oturma eylemi yaptı.

26 Şubat (Sayfa: 7)

Üst Başlık:

DİSK, Türk-İş, TMMOB ve TTB, 1 Mart'ta "Savaşa Hayır" mitingi yapacak

Başlık:

Meclis'in önünde eylem günü

26 Şubat (Sayfa: 7)

Üst Başlık:

DİSK, Türk-İş, TMMOB ve TTB, 1 Mart'ta "Savaşa Hayır" mitingi yapacak

Başlık:

Meclis'in önünde eylem günü

26 Şubat (Sayfa: 7)

Üst Başlık:

DİSK, Türk-İş, TMMOB ve TTB, 1 Mart'ta "Savaşa Hayır" mitingi yapacak

Başlık:

Meclis'in önünde eylem günü

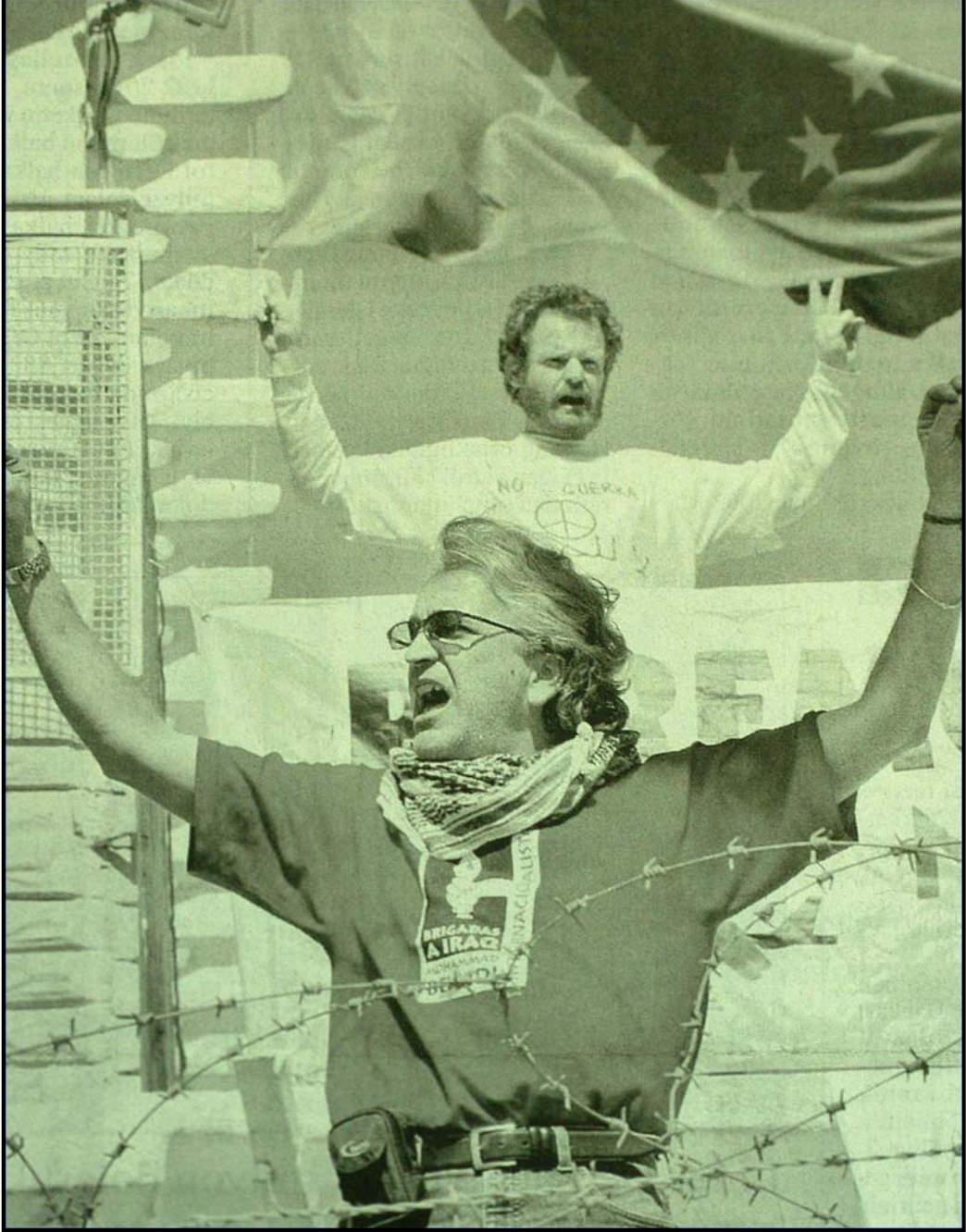
26 Şubat (Sayfa: 9)

Başlık:

Topyekûn barış mı istiyorsunuz?

26 Şubat (Sayfa: 11)

Başlık:

Göstericiler büyükelçilik bastı

27 Şubat (Sayfa: 1)

Başlık:

Barişa şarkı söylediler

28 Şubat (Sayfa: 1)

Başlık:

Halktan kaçılmaz

28 Şubat (Sayfa: 11)

Başlık:

Tren raylarında eylem

Foto altı:

İtalyan savaş karşıtları Piza kenti yakınlarında bulunan ABD üssüne askeri araç gereç taşıyan trenin geçişini engellemek için eylem yaptı. Altı gündür tren raylarında yürüyen göstericilere polis müdahale etti.

2 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Savaşa “evet” vatana ihanettir

2 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Başkentte büyük barış şöleni

2 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

ABD'nin kölesi olmayacağız

2 Mart (Sayfa: 11)

Başlık:

Araplar "savaşa hayır" dedi

5 Mart (Sayfa: 5)

Başlık:

Öğrencilerden boykotlu protesto: 7 gözaltı

6 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Papa'dan barış duası

6 Mart (Sayfa: 6)

Başlıksız

Foto altı:

Antalya esnafı, turizmde büyük gelir kaybına neden olacak Irak savaşını vitrinlerdeki savaş karşıtı yazılarla protesto ediyor.

7 Mart (Sayfa: 11)

Başlık:

Kalkanlar yolda, liseliler sokakta

7 Mart (Sayfa: 11)

Başlık:

Kalkanlar yolda, liseliler sokakta

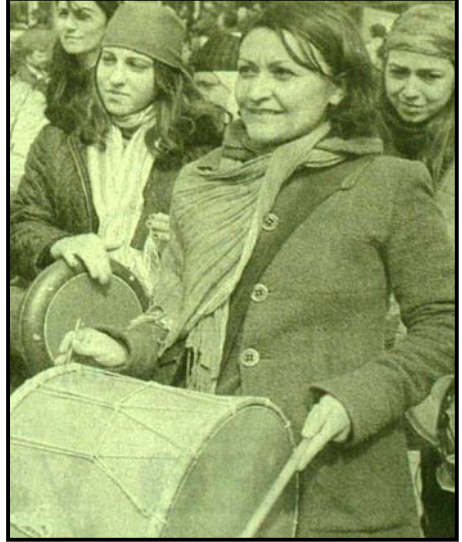
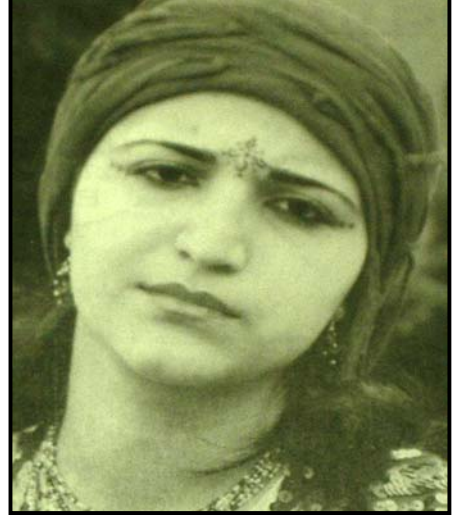
9 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Kadınlardan savaşa hayır

9 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışı kadınlar getirecek

9 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışı kadınlar getirecek

10 Mart (Sayfa: 4)

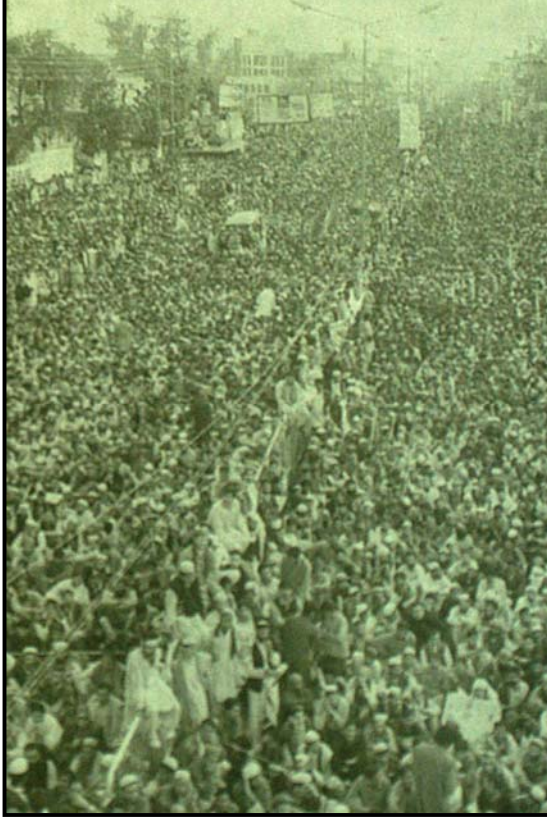
Başlık:

Saddam'ı değil adaleti savunuyoruz

Foto altı:

Endonezya'daki barış gösterilerine 800 bin kişi katıldı

10 Mart (Sayfa: 4)

Başlık:

Saddam'ı değil adaleti savunuyoruz

Foto altı:

Pakistan'da düzenlenen gösteride Müslümanlara,
ABD'ye karşı cihat çağrısı yapıldı

10 Mart (Sayfa: 4)

Başlık:

Barış eylemcileri yılmıyor

10 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışa kadar sokaktayız

10 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışa kadar sokaktayız

10 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışa kadar sokaktayız

10 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışa kadar sokaktayız

10 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Barışa kadar sokaktayız

10 Mart (Sayfa: 9)

Başlık:

Bush'un oynadığı büyük kumar

11 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Bush'un oynadığı büyük kumar

11 Mart (Sayfa: 5)

Başlık:

Şarkılar barış için

11 Mart (Sayfa: 5)

Başlık:

Kore'de barış gösterisi

15 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Yeşil Barış'tan barış eylemi

15 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Yeşil Barış'tan barış eylemi

15 Mart (Sayfa: 3)

Foto altı::

Sağlık çalışanları Tıp Bayramı'nda sokaklarda "Savaşa Hayır" dediler.

15 Mart (Sayfa: 3)

Foto altı::

Sağlık çalışanları Tıp Bayramı'nda sokaklarda "Savaşa Hayır" dediler.

15 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

Barış Girişimi'nden hükümete dava

15 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

Katliama büyük protesto

15 Mart (Sayfa: 10)

Başlık:

Savaş karşı dev barış cephesi

15 Mart (Sayfa: 10)

Başlık:

Savaş karşı dev barış cephesi

16 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Savaşa karşı tencere tava

17 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Barış cephesi

17 Mart (Sayfa: 4)

Başlık:

Yeni Halepçeler olmasın

17 Mart (Sayfa: 4)

Başlık:

Bush'a "anti-yellenme" yastığı

17 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

Ulusların ortak sesi: Savaş olmasın

17 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

Ulusların ortak sesi: Savaş olmasın

19 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Barış cephesinin umudu tükenmedi

19 Mart (Sayfa: 10)

Başlık:

İngiltere "itaat etmeyecek"

20 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Bariş eylemine cop

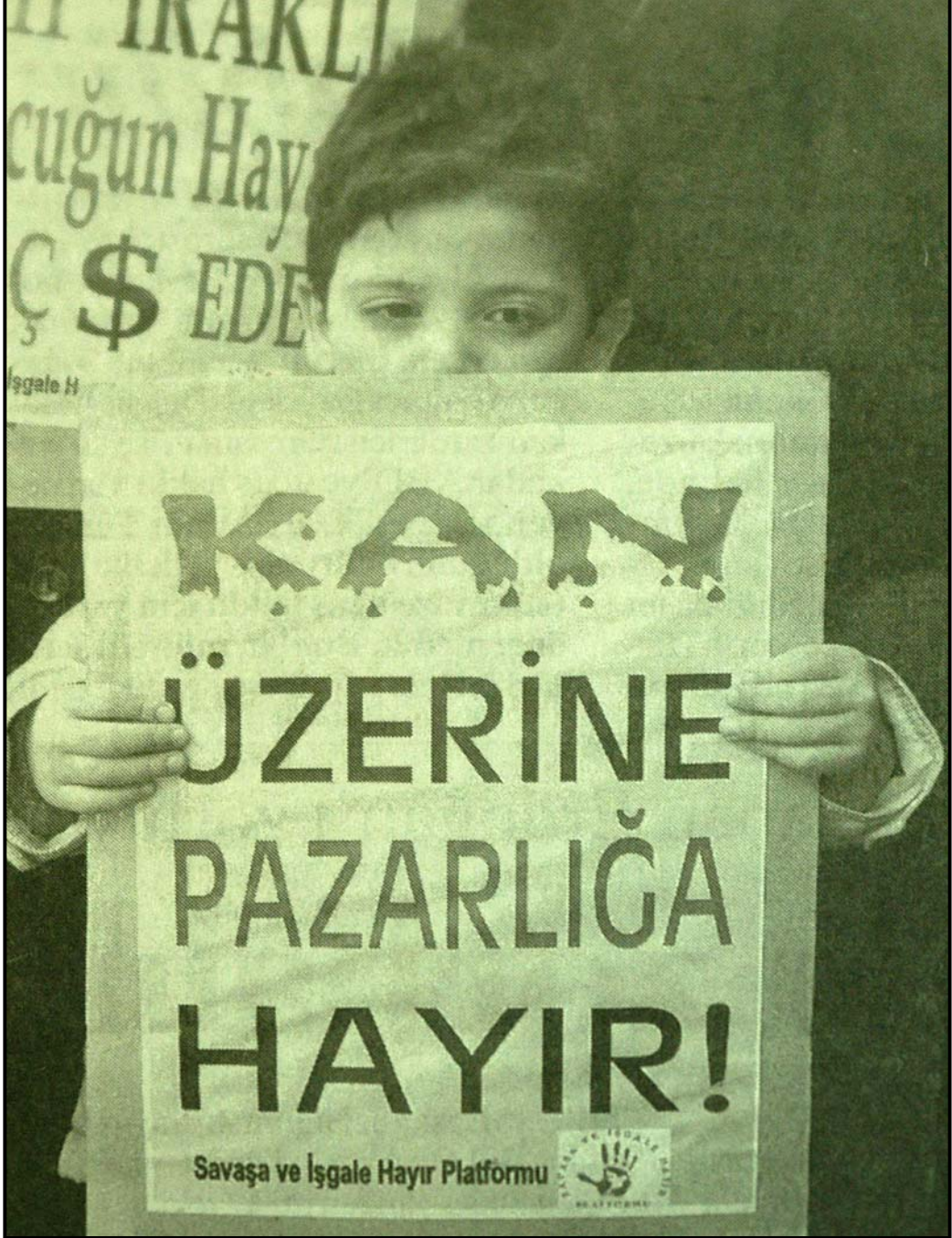
20 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Coplar "barış"ı dövdü

20 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

TBMM emperyalizme boyun eğmemeli

1 Mart (Sayfa: 1)

Başlık:

Her kesimden tepki yağıyor

1 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

İslamcılar: İşbirlikçi Erdoğan

1 Mart (Sayfa: 8)

Başlık:

Eylemler sürüyor

3 Mart (Sayfa: 6)

Başlık:

Sermayenin ayağına pranga olacak

3 Mart (Sayfa: 8)

(Başlıksız) Foto altı:

Meclis'in önceki günkü oturumunda CHP milletvekillerinin "Savaşa hayır" yazılı pankartları salona getirmesi ilginç görüntüler oluşturdu.

3 Mart (Sayfa: 8)

(Başlıksız) Foto altı:

Meclis'in önceki günkü oturumunda CHP milletvekillerinin "Savaşa hayır" yazılı pankartları salona getirmesi ilginç görüntüler oluşturdu.

3 Mart (Sayfa: 10)

Başlık:

Gösterilere devam

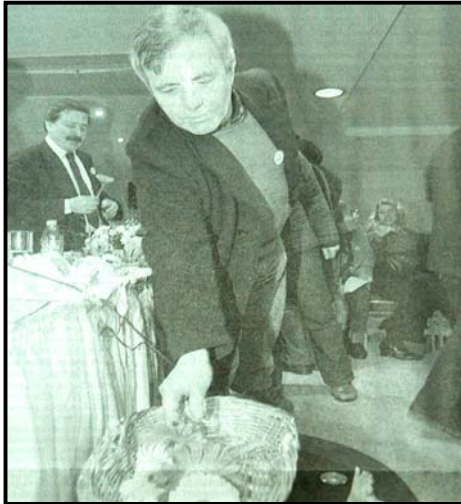
3 Mart (Sayfa: 10)

Başlık:

Gösterilere devam

4 Mart (Sayfa: 9)

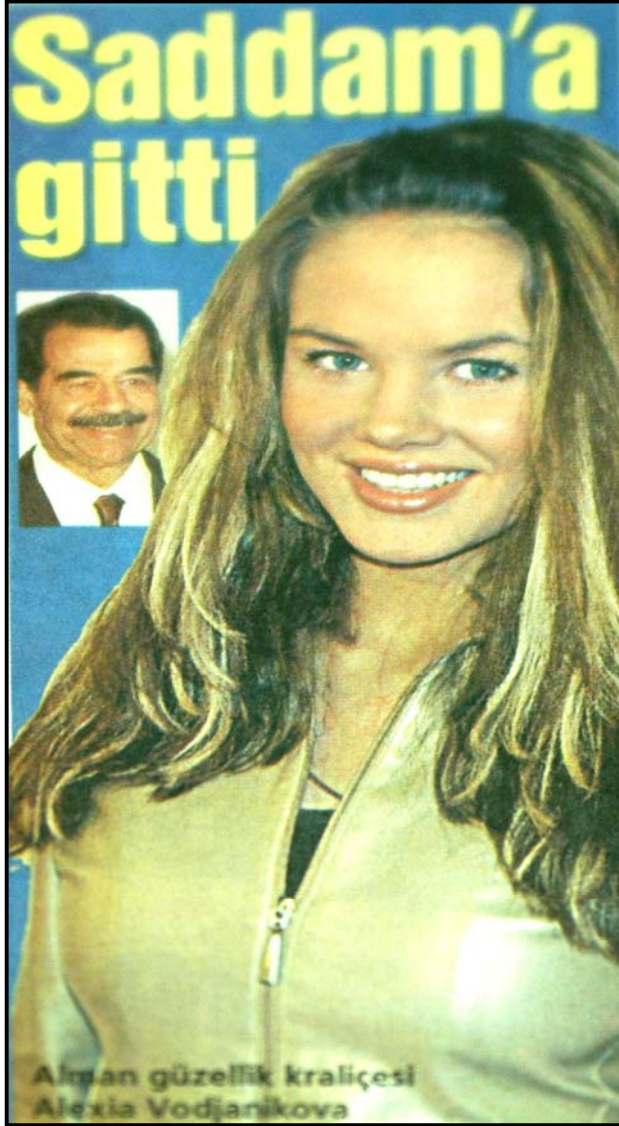

Başlık:

Meclis'e barış teşekkürü

EK-2
20 ŞUBAT - 20 MART TARİHLERİ ARASI
HÜRRİYET GAZETESİ HABER FOTOĞRAFLARINDA SAVAŞ KARŞITLARI

20 Şubat 2003 (Sayfa: 1)

Başlık:
Saddam'a gitti

20 Şubat 2003 (Sayfa: 1)

Başlık:
Yunus'un şov çilesi bitti

20 Şubat 2003 (Sayfa: 4)

Başlık:
Devlet ve ana yüreği Yunus'un çilesini bitirdi

20 Şubat 2003 (Sayfa: 14)

Başlık:
Alman güzeli, Saddam'ı iknaya gitti

21 Şubat 2003 (Sayfa: 4)

Başlık:
Göstericiler 1 dolar attı, izleyiciler kapıştı

21 Şubat 2003 (Sayfa: 4)

Başlık:
Göstericiler 1 dolar attı, izleyiciler kapıştı

22 Şubat 2003 (Sayfa: 1)

Başlık:
Savaşa karşı şarkı koalisyonu

22 Şubat 2003 (Sayfa: 19)

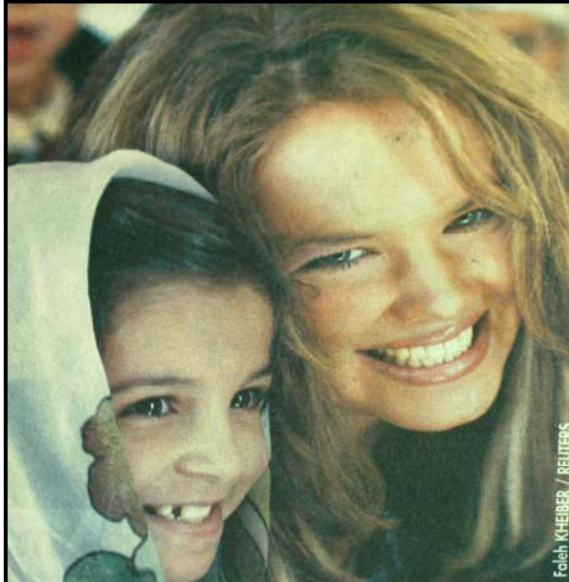
Başlık:
AKP'li kalkandan Erdoğan sansürü

22 Şubat 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Yerlerini seçtiler

23 Şubat 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Alman güzel Bağdat'ta

23 Şubat 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Türk kadın kalkanlar savaşı bekleyemedi

23 Şubat 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Türk kadın kalkanlar savaşı bekleyemedi

23 Şubat 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Arınçlar'dan aile boyu savaş karşıtı lobi

25 Şubat 2003 (Sayfa: 20)

Başlık:
Greenpeace TBMM kapısında

1 Mart 2003 (Sayfa: 17)

Başlık:
Türkiye'den "savaşa hayır" manzaraları

1 Mart 2003 (Sayfa: 17)

Başlık:
Türkiye'den "savaşa hayır" manzaraları

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Yurtta sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Yurtta sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

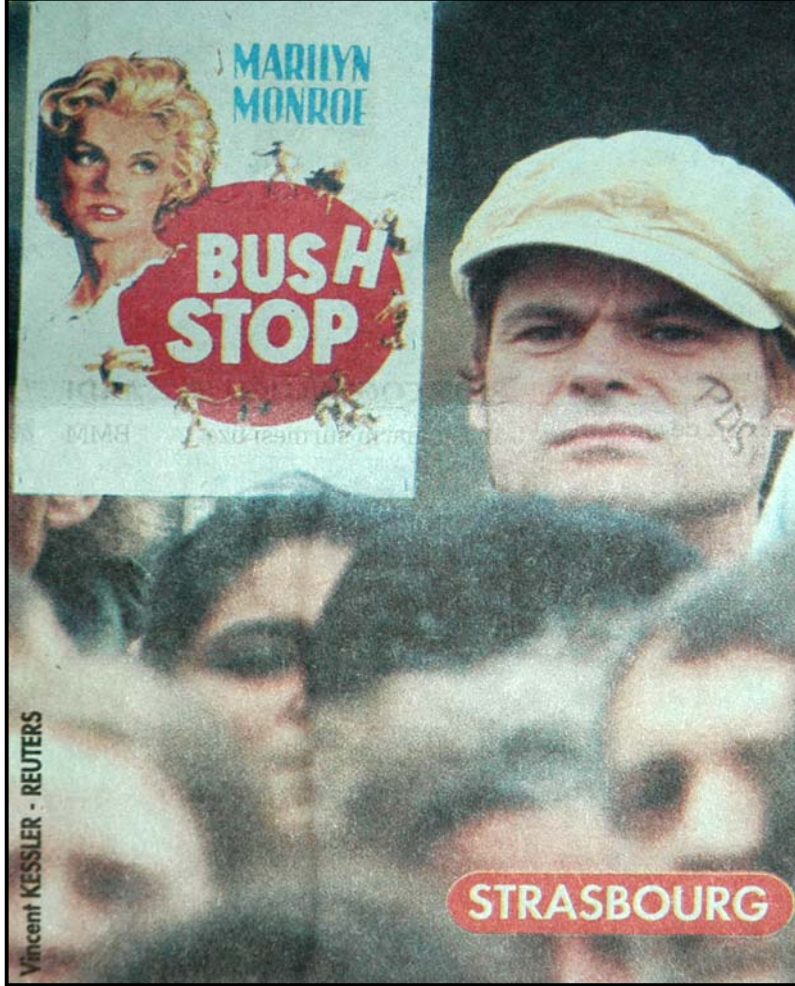
Başlık:
Yurtta sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Yurtta sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Cihanda sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 19)

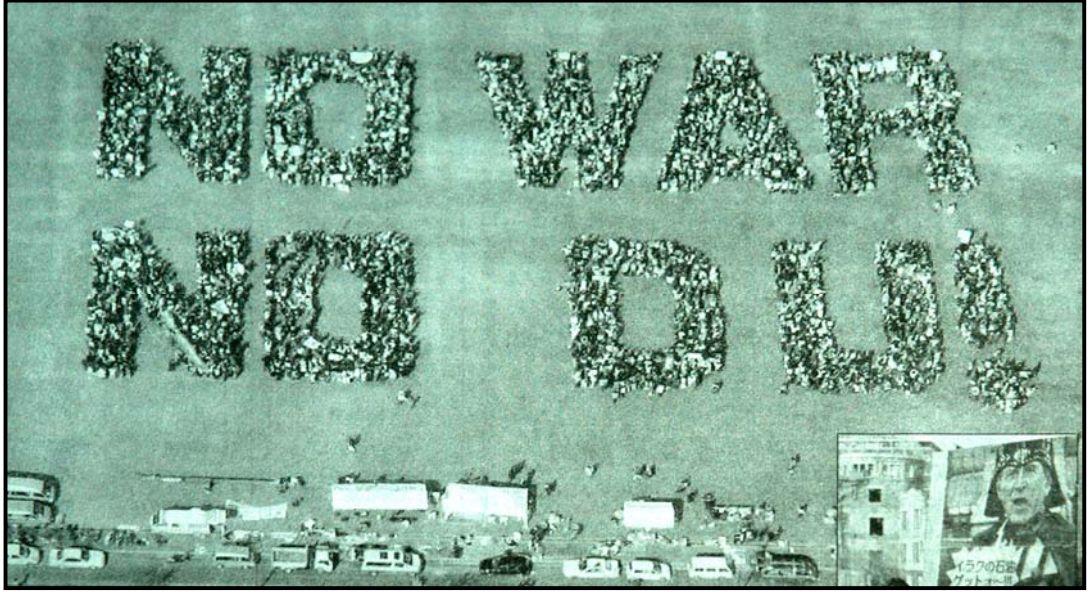
Başlık:
Cihanda sulh...

2 Mart 2003 (Sayfa: 22)

Başlık:
Savaşa bilboardlu tepki

3 Mart 2003 (Sayfa: 14)

Başlık:
Hiroşima savaş istemiyor

3 Mart 2003 (Sayfa: 14)

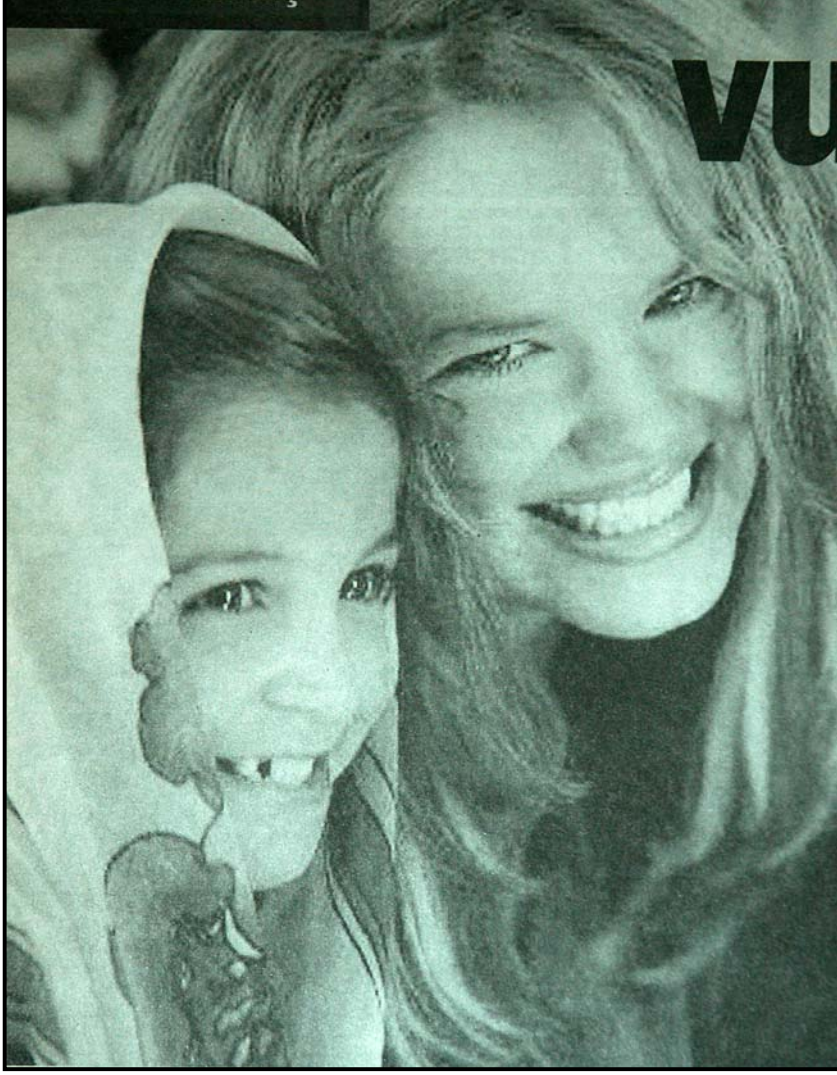
Başlık:
Hiroşima savaş istemiyor

3 Mart 2003 (Sayfa: 14)

Başlık:
Canlı kalkanlar Bağdat'tan kaçıyor

5 Mart 2003 (Sayfa: 16)

Başlık:
İstesem Uday'ı vurabilirdim

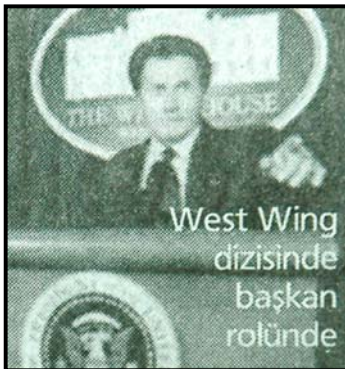
5 Mart 2003 (Sayfa: 16)

Başlık:

Savaş karşıtı Martin Sheen dizideki başkanlık koltuğunu kaybedecek

5 Mart 2003 (Sayfa: 16)

Başlık:

Savaş karşıtı Martin Sheen dizideki başkanlık koltuğunu kaybedecek

6 Mart 2003 (Sayfa: 16)

Başlık:
Savaş değil kitap isteriz

7 Mart 2003 (Sayfa: 19)

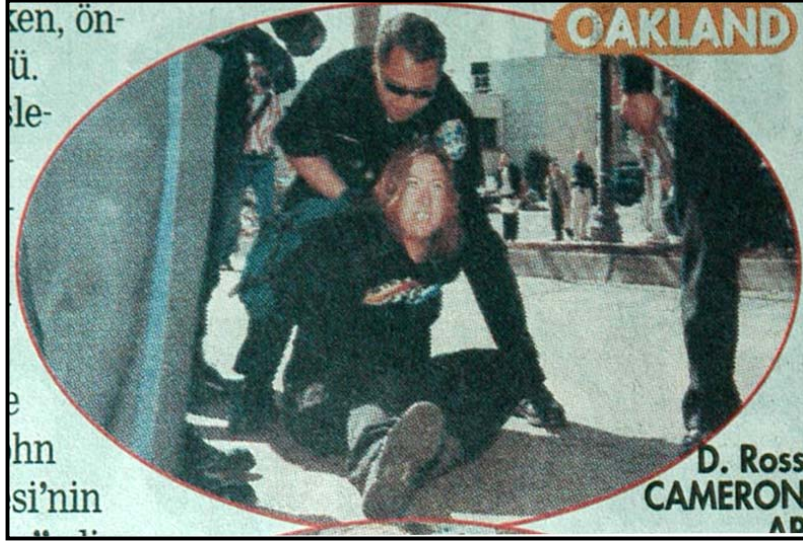
Başlık:
ABD, 18 öğrenciyi tutukladı

7 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
ABD, 18 öğrenciyi tutukladı

7 Mart 2003 (Sayfa: 19)

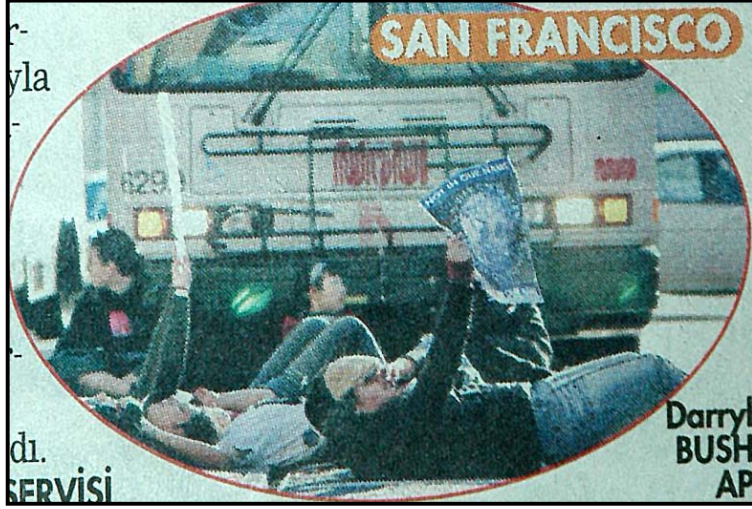
Başlık:
Savaşa isyan

7 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Savaşa isyan

7 Mart 2003 (Sayfa: 19)

Başlık:
Savaşa isyan

13 Mart 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Savaş karşıtlarına limanda uyarı ateşi

13 Mart 2003 (Sayfa: 21)

Başlık:
Ya savaş, ya savaş

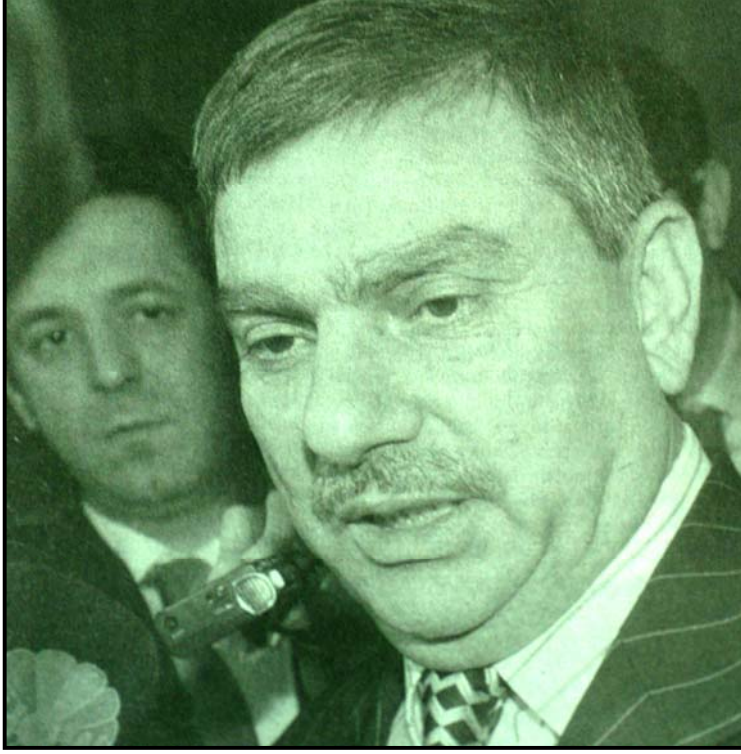
EK-3
20 ŞUBAT - 20 MART TARİHLERİ ARASI
ZAMAN GAZETESİ HABER FOTOĞRAFLARINDA SAVAŞ KARŞITLARI

25 Şubat 2003 (Sayfa: 1)

Başlık:
“Kalbimin bir yanı Bağdat'ta kaldı”

25 Şubat 2003 (Sayfa: 4)

Başlık:

Erbakan, “Tezkere geçerse istifa ederim” diyen AKP’liyi kutladı

25 Şubat 2003 (Sayfa: 6)

Başlık:

Canlı kalkan Bostan: Irak halkı Türklerden daha rahat

26 Şubat 2003 (Sayfa: 5)

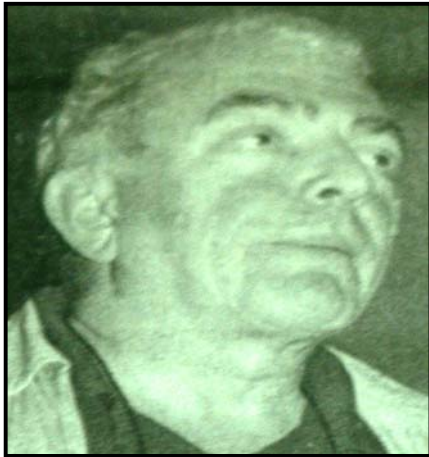

Foto altı:

Müziyen Şanar Yurdatogan, yazar Abdurrahman Dilipak ile birlikte "milletvekillerine barış mesajı" kampanyası başlattı

27 Şubat 2003 (Sayfa: 2)

Başlık:
Canlı kalkanın çocukları da kalkana muhtaç!

28 Şubat 2003 (Sayfa: 3)

Başlık:
Silahların gölgesinde “Savaşa hayır” çağrısı

28 Şubat 2003 (Sayfa: 12)

Başlık:
“Savaş karşıtları ve ulusal çıkarlar”

1 Mart 2003 (Sayfa: 1)

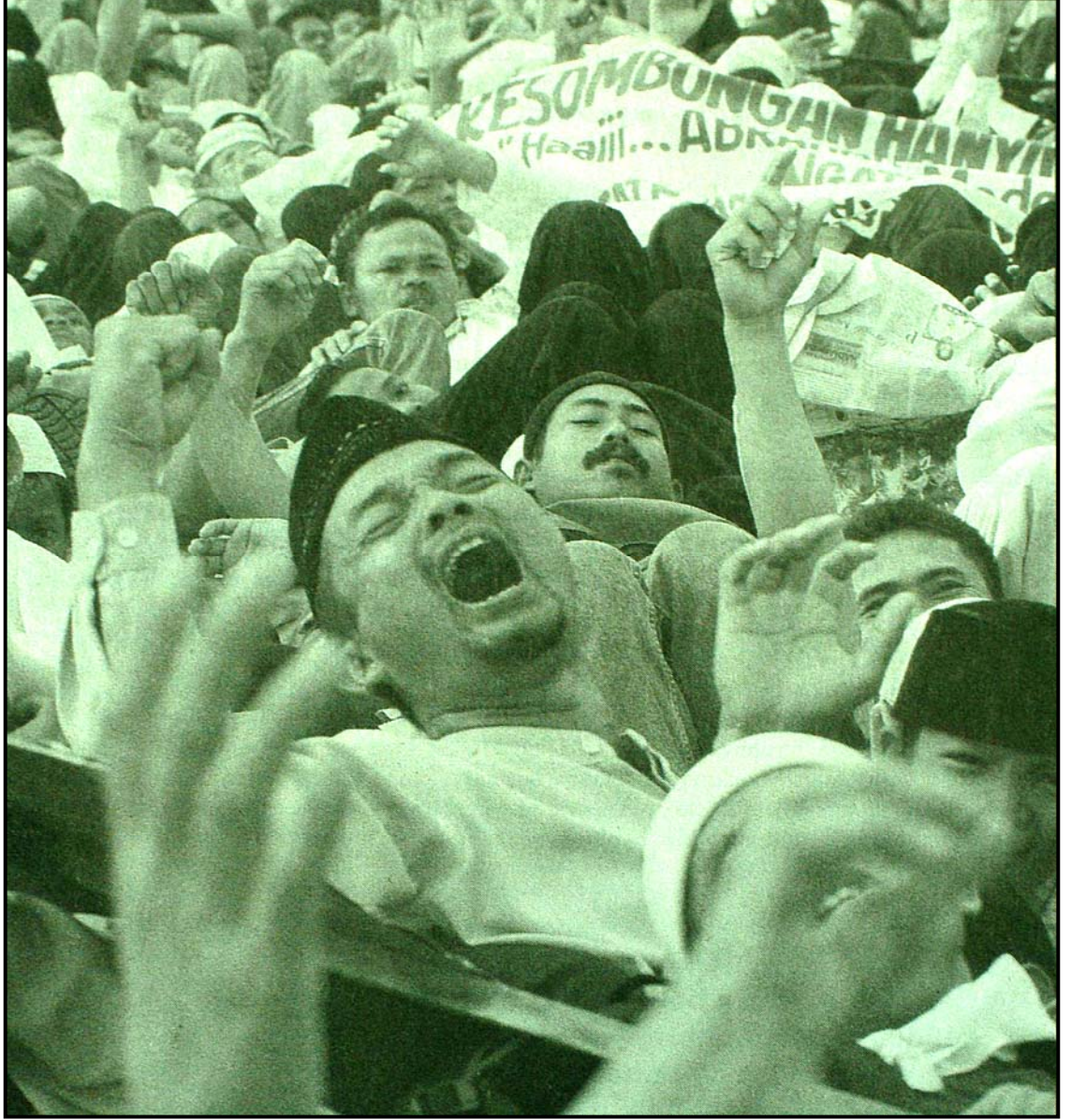
Başlık:
Cuma eylemi sönük geçti

2 Mart 2003 (Sayfa: 6)

Başlık:
Tezkere saatinde toplanan onbinler "Savaşa hayır" dedi

10 Mart 2003 (Sayfa: 11)

Başlık:

Endonezya ve Pakistan'da yüzbinler barış için yürüdü

ÖZET

Serhan Koyun, “Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

20 Mart 2003 tarihinde başlayan 2. Irak Savaşı öncesi savaş karşıtı hareketler görülmüştür. Savaş karşıtları, haber fotoğraflarında çeşitli şekillerde yer almıştır. “Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)” adını taşıyan bu çalışma, Irak Savaşı örnek olayı kapsamında savaş karşıtlarının haber fotoğraflarında sunumunu irdelemektedir.

Çalışma, Türk yazılı basınını kapsamaktadır ve örneklem olarak Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazetelerinin 2. Irak Savaşı öncesi bir aylık dönem olan 20 Şubat – 20 Mart 2003 tarihleri arasında yayımlanan sayıları seçilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, haber fotoğraflarında, savaş karşıtlarının sunumu belli göstergeler doğrultusunda gerçekleşmiştir. Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri haber fotoğraflarında çeşitli yöntemlere yer vermiştir. Haber fotoğraflarında savaş karşıtlarının sunumu bazı farklılıklar taşımaktadır. Cumhuriyet, Hürriyet ve Zaman gazeteleri arasında belli farklılıklar dikkat çekmektedir. Ayrıca, haber fotoğraflarında savaş karşıtı bazı grup ve aktörlerin eksik temsil edildikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler

1. Haber
2. Fotoğraf
3. Gazete
4. Gazetecilik
5. Basın

ABSTRACT

Serhan Koyun, “Savaş Karşıtlarının Haber Fotoğraflarında Sunumu (Irak Savaşı Örnek Olayı)”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

Before 2. Iraq War beginning on 20 March 2003, the movements against the war were seen. The people against the war took place in the war photographs with various forms. This study named as “Presentation of the People Against the War in News Photographs (Example Case in Iraq War)” examines the presentation of the people against the war in news photographs in the scope of example case in Iraq War. This study includes Turkish written press and the sample publications of Cumhuriyet, Hürriyet and Zaman newspapers published between 2. Iraq War, were chosen as an example.

According to results the study, presentation of the people against the war in the news photographs was realized in mentioned scopes. Cumhuriyet, Hürriyet and Zaman newspapers used various scopes in the news photographs. In news photographs presentation of the people against the war have some differences. On the other hand, some differences between Cumhuriyet, Hürriyet and Zaman newspapers attract attention. Moreover, it is understood that some group and actors against the war were not completely represented in news photographs.

Key Words

6. News
7. Photograph
8. Newspaper
9. Journalism
10. Press